

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDUSTRIA ENTRE 1903 I 1923

- I I -

NOTES

NOTES DEL CAPITOL TERCER

(1) Superades les vacil·lacions entre els autors pel que fa a la fixació de la data fundacional de la CNT (1910 o 1911), n'han sorgit de noves en fer del Congrés de 1910 el fundador de la Confederació Regional del Treball i del de 1911 el constituïdor de la CNT i, també, en presentar el comici de 1910 com a formador d'una Confederació General del Treball que esdevindria l'any següent CNT. Hem de dir, pel que fa a la primera, que "Solidaridad Obrera" ja havia esdevingut Confederació Regional de Societats de Resistència en el Congrés de setembre de 1908, en el qual ja es va parlar de crear una entitat general per a tots els treballadors de la Pell de Brau, qüestionant que va deixar-se per a un congrés a celebrar el setembre de 1909 i que no es feu per raons òbvies (V. "El Poble Català" dels vuit primers dies de setembre de 1908 i del 30 d'octubre de 1910). El Congrés se celebrà definitivament el 30, 31 d'octubre i 1 de novembre de 1910 i fou el fundacional de la CNT. En canvi, la vacil·lació entre Confederació General i Confederació Nacional, es deguda als mateixos sindicalistes els quals, influïts pel nom de la CGT francesa -la influència de la qual, d'altra banda, era molt notable sobre el sindicalisme català-, usen els dos noms. Així en el mateix Congrés de 1908 es parla ja d'organitzar la Confederació General del Treball; en els actes del de 1910 apareix la denominació de Confederació Nacional en el tema nº 3 i el de Confederació General en el nº 11, i en la resposta de la ponència als temes citats hom diu: "Que se constituya una Confederación General del Trabajo Española, integrándola temporalmente todas aquellas sociedades no adheridas a la UGT." En la discussió que segueix, hom parla de "Confederación Nacional Obrera", de "Confederación Obrera Española" i de "Federación Obrera Nacional", vacil·lacions, al cap i a la fi comprensibles, tractant-se d'un congrés fundacional; més tard una altra ponència parla de la "CNT española", denominació que figura també en una proposició a la setena sessió. V. el text complet de la Memòria del Congrés a DIAZ DEL MORAL, J.- Historia de las agitaciones campesinas andaluzas.- Madrid, 1973 (darrera edició), p. 459-491. Les mateixes vacil·lacions apareixen en "El Poble Català"; així, mentre la crònica del 30 d'octubre de 1910 parla de l'obertura del Congrés de Belles Arts per a "crear la Confe

deració General del Treball", Noguer i Comet, en un article publicat al mateix diari, el 9 de novembre del mateix any -segona part d'un altre publicat el 5 de novembre-, escriu: "Solidaritat Obrera ha passat a ésser Confederació Nacional Espanyola a l'estil de la CGT francesa qual exemple fou posat diverses vegades en les sessions del Congrés pels inspiradors de dita convenció". La denominació de CNT fóra la que s'imposaria definitivament, i en el Congrés -i a la premsa- de 1911 el terme cenetista apareix sense cap dubte terminològic. -- Alhora, Solidaritat Obrera, Confederació Regional de Societats de Resistència, constituïda com a entitat regional el 1908, i convocadora del Congrés de 1910, esdevindria al si de la CNT Confederació Regional del Treball

- (2) Connelly Ullman subratlla la gran pèrdua de federats que experimentà Solidaritat Obrera com a conseqüència de la repressió de després de la Setmana Tràgica. I afegeix: "No solo es importante el descenso de federados, sino también el cambio experimentado en el tipo de sindicato asociado. Los líderes obreros moderados, particularmente los de los oficios más cualificados, se retiraron junto con sus sindicatos de la Confederación, bien por temor o bien por falta de unidad de clase, y negociaron independientemente con los patronos. Otro factor para el triunfo del sindicalismo revolucionario sobre la fuerza catalana fue la decisión de los socialistas de retirarse de Solidaridad Obrera en 1910, cuando se votó para convertirla en Confederación Nacional por considerarla competidora de la UGT." V. CONNELLY ULLMAN, J.- La semana trágica, p. 571. V. també l'article La Confederación Nacional del Trabajo a la revista "Cataluña" del 28 d'octubre de 1911.
- (3) L'article citat a la nota anterior de "Cataluña" conté informació sobre la CNT en aquesta primera etapa 1910-1911, alhora que recull xifres del nombre de federats extretes del diari "Solidaridad Obrera". Suposant que les dades d'aquest darrer diari fossin correctes, assenyala l'article citat de Luis Jover Nunell a "Cataluña", la CNT consta l'octubre de 1911, de 142 sindicats, organitzats-o en vies d'organització- en federacions locals i regionals, amb 26.588 obrers, dels quals en corresponen a Barcelona 45 sindicats amb 7.769 treballadors. Noguer i Comet, tot comparant les xifres dels representants al Congrés de setembre de 1908 amb les dels sindicats i adherents de setem

bre de 1911 -i tot comentant un article de Franco Hostench publicat a "Les Notícies"-, li permet de manifestar la realitat d'una "fondís^u sima, una difícilment reparable crisi" en el sindicalisme barceloní. V. NOGUER I COMET, R.- A la porta del Congrés Obrer, a "El Poble Català", 7 de setembre 1911. A part de les ressenyes que publicaren -- els diaris en general sobre el Congrés de 1911, en donaren comenta-- ris "La Publicidad" i "Las Noticias". La repressió que seguí a la va ga general de 1911, certament, aprofundí la crisi que encara s'arro^s segava des del 1909, i que hom assajava de superar des del Congrés - de 1916.

- (4) CONNELLY ULLMAN, J.- op. cit., p. 574.
- (5) "Solidaridad Obrera, que así se la conoce vulgarmente (a la CNT), es hija legítima y discípula fiel de la Confederación General del Traba jo francesa, y, como ella, rechaza en absoluto la acción política, - aconseja el abstencionismo a los obreros en las elecciones políticas y administrativas". V. JOVER NUNELL, L.- article citat a "Cataluña", 28 d'octubre de 1911.
- (6) "(...) la CNT preparó la huelga general, que no llegó a estallar en Barcelona porque Lerroux cooperó con las autoridades en su supresión, y porque la policia fue informada detalladamente por el hermano de - Miguel V. Moreno y por otros confidentes (...)." V. CONNELLY ULLMAN, J.- op. cit., p. 573. I en l'article, repetidament citat, de "Catalu ña" del 28 d'octubre de 1911, hom escriu: "¿Influirá el avance de - estas ideas (anarcosindicalistas) y el fracaso del reciente movimien to societario, fracaso debido, en parte, a la actitud de los jefes - del partido radical ante el mismo, en las elecciones próximas, alte rando las cifras de votos de la lucha electoral última?"
- (7) "El Poble Català" del 13 de juliol de 1912, per exemple, anuncia una conferència d'Andreu Nin a la Confederació General del Treball (el - subratllat és nostre), organitzada per l'Ateneu Sindicalista sobre - "les modernes orientacions de la pedagogia" (Aleshores l'Andreu Nin militava a la UFNK i era col.laborador de "El Poble Català". "El Po ble Català" del 21 de juny de 1913, publica el comunicat següent: -- "Confederació del Treball.- La Confederació Regional del Treball a - Catalunya ens envia un comunicat dirigit a les societats obreres fe derades cridant l'atenció de les mateixes sobre les vagues que, d'un temps a aquesta banda, han esclatat, sense posar-se abans d'acord --

amb la Confederació com requeria per al millor èxit de les vagues.' La convocatòria de la vaga general de l'art fabril l'agost de 1913 és feta conjuntament per la Confederació Regional del Treball i la Federació Regional de l'Art Fabril. V. "El Poble Català", 10 d'agost de 1913.

- (8) "El Poble Català" porta extenses referències a tota plana al llarg d'aquestes vagues. Pel que al conflicte de l'art fabril, tot i que l'esmentat diari el dona per acabat el 23 d'agost de 1913, després el mateix diari remarca, en els successius dies que s'extenen en el mes de setembre, la no completa normalitat del sector, conflictivitat, per cert, que en projectar-se al carrer, s'enllaça amb els aldarulls que provoca la campanya pel tancament de les botigues a les vuit del vespre i que dirigeix el CACCI. V. per exemple "El Poble Català" del 5 de setembre de 1913.
- (9) V. nota 3. Les xifres que aporta l'article citat de la revista "Catalunya" del 23 d'octubre de 1911, coincideixen quasi del tot amb les que dona Pere Gabriel a l'article Confederació Nacional del Treball a la Gran Enciclopèdia Catalana, vol. V.
- (10) "Tal vez los socialistas abandonaron Solidaridad Obrera -es decir, dejaron de colaborar con los anarcosindicalistas incluso a escala regional- porque confiaban en la propia fuerza de la UGT. Un detalle en el que no se hace el suficiente hincapié es el importante aumento de la UGT en estos años."-CONNELLY ULLMAN, J.- op. cit., p. 572. Amb tot, els socialistes no deixaren de col·laborar amb els anarcosindicalistes en algunes campanyes concretes, per exemple a la campanya a favor de l'indult per al doctor Queraltó. V. "El Poble Català" del 25 de novembre o del 9 de desembre de 1912.
- (11) L'article repetidament citat a la revista "Cataluña" del 28 d'octubre de 1911 assenyala que el març d'aquest darrer any, hi havia a Catalunya nou seccions de la UGT amb 992 federats, de les quals solament dues a Barcelona: "Los demás sindicatos obreros de Cataluña, o formaban en Solidaridad Obrera (que funcionaba entonces ya como federación nacional) o permanecían aislados".

Pel que fa a les possibilitats electorals dels socialistes, la candidatura de la UFNR a les eleccions municipals de 1911, va incloure dos militants del PSOE, Toribio Reoyo al districte IX i Lluís -

Estrada al districte X, cap dels quals va sortir elegit. V. ALBERTI, S.- El republicanisme català i la restauració monàrquica.- p. 324. Aquesta inclusió motivà un article de J. Grant i Sala a "El Poble Català", el 7 de novembre de 1911, Els socialistes i els nacionalistes en el qual defensa la presència socialista a la candidatura de la UFNR. V. també el manifest de l'Agrupació Socialista Obrera de Barcelona a "El Poble Català" del 1 de novembre de 1911.

- (12) ALBERTI, S.- op. cit., p. 324 i 328-329. MOLAS, I.- La Lliga Catalana, vol. I, p. 93.
- (13) ALBERTI, S.- op. cit., p. 326 i 351. L'evolució, de fet, havia començat ja abans. Vegi's l'editorial de "La Veu de Catalunya", L'evolució del Sr. Lerroux, publicat el 20 d'octubre de 1910, on és comentat el míting radical del dia anterior, el protagonista principal del qual havia estat Lerroux, i el canvi que suposaven les seves paraules. Gaziol, autor d'aquest editorial, va escriure també les seves impressions del míting a Tots els camins duen a Roma, dins del volum de les seves Obres Completes, p. 690-692. L'editorial esmentat al mateix volum, p. 1529.
- (14) V. SATRE, M.- Las huelgas en Barcelona durante los años 1910 al 1914 ambos inclusive.- Barcelona, Edit. Barcelonesa, 1915.
- (15) BALCELLS, A.- Cataluña Contemporanea II (1900-1936).- Madrid, -- 1974, p. 1.
- (16) El testimoni oral d'un anarcosindicalista, Camil Piñon, del qual preparem la biografia, així ens ho confirma. Aquesta intermitència en l'actuació sindical és assenyalada també a la Plana Social de "El Poble Català" del 15 de desembre de 1912: Les societats obreres de Barcelona per Pere Casals.
- (17) Camil Piñon apareix el juny de 1913 com a vicesecretari del comitè de la Confederació Regional del Treball de Catalunya. V. "El Poble Català" del 21 de juny de 1913.
- (18) V. "El Poble Català" del 27 de maig de 1910. CRUELLS, M.- Salvador Sequí, El Noi del sucre.- Barcelona, Ariel, 1974, p. 77. V. les recensions de "El Poble Català" dels mítings de la campanya Queraltó, del 25 de novembre de 1912 o del 9 de desembre ja

citats abans i en les quals Salvador Seguí i d'altres sindicalistes apareixen al costat dels socialistes, com ja hem dit, de les joventuts radicals i de les joventuts de la UFNR de Gràcia.

- (19) V. "El Poble Català" del 3 de juny de 1912.
- (20) V. SANS ORENÇA, M.- Els treballadors mercantils dins el moviment obrer català. V. també l'article de Franco Hostench, Sindicalismo Barcelonés, a "Las Noticias", del 31 d'agost de 1911.
- (21) V. la Memòria del Congrés a l'obra esmentada de Díaz del Moral, p. 488. Els representants de la dependència mercantil són Heribert Caba i Eduard i Vidal Geli Massanet.
- (22) MOLAS, I.- op. cit., p. 79 i sgs. ALBERTI, S.- op. cit., p. 269 i 281.
- (23) V. ALBERTI, S.- op. cit., p. 284-288.
- (24) Cal no oblidar l'altra cara de les ambigüetats dels radicals davant de la Setmana Tràgica: "Los políticos radicales, que ante los tribunales habían rechazado toda responsabilidad de la rebelión, en las elecciones generales de mayo de 1910 proclamaron a voz en grito su intervención y así consiguieron cinco de los siete escaños de Barcelona en el Congreso, gracias a los votos obreros." CONNELLY ULLMAN, J.- op. cit., p. 570.
- (25) V. també la plana 37 del segon capítol d'aquest treball.
- (26) V. p. 54-55 del segon capítol d'aquest treball.
- (27) "La ruptura de la Solidaritat i la Setmana Tràgica, amb la repressió que la seguí, produïren al Principat un període de decadència política". V. ROVIRA I VIRGILI, A.- Resum d'història del catalanisme, Barcelona, 1936, p. 122. ROVIRA I VIRGILI, A.- El nacionalismo catalán.- Barcelona, s.d., p. 172-173: "el problema catalán pasó por algun tiempo a segundo término". PLA, J.- Francesc Cambó. Barcelona, 1973 (darrera edició), p. 370. PABON, J.- Cambó, Vol. I. Barcelona, 1952. p. 368.
- (28) V. les revistes "Renaixement", adherida a la Unió Catalanista, "Avant", "Renaixença", "La Devantera", "Gent Nova", "Metralla", "La Nació", etc., unes amb més durada que d'altres, són un bon botó de mostra d'aquest nacionalisme radical.
- (28 bis) "A pesar de tot, el sentiment catalanista triomfa, sempre -

que els nostres homes i el nostre poble actuen com a bons fills de Catalunya, quan tots ajuntats per un sol amor, el de la Pàtria, treballen plegats, o bé per a reparar l'ofensa que li han inferit els nostres enemics, o bé per a conquerir quelcom de profit i de raó per a Catalunya. Proves en són, la Mancomunitat Catalana admesa i defensada per tots els organismes catalans; la Biblioteca de Catalunya; l'obertura de curs de la nostra futura Universitat Comercial, del CADCI, ja tradicional en aquella entitat patriòtica, com no n'abunden, i després la celebració del míting contra la centralització de les oposicions a notaries, amb la que el govern ha inferit la més traïdora punyalada al cor de Catalunya."- "Re-naixement", 11 de gener de 1912, p. 17.

- (29) Aquesta conferència seguia a dues més pronunciades per Cambó el 4 i 8 de novembre de 1909. V. les obres de CAMPS I ARBOIX, J.- Història de la Solidaritat Catalana, p. 229 i sgs. JENET, J.- Mara-gall i la setmana tràgica, amb l'actitud maragalliana davant de les picabaralles entre el catalanisme; V. el capítol d'aquest llibre El combat per l'esperança, p. 221. V. les recensions i els comentaris de "La Veu de Catalunya" i de "El Foble Català" durant els dies següents a aquelles conferències. FLA, J.- op. cit., p. 361 i sgs. PABON, J.- op. cit., p. 354 i sgs.
- (30) FLA, J.- op. cit., p. 333-334. Vegi's les interpretacions de l'esquerra a ROVIRA I VIRGILI, A.- Frat de la Riba.- Barcelona, 1968. Cfr. també CAMPS I ARBOIX, J. op. cit. Les obres esmentades al capítol anterior de Claudi Ametlla i Amadeu Hurtado.
- (31) "Fins a l'any 1909, és a dir, fins a la definitiva descomposició de la Solidaritat, Cambó creu en l'eficàcia de la tàctica política popularista, i d'aquella data ençà creu, alligonat per una terrible experiència, essencialment, en la tàctica diplomàtica." FLA, J.- op. cit., p. 349. Bé que es refereixi a Cambó, val la consideració per a l'actuació de La Lliga en general.
- (32) "El Poble Català" del 19 de gener de 1914, recorda l'adhesió dels socialistes catalans (del "Centre Socialista de Barcelona", concretament) a la manifestació i a l'assemblea del 24 d'octubre passat, l'article favorable de Josep Comaposada a "El Socialista" i reproduïx, tot seguit, un article publicat aquella setmana a l'òr

gan de la Federació Socialista Catalana, "Justícia Social" de -- Reus, signat per "Vincio":

" No sentimos grandes entusiasmos por la Mancomunidad, pero la -- aceptamos por el ideal autonomista fundamental que inspiró a los autores del proyecto. Lo aceptamos y defendemos porque su realización representa la afirmación de la personalidad de Cataluña, -- falseada por una división provincial completamente arbitraria -- (...). No comprendemos la actitud adoptada por algunos compañeros, entre los cuales se ha singularizado, por sus ataques a la Manco-munidad, Eduardo Saavedra. Inconscientemente esos queridos compañeros se encuentran en contradicción fundamental y manifiesta -- con la táctica adoptada por los países socialistas de todos los países. El socialismo es en sí, por su espíritu y su doctrina, -- francamente autonomista (...). Solo en España una incomprensible ceguera hace considerar como antitéticos el ideal nacionalista y las aspiraciones progresivas y avanzadas (...), por su significación merece la Mancomunidad todas nuestras simpatías (...). -- Por el sufragio universal serán elegidos los diputados de la Mancomunidad y ¿quien sabe si mañana será un arma poderosa de que podremos valernos los socialistas para poder realizar una pro-- funda reforma de carácter económico? (...) Pablo Iglesias emitió su voto favorable al proyecto cuando este se discutió en el Congreso (...). Nosotros no sentimos grandes entusiasmos por el proyecto y no lo sentimos porque su implantación representa tan solo una mínima, una insignificante satisfacción a los ideales de Cataluña, que no se verán plenamente satisfechos hasta que se le conceda una amplia e integral autonomía."

- (33) Així, el 5 de juny de 1912, la "Revista de Catalunya" insertava un interviu amb Lluhí i Rissech, el qual, tot comentant el pro-- jecte de lleis de mancomunitats presentat pel ministre Barroso, manifestava: "No és un projecte autonomista perquè no reconeix a la Mancomunitat cap facultat pròpia, cap funció exclusivament i genuïnament seva. És una província de segon grau, amb facultats delegades per les actuals províncies, el que volen fer de Cata-lunya. (...) Tampoc no és un projecte nacionalista -afegeix-. No respon ni al fet ni al dret de Catalunya. (...) Sempre se'ns --- tracta com a província i el poc que se'ns concedeix, és condiciou

nat, intervingut i vigilat per l'Estat, que té sempre a la mà la vida d'aquestes minses concessions.

Així -pregunta l'interviador- aquest projecte és (...) una obra antinacionalista, per quant confirma i enforteix una vegada més - la intangible sobirania de l'Estat?

Innegablement -respon Lluhí- l'obra d'en Canalejas com la d'en -- Maura és essencialment contrària a l'autonomisme i al nacionalisme (...)."

I, en resposta a una altra qüestió, segueix Lluhí: "En aquest ordre purament oficinesc -administratiu- farà poquíssim bé; encara que en l'ordre polític i per al nostre avenir com a poble ens farà molt de mal (...). M'estranya que hi hagi federals nacionalistes republicans propicis a l'obra d'en Canalejas. És dolorós que homes nostres acceptin el projecte en lloc d'impugnar-lo (...). - Ens torman a trobar en els darrers temps de la Solidaritat, quan la Lliga i els seus acòlits havien fet avortar el moviment social de Catalunya." V. "Revista de Catalunya" del 5 de juny de 1912, - p. 154-156.

I, en un article, comentant l'aprovació del projecte de llei per les corts el juliol de 1912, escriu J. Jaumandreu a "Renaixement", en un article titulat Victòria:

"Ho diuen els homes que s'han hagut d'encarar suara amb les grans patums patriotes, i ho volem creure, que en l'aprovació interina d'això que n'han dit el Projecte de Mancomunitats, hi han aconseguit una gran victòria. Si ho miren de cara a les angúnies que representen el combatre tanta farsa i tan baixes maquinacions, -- dels mantenedors de la menjadora governamental, veritat que s'ha de confessar el triomf obtingut, malgrat sigui en un projecte que representa ben poca cosa per a la nostra suprema esperança.

No obstant, cal que aquests homes que s'han imposat en aquest cas, tinguin uns moments de sincera reflexió per a entendre que la victòria més gran és aquesta que ha aconseguit l'esperit patriòtic, que una altra vegada ha aconseguit agermanar els diputats catalans, en un moment (...) de solemniat amor a Catalunya, prescindint novament de llurs opinions partidistes."- "Renaixement", 18 de juliol de 1912, p. 337-338.

- (34) Per al procés de formació de la Mancomunitat, a més a més de la premsa de les diverses tendències, vegi's: "CAMPS I ARBOIX, J.- La Mancomunitat de Catalunya.- Barcelona, 1968. AINAUD, J.M.- -- JARDI, E.- Prat de la Riba: home de govern.- Barcelona, 1973. OLIVAR BERTRAND, R.- Prat de la Riba.- Barcelona, 1964. Confronti's també les obres de Fabon, Fla, Albertí, Rovira i Virgili, Claudi Ametlla, Amadeu Hurtado, Molas, I. V. també: GONZALEZ CASANOVA, - J. A.- Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938).- Barcelona, 1974. I, COROMINES, P.- De la Solidaritat al catorze d'abril.- Barcelona, 1974.
- (35) Un adversari polític, Rovira i Virgili, ha escrit de Prat: "Des del seu nou lloc, ell va sentir-se, més que l'home de la Lliga, - l'home de Catalunya. Aquesta fou la seva més noble rectificació. I aquest és el seu més alt elogi (...) Arribat a la presidència de la Diputació, la seva activitat va prendre de seguida el caràcter d'una obra de govern. I el seu objectiu era de transformar -- l'organisme investit de simples facultats administratives, en un instrument de reconstrucció catalana. De tota fusta sabia fer bon foc. La seva dèria constructiva va fer de la Diputació, i encara més de la Mancomunitat, un rudimentari estat català."- ROVIRA I VIRGILI, A.- Prat de la Riba, p. 122-123.
- (36) Ainaud i Jardí, a l'obra esmentada, p. 120, notes 17 i 18, citen diversos articles i eslògans electorals de les eleccions provincials de març de 1915 en què la continuïtat de la tasca de la Mancomunitat és sinònim de la continuïtat dels regionalistes de La Lliga en aquella.
- Santiago Albertí, remarca a la seva obra esmentada, la injustícia d'aquesta identificació "Lliga-Mancomunitat" tot aportant una sèrie de xifres del nombre de diputats i de la seva adscripció política i ideològica, de la qual es conclou que la Lliga Regionalista gairebé mai no posseï la majoria a la corporació. "Això no vol dir -escriu Albertí- que la Lliga no aconseguís, a la llarga, de guanyar-s'hi una posició hegemònica. El progrés seria degut, més que res, al fet de tenir sempre la presidència i al d'atreure's a la pròpia política, en un seguit de conciliacions hàbils afavorides per les circumstàncies, les diverses minories monàrquiques, - que sempre foren vigoroses a l'àmbit provincial." ALBERTI, S.- op.

cit., p. 375.

En un altre sentit, el mateix Josep Pla, a la seva biografia esmentada de Cambó (p. 369), remarca el paper jugat per Fere Coromines per a l'obtenció de la Mancomunitat, si bé ho fa per a reblar la seva crítica de l'esquerra: "Coromines, a la comissió parlamentària que dictaminà sobre el projecte de Mancomunitats, fou el millor col.laborador de Prat i de Cambó. En gran part, el procés parlamentari que produí la Mancomunitat fou possible perquè Coromines sabé ésser diferent de les larves esquerranes que mataren la Solidaritat per esperit de platxèria anticambonista." També, el volum esmentat de diaris i records de Fere Coromines.

(37) V. MOLAS, I.- op. cit., p. 83 i sgs. ALBERTI, S.- op. cit., p. -- 276-368.

(38) "La UFNR -escriu Isidre Mola-, a la vista del seu enfonsament progressiu i de l'hegemonia de la Lliga sobre tot el catalanisme, -- fins i tot sobre les seves pròpies files, cercà l'única aliança -- que li era possible: la republicana. Així pretenia d'obtenir un -- triomf a Barcelona i evitar d'ésser absorvida per la política de -- la Lliga, amb la qual les fronteres ideològiques no eren gaire precises (la seva absorció pels radicals era molt difícil, puix que -- ideològicament llurs fronteres eren més marcades que amb els regionalistes." MOLAS, I.- op. cit., p. 97-98.

L'evolució dels resultats electorals a partir de 1911, duien, manifestava també Alberti, al pacte. Ja, com a fruit dels resultats de -- 1911 i de les aliances de la Lliga amb elements dinàstics i dretistes, Govern, en un discurs pronunciat al CNR, el 12 de març de -- 1912, apuntava ja a la convergència electoral: "Va de profecia. Jo crec que si la coalició de dretes persisteix, si els carlins, mauristes i homes de la Defensa Social segueixen units i victoriosos, captant encara el vot dels catalanistes i explotant el negoci de -- l'antilerrouxisme, els 50.000 republicans de Barcelona, volent-ho o no nosaltres, s'uniran, s'ajuntaran (...)." ALBERTI, S.- op. cit., p. 332-335. V. també p. 361 i sgs.

(39) "Les protestes de "El Foble Català" -escriu Isidre Molas- i les -- desil.lusions de molts catalanistes d'esquerra van enfonsar electo -- ralmente la coalició, i van preparar l'esfondrament real del par --

tit." OLAS, I.- op. cit., p. 98-99. V. el relat de la reacció dels redactors de "El Foble Català" a NETLLA, C.- Lembries polítiques (1890-1917), p. 290-299 ALBERTI, S.- op. cit., p. 367 i sgs. V. el full que feren els redactors de "El Foble Català", en abandonar-lo "La Bandera", el 25 d'abril de 1914.

- (40) V. el capítol segon, p. 30-374, i notes 13 i 40 del mateix.
V. també l'article de Gabriel Alomar, El catalanisme social a "El Foble Català" del 1 de gener de 1910.
- (41) Per a la primera, vegi's p. 34, nota 6, i nota 40. També "El Foble Català" del 5 de desembre de 1910. Per a la segona, "El Foble Català" del 19 de desembre.
- (42) V. ALOMAR, G.- Afirmacions i negacions del catalanisme, p. 10 "Jo em demano si es possible, avui, la constitució d'un nou partit en la política de Catalunya. Responc: un partit no s'improvisa. Jo -- crec que el partit nou, en cas de nèixer, té d'ésser un catalanisme obrer (...)." Abans -p. 8- havia dit: "Permeteu-me que cregui -- que una esquerra catalana ideal podria resoldre aquest conflicte. Ella deuria tenir per fi essencial aquest: lligar la ciutat de pedra i la ciutat d'idees. L'obrerisme conaria a aquesta nova esquerra un autèntic sentit d'esquerra moderna; i ella comunicaria, en canvi, a l'obrerisme la condició de català, o sigui la personalitat, i l'instint orgènic; faria un partit del que avui és una massa."
- J. Climent, tot comentant la segona conferència, Catalanisme socialista, a "Gent Nova" del 24 de desembre de 1910, escriu: "No ens convenen les apreciacions de l'Alomar sobre el catalanisme, i no té res d'estrany, perquè com a catalanista no ens ha convençut mai, mes en canvi estem convençuts de la necessitat de formar un fort -- partit socialista amb la massa obrera que forma avui en els partits anomenats radicals. És això possible?. El temps ho dirà. Entre -- tant, desitgem a l'Alomar un bon èxit en la seva nova empresa, puig preferim veure els obrers defensant les idees socialistes, que seguint inconscientment un aventurer de la política; i si a més a -- més aquest socialisme representa un principi de catalanització com vol l'Alomar, ens alegrariem amb molt més motiu."
- (43) CORQUINES, P. op. cit., p. 100-101. Es tracta de la reproducció de

la lletra de Jaume Carner a Pere Coromines del 16 d'agost de 1909, en la que proposa a aquest que es faci càrrec de la direcció de "El Poble Català" i planteja la necessitat de constituir un nou --agrupament de les "forces liberals" catalanes i del paper dirigent que Coromines hi hauria de fer: "Crec que el liberalisme català es_u tà passant una fonda crisi que pot resoldre's en bé o desastrosa--ment. La clau la tenen un grup d'homes, i de lo que aquests facin dependrà lo que en política té de passar durant uns anys a Cata---lunya. Sense que jo senti el conservadurisme aburgestat, que a l'es_u perit quiet i afanyós de pau d'en Sunyol li matisa el pensament, - crec que té raó en el sentit general de la seva carta. El radicalis_u me a lo Alomar, i en el sentit del cantó de joves a qui havem dei--xat la direcció de "El Poble", el considero fonamentalment infecund en l'actuació que ens toca a fer a Catalunya. Les nostres masses obreres no estan preparades en bloc per una política de realitat verament liberal, per la qual tenim de comptar amb burgesia, que té aquest sentiment de llibertat que tenim de fer actuar en el nostre poble. (...) Jo crec que la base d'aquesta direcció deveu dur-la en Sunyol i vos (...) I vos, a la direcció de "El Poble"; amb mà de ferro per tenir a ratlla el cantó i desfer-lo a tota costa si es re_u bel.lés, preparant-vos per a ocupar un síti públic al Parlament o en altre puesto que millor convingués."

- (44) El to nacionalista el donava especialment "El Poble Català", el --sector provinent del CNR i els joves procedents del CADCI. Sobre aquest aspecte darrer, ARQUE I CLAFES, J.- El cap dret i el cor net, a "Renaixement" del 19 de febrer de 1914, p. 100. V. més endavant, p. 150. Sobre "El Poble Català", Josep Pla, tot comentant la cam--panya d'aquest diari contra Prat de la Riba, en blasma el "procedi_u ment, usat abundantment per aquest diari, de donar patents de puri_u tanisme i de catalanitat". V. PLA, J.- op. cit., p. 366. Santiago - Albertí, tot comentant l'aclariment que fa Coromines a la Base II de la UFNR que refusava el separatisme, assenyala que aquell indi--ca potser la presència d'un nucli d'independentistes de sentiment dintre el CNR i, per tant, també dintre la UFNR". ALBERTI, S.- op. cit., p. 294-295. Martí i Julià, per la seva banda, subratlla que l'esquerra catalana, nascuda amb la formació del CNR, "va aconse--guir prendre existència mercés a un fet concret: a l'afirmació ca-

talana que portava; afirmació que li donaren els elements que, procedint de la Unió Catalanista i de la Lliga Regionalista, imposaren en aquella nova actuació." Extret de la conferència del Dr. Martí i Julià, a "Renaixement", 7 de gener de 1911, p. 1.

- (45) Martí i Julià, a la conferència a dalt esmentada, tot comentant la constitució de l'Esquerra Catalana, manifesta: "La UFNR és avui un conglomerat amorfo, i jo em pregunto si nosaltres podem esperar - que realitzin l'aspiració assenyalada anteriorment, perquè molts - dels que la formen fins ara han figurat dintre una política espanyolista, i precisa que facin una conversió francament catalanista, rectificant-se dels errors passats."

En un comentari, titulat Esquards, signat per "Optim", a "Renaixement" del 25 de febrer de 1911, p. 15, hom hi conclou: "(...) les actuacions dels anomenats nacionalistes republicans serà més negativa, com més se barregin amb els partits caducs, amb les desferres del segle passat; per això, tot i devent ésser un partit novell i plé de sava, ens apar de vegades un conglomerat de coses velles, i perdem en ell la fe, puig que lo vell deu arraconar-se per feinejar a la moderna."

"Renaixement" del 1 de juliol de 1911, per la seva banda, critica la UFNR per no concórrer juntament amb La Lliga a les eleccions municipals a fi de combatre el lerrouxisme.

Citem, enfi, entre d'altres, l'article Als nacionalistes republicans, signat per Agustí Fedret i Miró, a "Renaixement" del 25 de febrer de 1911, en què comenta críticament la sollicitud d'aquells d'entrar a la coalició republicana i acaba: "Tots els catalans a l'hora, i ben units, exclamem, imitant els proletaris: "L'autonomia de Catalunya és obra dels catalans mateixos." (p. 14).

- (46) UNIO FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA.- Bases constitucionals de la UFNR. Reglament de l'Assemblea Nacional. Conclusions aprovades de les ponències. Acció de la joventut. Bases d'organització de la Junta Municipal de Barcelona. Assemblea Municipal de Barcelona. Reglament de la mateixa.- Barcelona, 1912.

- (47) FERRER, J.- Layret (1880-1920), p. 71. "Pot afirmar-se -escriu també Ferrer- que si bé no va assolir de fer-ne (de la UFNR) un instrument que aprofités tot el cúmul de forces amb què comptava, per

primera vegada representava una autèntica opció per a l'opinió pública."

V. també les obres esmentades d'Isidre Molas (p. 87-88), Santiago Albertí (p. 288-319) i Claudi Ametlla (p. 277-290).

(48) V. les obres esmentades de Fere Coromines, Claudi Ametlla (les plaques esmentades a la nota anterior) i Santiago Albertí. FOUS I PAGES, J.- Fere Coromines i el seu temps.- Barcelona, 1969. V. també el judici de Josep Pla, op. cit., p. 369-370 (nota 36).

(49) "(...) aviat va veure's -escriu Claudi Ametlla- que prenién malignitat els gèrmens de disgregació amb què la criatura (la UFNR) vingué al món. Bon nombre dels prohoms dels partits fosos acceptaren la Unió sense entusiasme. Els que venien del republicanisme unitari, si no se'n separaren ostensiblement, van romandre apartats de tota lluita política, plens d'enyor per la morta Solidaritat i amb una admiració no dissimulada per Cambó i La Lliga. Els diputats - d'aquell color, com els federals, feien la política que el districte volia, més atents a la reelecció que al partit." AMETLLA, C.- op. cit., p. 284-285.

"Entre la gent que vé del CNR -escriu Albertí- es va produint la retirada progressiva dels capdavanters, els quals es posen en una segona línia més compatible amb les pròpies vocacions professionals. Si bé això era previst, el procés resulta massa intens i massa ràpid. Coromines restarà molt desassistit." ALBERTI, S.- op. cit., p. 313.

Josep Pla, per la seva banda i a la seva manera, com a historiador i panegirista "oficial" de La Lliga, remarca el mateix procés: "La majoria dels homes de l'Esquerra, aclaparats sota el pes de la llarga sèrie de disbarats, que havien provocat o permès, abandonen l'arena política, i això comportà el retraïment d'una massa indubtable d'opinió ferida en la seva vanitat." PLA, J.- op. cit., p. 365.

V. enfi, el primer capítol d'aquest treball, p. 11.

(50) "Un dels primers motius de fricció seria l'entrada de la UFNR en la coalició republicana-socialista, impulsada pels homes procedents de la Unió Republicana, però vista amb recel pels nacionalistes. -- Les tensions es mantindrien, mentre que la majoria dels líders s'anirien desentenenent de la direcció del partit o bé l'abandonarien -

per a ingressar en el reformisme o per a retirar-se de la política." MOLAS, I.- op. cit., p. 87. V. també les obres esmentades a les notes anteriors.

Francesc Layret, en un comentari sobre les darreres eleccions, publicat en "El Foble Català" del 17 de novembre de 1911, considerava les discòrdies interiors de la UFNR com una de les causes de la derrota de la UFNR pel refredament que provocaven en l'electorat; l'altra causa, el voler situar-se entre la dreta (la Lliga) i l'esquerra aparent dels radicals per a treure vots d'uns i altres quan caldria radicalitzar-se en sentit republicà i demòcrata. En unes declaracions, fetes a la "Revista de Catalunya", el 24 d'abril de 1912, Layret confirmava la "depressió" i el "període crític" pel que passava la UFNR: "Això pot ésser el resultat -diu- de què fins ara no ha seguit (la UFNR) rectilínia i amb esperit de "suite". -- N'ha començat varies, abandonant-les després de cada elecció (...). A més jo crec un greu mal la persistència dels antics grups dintre d'ella (...). Si de seguida de feta la Unió s'haguessin confós les forces, indubtablement hauríem obtingut la cohesió i fins una més perfecta coincidència entre tots, creada pel major contacte i convivència." V. "Revista de Catalunya" citada, p. 54-55.

- (51) "El descens de la UFNR obeeix a la seva feblesa progressiva i a la seva pèrdua del timó polític, a la seva incapacitat per a substituir el lerrouxisme. Sense èxits electorals i sense idees mobilitzadores, no havent-se separat prou de radicals i regionalistes, sense aconseguir un estil propi; allunyades les campanyes sentimentals pro-presos, i afeblida l'acció anti-Lliga per la posició dominant d'aquesta, la UFNR queda només com una afirmació ideològica." MOLAS, I.- op. cit., p. 93.
- (52) Molts electors degueren ésser sensibles a les campanyes de La Lliga contra la UFNR -o PUF com abreuaven irònicament els regionalistes-, que es negava a pactar electoralment amb la primera, com ja ha estat dit abans, en contra del lerrouxisme. Els nacionalistes -"intransigents", feien el mateix retret. Així "Renaixement" del 18 de febrer de 1911 (p. 9) considerava antipatriòtica l'actitud de la UFNR. S'hi afegia, encara, la crítica a declaracions com la d'un Josep Zulueta per haver manifestat davant del comitè republicà-socialista que "ells -els nacionalistes republicans- eren "ante todo y

sobre todo españoles": Abans que tot -replica "Renaixement" i per sobre de tot és català. I si no es així que suprimeixin la N de UFNR, com els aconsella "El País" i es diguin simplement republicans. Les mitges tintes produeixen disgustos."

Actituds com la que manifestava un altre article de "Renaixement" del 11 de març de 1911 (p. 38), signat per "Optim", no poden ésser deixades de costat: "(...) us han votat -es refereix als diputats provincials que han sortit elegits a les darreres eleccions d'aquest tipus- molts catalanistes de l'altre braç, que malgrat les imposicions i desavinències dels capitosts, al moment de dipositar el vot a l'urna, hem estat molts els votants que hem modificat la candidatura aconsellada pels de dalt; aquests consells no ens han fet canviar de criteri, de manera que el que els prohoms volien desunit, al moment de l'elecció ha esdevingut unit (...), d'aquesta manera hem cregut fer un bé a la causa de Catalunya, donant nostres vots als homes que més creiem s'ho mereixen d'una i altra fracció."

Les crides constants a la unió de tots els catalans que feien les revistes que seguien l'ideari de la Unió Catalanista o de la Lliga com "Autonomia", i la posició dels nacionalistes republicans de negar-se a pactar amb La Lliga per a abatre els lerrouxistes, estimularen ben segur la fugida de vots cap al regionalisme, més quan aquest aprofitava a fons la plataforma de l'obra cultural catalana de la Diputació i feia sinònim la Mancomunitat, com ja ha estat dit, de la situació de La Lliga al poder provincial o de la sortida dels seus candidats a les diverses eleccions; o, també, afavoriren l'abstenció electoral. Fel que fa al pacte de Sant Gervasi, la reacció dels elements més nacionalistes de dins i fora del partit fou contundent i resultà mortal per al partit (V. nota 39). La condemna dels republicans nacionalistes i federals per part de "Renaixement" a causa del Pacte esmentat és absoluta: l'editorial El mal pas d'ara - "Renaixement" del 12 de febrer de 1914, p. 85-86; Entenem-nos, a "Renaixement" del 5 de març de 1914: "Apostrofàvem a La Lliga per les seves claudicacions vergonyoses i abominables, i per aquest noble obrar tal com la nostra consciència catalana ens dictava, èrem presentats per part de "La Veu de Catalunya" com a elements pertorbadors que darrera la nostra pretesa neutralitat

política hi amagàvem un enverinat sentit d'esquerra. Combatem avui les funestes conxorxes del partit del partit d'UFNR, conxorxes que creiem perniciososes per a Catalunya perquè són una postergació del sentiment nacionalista, i des de "El Poble Català" se'ns titlla -- d'elements "que no més se diuen catalanistes, amagant potser en aquesta absència d'altre adjectiu la llur inclinació a les idees de dreta. (...) Vel.leïtat nostra, no. Vel.leïtat dels qui sols porten Catalunya als llavis (...). Entenem-nos: les nostres recriminacions als directors de la UFNR, no entranyen cap adhesió ni cap elogi per als homes de La Lliga ni de cap altra modalitat política. Nosaltres, davant de les vinentes eleccions sentim el desconsol de no trobar en totes les candidatures de Barcelona ni un sol home que pugui representar dignament la nostra terra i diem a Barcelona i no diem a Catalunya, perquè ens vé a la memòria el record d'aquell Francesc Macià, català honrat i ciutadà noble que allà a les Borges Blanques va a lluitar amb aquella dignitat que deuriem lluitar sempre els vers nacionalistes." (p. 121-122). Sobre els efectes del pacte al si mateix dels rengles de la UFNR, vegi's el que diu S. Albertí, op. cit., p. 376.

- (53) L'escissió reformista bé que no afectés profundament la base de la UFNR, sostragué a aquesta "una sèrie de figures de relleu que representen una gran pèrdua" per a aquesta, com Josep Zulueta, Miró i Trepà, Eusebi Corominas, Josep Roca i Roca, Lluís Companys, etc. V. ALBERTI, S.- op. cit., p. 339 i sgs.
- (54) Caldria fer una valoració més correcta del Pacte de Sant Gervasi, en la línia que apunten Isidre Molas i Santiago Albertí a les seves obres, repetidament esmentades, i assenyalar alguns aspectes a tenir en compte --més enllà de les visions tradicionals-- com, per exemple, el fet que els mitings conjunts radicals i nacionalistes, permetés a un públic avesat a plantejaments antisolidaris, demagògics i, freqüentment, anticatalans, d'escoltar i d'ésser convidats a seguir uns esquemes sinó nacionalistes, sí catalans. Així, en el míting al Teatre Còmic, el primer de març de 1914, Lerroux manifestava: "Tenim plantejat un problema transcendent: el de la Mancomunitat. El partit radical és autonomista, federal socialista...
-Una veu: "I anarquista!" -L'orador: Si és polític no pot ésser anarquista! (grans aplaudiments)

Si té un programa qual substància és la federació, no pot ésser enemi de la Mancomunitat (...). Catalunya, per les seves altes dots de civilitat i pel seu amor a la llibertat i a la democràcia, té dret a aquesta autonomia que tant se li regateja per anar espargint, una volta organitzada, arreu d'Espanya, la que serà la llavor de la futura federació ibèrica, essent possible així la revolució amb contingut social de què us parlava Coromines." Abans, Fere Coromines havia dit:

"Al costat dels 500.000 barcelonins, que són fills de terra catalana, n'hi han a la nostra ciutat 120.000 que han vingut de fora de Catalunya a fecundar nostre país; fer-lo progressar. Hi ha qui voldria que això fossin dues ciutats enemigues, eternament separades per l'odi (...). Si alguna cosa de fonament beneficiosa ha de produir la coalició, en un ordre barceloní, social, és aquesta. I per això jo l'estimo i la beneixo perquè crec obra santa acostar aquestes dues ciutats que no poden estar separades més que per malentesos dels directoris (...). Barcelona és tant nostra com vostra. Barcelona és de tots els qui treballen per ella i l'estimen (...). Hauré de plantejar aquest problema -la qüestió obrera- com un aspecte més de la qüestió catalana (...). No és sols autonomia i Mancomunitat la qüestió catalana." V. "El Poble Català" del 2 de març de 1914.

En un altre míting conjunt, al Tívoli, pocs dies després, Coromines s'interroga i s'exclama, davant de les acusacions dels nacionalistes intransigents: "Mals catalans nosaltres que volem atreure a l'amor de Catalunya a tots aquells que havien vingut d'altres terres per a treballar i per a venir a fer Barcelona més gran i forta!" V. "El Poble Català", 7 de març de 1914.

(55) El mateix Cambó, comentant a "Las Noticias", el fracàs electoral de la UFNR a les eleccions municipals de 1913, manifestava que els dirigents de l'esquerra no havien de desanimar-se per la derrota com ells -els de la Lliga- no es desanimaren quan el 1910 no aconseguiren de fer sortir cap diputat per Barcelona a les eleccions parlamentàries. V. "El Poble Català" del 16 de novembre de 1913, que comenta aquestes declaracions.

(56) 1. "La Unió Federal Nacionalista Republicana no és un partit de classe. No pot ésser un partit obrer, però tampoc un partit de clas

se mitja (...).

2. (...) L'ideal del partit no és aqueixa enganyosa harmonia de tots els interessos i de totes les classes que sols els conservadors poden lògicament predicar. Els interessos injusts han d'ésser sacrificats als interessos de la justícia social (...). Pel camí de les reformes s'ha d'anar, amb seny i amb audàcia alhora, no ja a la simple millora sinó a la transformació del vigent règim social (...).

5. Davant l'esperit antinacionalista i fins anticatalà que en part de la massa obrera de la nostra terra existeix, el qual contrasta amb l'esperit autonomista que el proletariat d'altres nacionalitats manifesta, l'Assemblea declara l'alta conveniència de divulgar entre els nostres obrers l'actitud, la conducta i els principis del proletariat universal respecte als problemes nacionalistes o autogonistes.

6. La més eficaç manera d'interessar al proletariat català en el moviment federal nacionalista de Catalunya és donar a aquest una forta i dominant significació liberal, democràtica i reformista, per a què el triomf d'aquest moviment sigui, no sols un triomf per a Catalunya, sinó també un triomf per als ideals de llibertat i de reforma social."- UNIO FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA.- op. cit., p. 20 i 21.

(57) Els conflictes dels ferroviaris del 1912 i de l'art febril el 1913 són extensament recensionats a "El Poble Català", així com d'altres conflictes socials com la campanya mateixa dels dependents per al tancament a les vuit del vespre. Aquests anys, també, des del gener de 1909, "El Poble Català", publica una "Plana Social" en la què hi col·laboren Noguer i Comet, Rovira i Virgili, Antoni Sayos, Francesc Curet, Mer i Güell, Manuel Rius, etc. i que sortia cada dues setmanes, els dilluns, fins l'any 1913. A finals d'octubre de 1911, per exemple, apareixeran diversos articles sobre societarisme; el 15 de desembre de 1912 en surt un de Pere Casals sobre les societats obreres a Barcelona, al costat dels que Noguer i Comet publica freqüentment o de les reproduccions d'articles d'altres autors catalans i foranis. "El Poble Català" del 24 de desembre enfi, reproduueix íntegrament el discurs de Rovira i Virgili, fet a la inauguració de la Joventut de l'UFNR sobre "Nacionalitat i proletariat".

Pel que fa als ferroviaris, "El Cor del Poble", setmanari catalaniste

d'esquerra, adherit a la UFNR, del 19 de setembre de 1912, a la seva primera plana fa l'apel·lació següent:

"Ferroviaris:

La redacció de "El Cor del Foble", composta d'obriers manuals, que com vosaltres lluiten per la redempció econòmica, no pot menys que encoratjar-vos a què persistiu amb la mateixa fermesa que fins ara, sens fer cas dels gossos peteners que volen crear-vos dificultats per a oposar una valla a les vostres reivindicacions. La justícia de la vostra demanda ningú no pot negar-la. Per què, doncs, discutir petiteses d'oportunitat o no davant l'enemic. És que es vol fer fracassar el moviment? Companys: si el vostre cor no ha de defallir i teniu fe en l'acció que aneu a realitzar, pit i fora. El poble treballador estarà al vostre costat. "El Cor del Foble" està també amb vosaltres."

- (58) V., per exemple, l'article de Ramon Noguera i Comet, El Congrés Obrer de Barcelona. La seva orientació general, a "El Poble Català" del 5 de novembre de 1911, en el qual critica l'acció directa i les línies sindicals radicals com la vaga general revolucionària definida al Congrés de 1910. Igualment, en obrir-se aquest Congrés i recensionar les seves sessions, "El Poble Català" es manifesta contrari a la conversió de la Confederació Regional Solidaritat Obrera en Confederació Nacional, criteri que ja havia exposat el diari català el 1909 ja quan es projectava de fer-ho aleshores. L'any següent, Noguera i Comet, tornava a criticar l'orientació del sindicalisme revolucionari i àcrata en un article titulat: A la porta del Congrés Obrer, a "El Poble Català" del 7 de setembre de 1911, en el qual manifesta la crisi de l'organització cenetista aportant-hi diverses xifres, si bé reconeix que la CNT representa una força que no pot ignorar-se i més "davant d'una gran massa no associada però que constitueix la majoria de la població barcelonina". En aquest article, Noguera refereix els fracassos dels treballadors en diversos conflictes i la descomposició de diverses organitzacions obreres, a causa, segons ell, de "l'equivocada orientació i a formidables errors de tàctica. Mentre tinguin per oracles -afegeix- els apòstols del sistema de l'acció directa, que volen convertir les masses obreres en un exèrcit de desesperats impotents per a tota obra constructiva enlloc de capacitar-les per a una lenta i segura transformació de l'estat social; mentre deixin portar-se a formidables lluites -

sense altres armes nobles que la de l'energia i l'entusiasme, i mentre llurs directors no vulguin deixar deliris de grandesa i afanys de manament, el sindicalisme en nostre país serà feble i germe moribós del nostre cos social (...)."

(59) Així per exemple, els articles de N. Bas i Socias sobre el socialisme, publicats al llarg del mes d'agost de 1910, a "El Poble Català", o els de Gabriel Alomar com el citat a la nota 40. V. també pel que fa a les posicions del nacionalisme més radical sobre el socialisme, p. 90-91 i notes corresponents.

(59 bis) Almenys entre 1911 i maig de 1913 en què ingressaria a l'Agrupació Socialista de Barcelona.- BONAMUSA, F.- Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937).- Barcelona, 1977. V. també, PAGÉS, F.- Andreu Nin: su evolución política (1911-1937).- Madrid, 1975.

(60) "El Poble Català" del 24 de desembre de 1913. El setembre de 1913, Andreu Nin havia també defensat la tàctica socialista enlloc de l'anarquista, tot manifestant-se partidari de l'acció política del proletariat, en una conferència sobre "l'associació obrera i els seus avantatges" a l'Ateneu Popular de Santa Coloma de Farnés. V. "El Poble Català" del 23 de setembre de 1913. Assenyalem, també, aquí que, quan la sortida dels redactors de "El Poble Català" per l'afer del Pacte de Sant Gervasi, Andreu Nin és un dels signants de la lletra explicativa del gest. V. "Renaixement", 23 d'abril de 1913.

Recordem, enfi, el míting de primers de juny de 1912, al Teatre del Bosc, en què Andreu Nin apareix al costat de Salvador Seguí (V. p. 84 del capítol).

(61) Francesc Layret, a les declaracions esmentades a la nota 50, fetes a la "Revista de Catalunya", l'abril de 1912, manifestava, també, - que la UFNK hauria de seguir "una acció ben esquerrana. Molt nacionalista, però pensant que més que pel major nacionalisme, és pel major liberalisme que ens hem de distingir de la Lliga Regionalista. Entenguí's que no vull pas dir una política de contemporanització - amb els lerrouxistes, com alguns sembla que volen; això serà fer -- d'amics dels radicals, però no ser-ne. Jo vull ser-ne més que ells, però sense perdonar-los els errors, perquè aleshores fórem tots -- uns. Establint un veritable contacte amb els obrers, que ara no te-

nim, i fent una sincera política per a ells, escoltant els seus desitjos i interessant-los per les lluites patriòtiques, que ara no senten prou." Abans, havia dit, també, en ésser preguntat sobre "què en faria dels radicals": "No dubti que anirien amb l'esquerra si -- aquesta actuà com tal i si sap, a més, modificar les doctrines bàsics del nacionalisme -- fins ara aquí només formulades per gent conservadora -- de manera que el poble, el poble obrer, sense el qual no hi ha partit d'esquerra possible, hi vegi en ell un interès propi i deixi de considerar-lo com una reivindicació que afecta solament -- als burgesos."

En la conferència, pronunciada per Layret l'abril de 1914, en què -- manifestà les seves crítiques i desacords vers el pacte de Sant Gervasi, manifestaria la seva voluntat d'agrupar-se al costat dels --- elements de la UFNR "de base catalana, però amb doctrina preferentment radical fins a l'estrident i obrerista". V. "El Poble Català" del 9 d'abril de 1914.

(62) V. ALBERTI, S.- op. cit., p. 325-326. La guerra del Marroc provocà mitings freqüents i campanyes durant aquests anys. Així, per --- exemple, el 19 d'abril de 1914, "El Poble Català" insertava aquesta nota:

"La comissió organitzadora nomenada en l'assemblea de societats proletàries de Barcelona ha adreçat una crida a les intitats obreres i progressives de Catalunya, en la qual s'hi diu el següent: En l'assemblea de societats obreres, feta el nou del corrent s'acordà de secundar la iniciativa dels partits republicans catalans, proclamant el paro general per al pròxim primer de maig com a protesta contra la guerra, a favor de la pau immediata i a més fer extensiva la proposició de paro general a tot Catalunya."

(63) V. nota 18.

(64) "Renaixement", 6 de febrer de 1913: "El fet de què elements que encara que mai s'haguessin declarat contraris de Catalunya, almenys obcecats en un fals internacionalisme, menys-preuaven la nostra --- llengua i fins i tot es befaven de les nostres reivindicacions, reconforta l'ànima (...). Nosaltres, des d'aquestes modestes planes -- saludem efusivament a l'Ateneu Sindicalista (...) a l'ensem que -- moltíssim ens plauria que, encara tocant a això, anessin molt més

enllà, fins aconseguir que fos un baluard català per a la defensa individual i col·lectiva del poble català obrer (...)." (p. 68-69).

(65) V. nota 7.

(66) "Cataluña", 27 de gener de 1912, p. 44: "La finalidad del grupo -llegim- (...): sustentar y defender el internacionalismo en los problemas sociales y proclamar la necesidad de un colaboración internacional en el estudio, planteamiento y posible solución de los mismos." V. també "Renaixement", 1 de febrer de 1912, p. 52, i "El Poble Català" de darrers de gener de 1912. Martí i Julià donaria - al CADCI, el 25 de gener de 1912, una conferència sobre aquest grup a la qual farem esment més tard.

(67) V. més endavant, p. 156 i sgs. Jaume Arquer i Clapés, pare de Jordi Arquer, tanmateix, segons referència verbal d'aquest darrer, va votar en contra de la moció de convertir la Unió Catalanista, encara que era d'esquerra i se "sentia lligat amb els obrers", car creia que Catalunya era de tots i que, per tant, la Unió Catalanista no havia de prendre una opció ideològica concreta.

(68) Així, les col·laboracions a "Renaixement" de R. Casals i Faypoch, - una sèrie d'articles de Salvador Salat i Ferrando sobre Socialisme i nacionalisme, el 1912, en un dels quals afirma: "i tant no són antitètics el socialisme i el catalanisme, que vull afirmar, sens por d'errar-me, que són trossos d'un mateixa peça, ànguls complementaris, continent i contingut alhora, consubstancials." V. "Renaixement", 28 de març de 1912, p. 149-150. V. l'article d'Enric Tarragó, a la mateixa revista, La qüestió social i l'assemblea de la Unió Catalanista, el 3 d'octubre de 1912, p. 480-481. L'article Catalanisme socialista, de Martí Casanovas, a "renaixement", 27 de març de 1913, p. 151: "Un nucli de la joventut nostra, ardidament, coratjosa, aplegada en col·lectivitat, s'apresta a lluitar pels ideals catalanistes i socialistes (...) Catalanitzar, recatalanitzar l'obrer sens que en això senti ell l'angoixa de l'abandó de ses lluites reivindicatives." Aquestes mostres entre d'altres i al marge de comentaris diversos sobre els diversos conflictes socials esdevinguts al llarg d'aquests anys.

(69) ROSELL I MONTANÉ, F.- L'obra i la personalitat del Doctor Martí i -

Julià. Barcelona, 1918, p. 29. Per a Martí Julià, V. també: CUCURULL, F.- Orígens i evolució del federalisme català, Barcelona, 1970, p. 119 -123. ALBERT, S.- Diccionari Biogràfic, T.III. V. supra, p. 123.

- (70) "El Poble Català" del 3 de novembre de 1912, insereix l'article, Acció societària a Catalunya, reproducció d'un publicat per Martí i Julià un any abans en una revista de barriada, en el qual es manifesta per una "acció societària a Catalunya, catalana i catalanitzada". "En el nostre renèixer de Catalunya -escriu- hi manca el societarisme (...); el societarisme sols pot ésser un fet a la nostra terra essent català i ben català i essent un dels elements del nacionalisme català i una de les manifestacions del renèixer de Catalunya(...)."
- (71) En el mateix interview, declara -a la pregunta de quina mena de socialisme es tracta-: "El socialisme obrer internacional, tal com es predica a Europa, amb tots els compromisos i conseqüències. Únicament hem de portar-hi a aquest socialisme el nostre sentit nacional, la nostra organització com a agrupament independent, l'emancipació de la funesta tutela del l'obrerisme a l'estil espanyol. Per lo demás, federat i unit amb el socialisme de tot el món."
- (72) ROSELL I MONTANE, F.- op. cit., p. 30 i 34.
- (73) CUCURULL, F.- op. cit., p. 122. La declaració de "ple contingut socialista" va ésser "ratificada a l'assemblea general de l'any següent (el 1915), en la qual eren elegits com a membres dirigents de l'associació (junt amb el Dr. Martí i Julià que continuava ocupant la presidència) Manuel Serra i Moret, Antoni Sunyol, Frederic Barceló, M. Mallol i Bosch, J. Monés i Costa, J. Grant i Sala, Francesc Xavier Casals, Antoni Rovira i Virgili i el doctor R. Pla i Armengol."
- (74) V., per exemple, l'article de F. Culf i Verdager, Catalunya i res més que Catalunya, a "Renaixement" del 4 de desembre de 1913, p. 565, on critica els procediments de "La Lliga", els elogis de Cambó al rei -"d'un servilisme inaudit"-; critica Cambó, especialment per la seva política "que ens fa acostar çap a Madrid i que sembla vol convertir el catalanisme en un partit madrileny amb totes les seves tarres i defectes". O l'editorial de "Renaixement" el 25 de juny de 1914, p. 517, El cas Cambó: "Aquest és el cas d'un home que de mica en mica ha anat abandonant Catalunya (...). L'enlluernament causace

guera i l'ambició de neèfit i exagerada no té aturador. En Cambó no en tingué prou en Catalunya (...) i se'n anà per Espanya com un negociant de regionalisme, per a després mostrar-lo a l'estat, senyor d'ell, com un mèrit, i va fracassa, va fracassar sempre que s'aparta va de Catalunya (...). Nosaltres confessem que ens satisfà el fracàs d'en Cambó, perquè és el fracàs d'un professional de la política."

- (75) "Metralla", 17 de febrer de 1911, p.2.V. també més amunt, p. 51, notes 45 i 52. Amb l'objecte d'unificar les accions dels diversos agrupaments catalanistes, La Unió Catalanista prengué la iniciativa de convocar una gran assemblea nacionalista a Tarragona l'octubre de 1912, si bé no aconseguí que hi participés oficialment La Lliga Regionalista. Signaven la convocatòria: Martí i Julià, Pere Coromines, Miquel Laporta, A. Suñol, M. Folguera i Duran, Josep Martí i Roca, J. Franquesa i Gomis, i J. Rodergas i Calmell (V. "Renaixement", 30 de maig de 1912, p. 81) L'Assemblea faria una declaració, per la qual, les diverses manifestacions de les diferents agrupacions nacionalistes eren purament externes i totes aquestes "proclamen que la plena afirmació nacional catalana i la reivindicació integral de les llibertats de Catalunya" són l'únic objectiu que "mou el renaixement de la pàtria (...), el nacionalisme català". Independent de l'actuació política, calia una acció de "tots els nacionalistes dirigida a enfortir en el nostre poble la consciència de la personalitat nacional de Catalunya i a infiltrar robustesa a les reivindicacions de les seves llibertats. I, en conclusió, la Unió Catalanista s'oferia com a organització neutral on podien convergir totes les accions nacionalistes, la Unió, no participaria en les conteses electorals a fi de facilitar la cooperació dels diversos corrents al seu sí, les entitats -o partits- adherits a la Unió podrien fer la seva activitat pròpia "en tant que en les qüestions patriòtiques siguin essencialment catalanistes", i, per això, la Unió adaptaria els seus estatuts a la nova situació ("El Foble Català", 29 de setembre de 1912). L'Assemblea fou un èxit ("Renaixement", 24 d'octubre de 1912), però aquell reagrupament de sectors i partits al si de la Unió no es feu:" (...) els esclats patriòtics de Tarragona s'esvaïren tot just closa l'assemblea, i (...) ni un dels elements que hi concorregueren, polítics o culturals (hi foren convidats tots els centres catalanistes, com

el CADCI, al marge del seu caire), han pensat després en complir els acords que s'havien pres, i pels quals la Unió Catalanista havia contret el compromís de no realitzar acció política electoral." V. "Re-
naixement", referència a la proposició "a discutir-se en el proper Consell General extraordinari" de la Unió Catalanista, 5 de febrer -
de 1914, p. 81-83.

- (76) "(...) els qui sense vacil·lacions de cap mena i en tot l'entusiasme de nostra joventut, hem defensat constantment el catalanisme del tot o res, hem de deplorar (...) les desviacions de moltíssims catalanistes els quals (...), com a bons deixebles dels constructius, són els més fermes protectors de tot espectacle exòtic i per tant mantenedors de tot el que ha contribuït i contribueix encara, a la descatalanització del nostre poble. I és que els nostres polítics de tant mirar cap a Madrid s'han oblidat de Catalunya: enlloc d'anar al Congrés de l'Estat Espanyol amarats de la més gran catalanitat, demanant, exigint si fos precís, amb virilitat, amb aquella energia indomable tan pròpia de la raça catalana, tot lo que de raó i justícia ens pertoca, cooperen pel contrari a l'obra funesta de governants centralistes (...) no reparen els uns en acceptar càrrecs de certes companyies financeres, les quals, moltes vegades, els obliguen, perquè qui paga mana, a fer obra anticatalana; els altres reneguen i fins protesten molt ostensiblement moltes ocasions, de nostres expansions lleialment patriòtiques, perquè això potser podria ofendre les cortesanes orelles de quelcun hidalgo senyor (...). Hem dit i repetit (...) que de Madrid no ens cal esperar res de bo i que tan sols nosaltres, els catalans, pel propi esforç, podríem arribar a la consecució de nostres ideals redemptors." V. Funestes desviacions, per Víctor Bach i Cas--
tellfort, "Renaixement", 25 de juny de 1913, p. 464-465.
- (77) V. nota 52 d'aquest capítol.
- (78) "Renaixement", 22 de gener de 1914, p. 49-50.
- (79) V. nota 76.
- (80) V. SANS I ROSSELL, A.- Lo dret al separatisme.- "Renaixement", 15 de juliol de 1911, p. 255.
- (81) "Renaixement" reaccionarà indignada davant d'un article de Ferran --

Agulló, a "La Veu de Catalunya" del 22 d'abril de 1912, per qual - "Els Segadors són una cosa trista, un cant funerari, una expressió d'impotència". V. "Renaixement", 2 de maig de 1912, p. 214. El cant serà el colofó dels mitings nacionalistes dels republicans federals, de la Unió Catalanista o d'altres centres catalanistes com el CADCI i no faltarà la vegada que hom canti "Els Segadors" davant de la redacció de "La Veu" : "Renaixement", 9 maig 1912.

- (82) "Metralla", del 17 de febrer de 1911, p. 2, a l'article Cal la Unió de tots, com a manifestació de la joventut que "estudia, treballa i pensa" per a "honra i profit de Catalunya", esmenta el "Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria, que a no trigar gaire serà la futura universitat comercial". V. El sentiment catalanista de -- Lluís G. Fàbrega i Amat, a "Renaixement" del 11 de gener de 1912, - p. 17 citat a la nota 28 bis. El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, per Ramon de l'Estany, a "Renaixement" del 12 d'abril de 1913. "Renaixement", enfi, és una de les fonts -- d'informació del CADCI i aquest una de les entitats nacionalistes -- més elogiades, cosa natural donada l'estreta relació entre molts de pendents del Centre i la Unió Catalanista.
- (83) V. l'elogi a Macià a "Renaixement" del 5 de març de 1914 (vegi's nota 52). Pel que fa el gest dels redactors de "El Poble Català" després del pacte amb els radicals el 1914, "Renaixement", 23 d'abril de 1914, p. 209.
- (84) V. nota 44 i 80.
- (85) V. , per exemple, ARQUE I CLAPES, J.- Treballem-hi tots, "Renaixement", 22 d'abril de 1911, p. 111-112: "(...) Abans -escriu entre altres coses-, la preocupació constant del catalanisme, era procurar la unió de tots els bons catalans (...). Però, la maleïda política s'ha ficat altra volta a casa nostra. Tot lo que abans era --- amor entre germans de Pàtria, s'ha tornat en odi insensat, en criminal rencor dels uns contra els altres (...)."
- (86) Vegi's per exemple l'elogi de "Solidaridad Obrera" del 22 de juny - de 1917, a l'article La muerte del doctor Martí y Julià: "Un hombre bueno; un defensor de la humanidad; un político honrado, sincero, - desinteresado y consecuente; un hombre de ciencia que la enalteció

y jamás la prostituyó convirtiéndola en medio de explotación y de lucro personal, ha muerto" i segueix una sèrie de llargs elogis, per a fer la crònica, finalment, del seu enterrament. La presència anarcosindicalista en aquest com la valoració que fan del Doctor Martí i Julià es prou significativa i més si hom coneix la mena d'elogis que acostumava a fer "Solidaridad Obrera" dels polítics... V. el capítol primer d'aquesta obra, p. 12.

(87) V. el reconeixement de l'extracció social dels animadors de "Renaixement" en un editorial que esmentem més endavant (p.156-157).

V. també, p. 54 i nota 97 del capítol segon.

(88) "L'esdeveniment fou tan gros que pot considerar-se com la segona -- gran etapa de la nostra entitat".- Una mica d'història.- "Acció", - abril 1932, p. 2.

(89) Secció Permanent d'Organització i Treball. Notes històriques de la Secció.- "Acció", abril 1932, p. 18.

(90) "Revista Anyal", 1914, p. 192. La xifra de 1909 correspon a les dades que aporta "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910. V. la p.44 i la nota 45 del capítol segon. Com hem assenyalat aquí les xifres de la "Revista Anyal", abans esmentada, inclouen els socis protectors. Concretament, sabem que els 3.038 socis de 1914, integren --- 2.883 socis actius i 155 de protectors. V., la mateixa revista citada, p. 82.

(91) "Revista Anyal" 1914, p. 180 i sgs. Els pressupostos eren aprovats - pel Consell Directiu, cada estiu, i es basaven sobre els ingressos - que hom esperava atènyer abase de la recaptació d'una xifra mínima de socis actius i protectors, les subvencions de l'Ajuntament i la - Diputació, el pagament que feia la secció de Socors Mutus per despeses de "cobrament i demés a raó de 50 pts. mensuals", el "producte - anual eventual del cafè" i "recaptació per imprevistos". Sobre els - ingressos amunt citats, hom preveia les despeses següents:

	Ingressos		Despeses		Sobrant
1909-1910	----- 28.000	-----	28.000	-----	
1910-1911	----- 28.600	-----	28.600	-----	
1911-1912	----- 45.700	-----	41.300	-----	4.400
1912-1913	----- 49.400	-----	46.600	-----	2.800

1913-1914 ----- 49.700 ----- 39.200 ----- 10.500
 1914-1915 ----- 55.000 ----- 37.000 ----- 18.000

Els augments dels ingressos anaven principalment a cavall de l'augment de socis, i també de les subvencions de l'Ajuntament i de la Diputació i l'aportació el 1911 i 1912 de quotes voluntàries destinades al fons de l'Edifici Social; cal assenyalar també que el Consell General Extraordinari del 27 de juliol de 1913, aprovà l'establiment d'una quota especial transitòria del Casal de 0'50 pts. mensuals per als socis ingressats a partir del primer de gener de 1914. Pel que fa a la disminució de despeses dels dos darrers cursos, la causa rau en la reducció del lloguer del carrer Comtal fins el novembre de 1913 i en la desaparició d'aquest el curs següent en fer-se el trasllat a la Rambla de Santa Mònica. Els sobrants eren una base més per a fer front al canvi d'edifici social: així concretament, el darrer a dalt transcrit passà a la Comissió Administrativa de l'Edifici Social. A la nota 52 del capítol anterior hem descrit el percentatge que corresponia a cada secció. Vegem-ne algunes partides pel que fa a aquesta època:

	Lloguer	Educació	Socors M.	Propaganda	Biblioteca
1909-1910	8.500	5.400	3.000	1.500	500
1910-1911	9.880	5.175	3.000	1.650	500
1911-1912	9.880	6.300	4.500	1.800	750
1912-1913	9.880	6.300	4.500	1.800	750
1913-1914	2.345	6.750	4.800	1.500	750
1914-1915		6.900	6.210	1.200	900

A aquestes xifres, cal afegir-hi que els pressupostos corresponents preveïen per a la Secció d'Educació, una addició de 1.140 pts. per al curs 1911-1912 i de 600 pts. per al de 1912-1913, en concepte de quantitat pendent de pagament procedent del curs anterior; igualment, pel mateix concepte, una addició al de Socors Mutus de 803 per al curs 1911-12, de 2130 per al de 1912-13, de 3828 per al de 1913-14, i de 2000 per al següent; una addició semblant també al de propaganda, de 300 pts. per al curs 1912-1913; i, per a la biblioteca, de 290 en el de 1911-12, 312 en el de 1912-13, i 62 en el de 1913-14.

A part de les partides transcrites:

	Esports	Relació i T.	Personal
1909-1910	250		3.720

1910-1911	----	600	-----	-----	3.900	
1911-1912	----	1200	-----	600	-----	5.100
1912-1913	----	1800	-----	900	-----	6.660
1913-1914	----	1800	-----	1200	-----	7.620
1914-1915	----	1800	-----	1200	-----	10.628

Com en les partides anteriors, els pressupostos preveïen algunes -- addicions per la mateixa raó d'aquelles: per a la d'Esports 500 per -- al curs 1911-12, 100 per al de 1912-13, 300 per al de 1913-14, i 500 per al següent; 290 en el curs 1911-12 per al personal; i 276 en concepte de "caixa especial" de la Secció de Relació i Treball per al -- curs 1914-1915. L'augment més espectacular correspondria al de personal, cosa que també traduïa la progressió d'activitat del Centre. {el que fa a aquest punt, assenyalem que el 15 de juliol de 1912 hom establí unes Oficines Generals del Centre, obertes diàriament de 2/4 -- d'onze a 2/4 de dos del matí, de tres a quatre de la tarda i de deu a 2/4 de dotze de la nit, i per a les quals el Consell Directiu nomenava a Ramon Noguera i Comet.

La font per a conèixer els pressupostos i la seva composició, és la revista "Acció" del CADCI. V., concretament, els números d'agost de 1909, setembre de 1910, octubre de 1911, agost de 1912, agost de 1913, i agost de 1914.

Coneixem, també, dos inventaris dels bens del Centre: el de 1909, xifrat en 33.596,86 pts. i el de 1911, en 57.109. V. la composició detallada a "Acció" d'agost de 1909 i agost de 1911.

- (92) La reforma dels Estatuts, suposava la redacció de l'article 2 en el sentit esmentat que el Centre, com a persona jurídica, podia adquirir i posseir bens; el tercer (article segon en els estatuts primitius) incloïa les dues noves seccions permanents a dins de l'estructuració de l'entitat: "El Centre, a fi de facilitar i fer més feconda sa tasca, se dividirà en cinc seccions permanents, anomenades la 1ª d'Educació i Instrucció, la 2ª de Socors Mutus, la 3ª de Propaganda Autònoma, la 4ª de Relació i Treball, i la 5ª d'Esports i Excursions. -- Per l'article 12 el govern del Centre anava a càrrec d'un Consell Directiu compost de President, 5 vicepresidents, secretari general, -- caixer, bibliotecari i cinc vocals (un vicepresident i un vocal per secció i d'acord amb l'ordre establert a l'article 3). Per l'article 13, l'elecció de president, secretari general, caixer i bibliotecari

havia de fer-se per votació i majoria de vots en consell general ordinari; la dels vicepresidents i vocals, de la mateixa forma, en juntes generals ordinàries de secció, car aquests càrrecs els feien, - respectivament, el president i vocal primer de les seccions permanents. Per l'article 24 es formava la Junta consultiva d'expressionats que hem assenyalat a dalt.

V. "Acció", 1 d'agost de 1910, p. 1-2. "Revista Anyal", 1914, p.183. Recordi's pel que fa als estatuts el que hem escrit al capítol primer. V. p.

(93) "Revista Anyal", 1914, p. 251.

(94) V.p. 63-66 del capítol segon.

(95) A part que l'article de Puig reproduïx literalment diversos fragments d'aquell treball esmentat d'autor anònim, Joan Bas i Soler, en un article dedicat a Puig i Esteve, al butlletí "Acció" de juny 1932, p. 4-7, revela que aquest n'era l'autor.

(96) La secció de Relació i Treball, escriu Noguer i Comet, "estava organitzada en subseccions que representava una organització complexa, - una màquina administrativa molt complicada, però que funcionava amb regularitat perfecta, constituint un model d'organització i d'activitats econòmico-social". NOGUER I COMET.- Al llarg de la meua vida, - p. 155. Text mecanografiat.

(97) "Revista Anyal" 1914, p. 183. El nom d'entitat obrera li fóra discutit al CADCI, especialment pels anarcosindicalistes i pels contraris a l'orientació nacionalista d'aquell. Puig i Esteve remarcaria, a l'article citat de "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910 que el Centre aspirava a ésser "espill d'organització obrera catalana", frase que repetiria en el seu discurs d'inauguració del curs 1910-1911. V. "Revista Anyal" 1911. p. 194. Ramon Noguer i Comet en un article titulat El Centre de Dependents i la seva obra, publicat a "El Poble Català" del 26 d'octubre de 1910, manifestava: "Envejosos de la seva glòria, han volgut fer un retrer al CADCI negant-li el caràcter d'entitat obrera que ostenta en son nom i confirma en la seva actuació. Res, absolutament res justifica semblant retrer (...). Ah! Se diu: - el CAD no pot considerar-se pròpiament una entitat obrera perquè fa política, perquè es franca, entusiàsticament nacionalista (...). Si això fos cert, ¿hauríem de negar també que fossin entitats obreres -

les "Trade Unions" que fan oberta i francament política (...), hauríem de negar també el caràcter d'entitats obreres a les organitzacions socialistes de proletaris estesos arreu del món -i assenyala els exemples dels valons i txecs- que constitueixen sindicats orientats pel més pur i agressiu nacionalisme (...), constitueixen sindicats propis on rendeixen homenatge a llur llengua nacional i on les reivindicacions de llur pàtria troben nous i forts baluards de defensa? ¿És per ventura, que no són obreres més que aquelles organitzacions que fan encobertament, hipòcritament, la ,és baixa política, la política llibertària, que ha portat a la classe obrera de nostre país a l'estat d'afebliment en què anys ha se troba? No mereix, doncs, tal retret el CAD, veritable i pura entitat obrera que, dintre de la terminologia social moderna, qualificariem de Sindicat a base múltiple, que ateny per un igual a millorar el valor intel.lectual i professional dels seus components, a defensar llurs interessos de classe i a reivindicar els drets imprescriptibles de la Fàtria catalana."

Rafael Fons, secretari general, remarcaria, també, a la Memòria del Consell Directiu del curs 1912-1913: "El Centre, amics meus, és també una Entitat essencialment obrera i, en aquest concepte, mancaria amb si mateixa si deixés de preocupar-se pel pervenir material de sos associats". "Revista Anyal", 1913, p. 307.

(98) Noguera i Comet, a les seves memòries esmentades -p. 152-, subratlla que la casa del carrer Comtal era espaiosa, "un vell casal o palau senyorial -del segle XVII o XVIII, amb uns enormes solers, àmplies dependències i a més una gran terrassa interna que els estius s'utilitzava per a cafè i per a celebrar-hi actes públics. D'aquella casa, ocupava tots els baixos interiors (...) i tot el pis principal qual capacitat, com tinc dit, era grandiosa". Recordi's encara que el juliol de 1909 es llogava un local veí. V. el capítol segon, p. 46

(99) V. la relació d'assignatures de cada curs al butlletí "Acció" de setembre de cada any. Comptem assignatures, però no grups d'una mateixa matèria, com passava amb algun idioma com el francès de primer i, després, de segon. Les dades del butlletí "Acció" de cada mes de setembre coincideixen amb les que proporcionaven els folletons-programa que hom editava per a guia dels alumnes a l'hora de matricular-se, cada començament del període docent. Aquestes dades, per un altre costat, les preferim a les que mostren els gràfics estadístics del but-

lletí "Acció" d'abril de 1932, p. 6. Tanmateix, aquestes darreres contenen només petites variacions respecte de les que citem amunt:

1909-1910	26
1910-1911	28
1911-1912	27
1912-1913	27
1913-1914	28
1914-1915	29.

Les dades corresponents al nombre de matrícules, són extretes de la font esmentada d'"Acció" d'abril de 1932.

- (100) A la Memòria de la Secció d'Educació i Instrucció, llegida a l'obertura del curs 1910-1911, llegim: "El nombre de matrícules que hem tingut aquest any ha estat lleugerament superior al prop-passat, explicant-se que no hagi estat superior per la limitació que ens hem vist precisats a posar al nombre de matrícules d'algunes classes, perquè l'ensenyament no patís del nombre excessiu de --deixebles". "Revista Anyal", 1911, p. 173. A la Memòria de la mateixa secció del curs 1912-1913, hom hi escriu: "En primer lloc he de dir-vos que el resultat total de matrícules ens ha deixat sorpresos. Encara que hi ha hagut una diferència en menys amb el total del curs passat, crèiem nosaltres al fer el pressupost per a aquest, que a causa d'haver augmentat el dret de matrícula, i d'haver limitat la cabuda a 50 alumnes com a màxim en algunes classes, la diferència hauria estat més notable i total la baixa ha estat de 89 matrícules" -aquesta xifra encara es reduiria en el restant de curs-. "Revista Anyal", 1913, p. 315-316.
- (101) Aquests exàmens que s'anaren generalitzant progressivament, com veurem més endavant, es possible que desanimessin alguns alumnes si bé aquests tenien al seu abast el Curs Elemental.
- (102) La Memòria del Consell Directiu del Curs 1914-1915, comenta la incidència d'aquesta epidèmia sobre els dependents del CADCI: "Una cinquantena de bons companys, alguns d'ells bastant antics, del Centre, han desaparegut per sempre més de nostre costat. Una bona part eren deixebles de les classes. Aquestes varen tenir una sensible baixa d'assistents que no ha arribat a compensar-se en el restant del curs". "Revista Anyal" 1915, p. 183-184.

V. el capítol proper, p. 248.

(103) Així, a la Memòria de la Secció d'Educació, llegida a l'obertura de les classes del curs 1909-1910, hom hi feia constar: "La cabuda limitada de nostre hostatge ens ha obligat, contra la nostra voluntat, a rebutjar nombroses sol·licituds de matrícules. Aquesta necessitat de lloc és la que sempre ha mogut el Centre a canviar de local (...); finalment, el desig d'instal·lar amb tota comoditat i d'una manera a propòsit i definitiva les sales on han de tenir lloc els ensenyaments constitutius de les Escoles Mercantils Catalanes, ens ha fet pensar en una idea que tres anys abans se considerà de colossal per a les nostres forces, i avui ja s'admet com a factible, ens ha fet pensar en lo molt convenient, millor dit en lo necessari que, dintre de poc, serà bastir un edifici propi (...)".- "Revista Anyal", 1910, p. 109-110.

A la Memòria del Consell Directiu, del curs 1910-1911: "Aquest any, igual que els anteriors, la part més important de nostra organització, les ensenyances contingudes en les Escoles Mercantils Catalanes, han continuat trobant petites les sales del nostre hostatge". "Revista Anyal", 1911, p. 155.

A la Memòria del mateix curs, llegida a la Junta General de la Secció d'Educació: "(...) he de fer constar amb sentiment que, molt a pesar nostre, degut a la falta de llocs i justesa de recursos, ens vegèrem obligats a limitar el nombre de matrícules en algunes classes, per lo que no vàrem poder complaure a tots els sol·licitants". "Revista Anyal", 1911, p. 167.

A la Memòria del Consell Directiu, del curs 1911-1912: "Ferò, entre totes, la Secció d'Educació i Instrucció és la que en surt més perjudicada de la falta de local, trobant-se impossibilitada d'organitzar més classes, com voldria".- "Revista Anyal", 1912, p. 119. I en la Memòria de la Secció d'Educació, llegida a la Junta general de la secció del 2 de juny de 1912: "Moltes més podríem estendre'n -de matrícules- si no topèssim amb la dificultat de la cabuda que ens obliga cada curs a rebutjar-ne". "Revista Anyal", 1912, p. 159.

I citem, pèr acabar, la Memòria del Consell Directiu, del curs 1912-1913: "Tots sabeu que les Escoles Mercantils Catalanes, amb

el seu miler anyal de matrícules -i malgrat haver-se trobat impossibilitades de tenir-ne més per manca material de local-, són les més importants de nostra ciutat dins llur especialitat". "Revista Anyal", 1913, p. 304.

- (104) V. més endavant, el capítol quart, p. 292. També, p. 45-46 del segon capítol.
- (105) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 157-158.
- (106) V. el segon capítol, p. 46.
- (107) "Acció", 1 d'agost de 1909, p. 1.
- (108) "Acció", 1 de novembre de 1910, p. 1-2.
- (109) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 158.
- (110) "Acció", 1 de gener 1911, p. 1-2; i 1 de febrer 1911, p. 1.
- (111) "Acció", 1 de febrer de 1911, p. 1.
- (112) "Si molta gent hi havia en la primera sessió d'aquesta, molta més en comparegué al reprendre's 8 dies després; hi comparegué una veritable multitud no cridanera ni pertorbadora sinó compenetrada de la noble missió en què anava a actuar". "Acció", 1 de febrer de 1911, p. 1-2.
- (113) Segons "Acció" del 1 de febrer de 1911, p. 2 : "Per a cobrir aquesta quantitat s'emeteràn obligacions a la par al interès del 4 $\frac{1}{2}$ per cent anual amortitzades i garantides primer per l'Associació i després pels terrenys que es comprin i les edificacions que s'hi facin. Per a major facilitat d'adquisició, es faran obligacions en diferents valors des de 25 a 500 pessetes cada una".
- (114) Els donatius voluntaris podien ésser mensuals, que es cobrarien en rebuts especials a part de la quota reglamentària, i "donatius per una sola vegada". V. "Acció" esmentada del 1 de febrer 1911, p. 2. Hom hi manifestava també la necessitat que els socis subscriguessin personalment obligacions per la quantitat que poguessin, procurassin igual subscripció per part dels seus amics i coneguts, se subscribissin per una quantitat mensual i, si no fos possible, per una sola vegada o les que pugués en concepte de donatiu voluntari i proposessin nous socis al Centre. També es feien unes 300 subscripcions per donatius mensuals voluntaris de 0'25 a

5 pts.

La Memòria de la Comissió Administrativa de l'Edifici Social, formada a partir de l'assemblea del Palau de la Música del juny de 1913, com veurem, publicada a la "Revista Anyal" de 1914 -p. 84--86-, resumeix l'evolució del Fons especial per a la construcció de l'edifici a partir de les xifres cobrades:

Exercicis Subscripció de cèdules

1910-12 ----- 6.290 pts.

1912-13 ----- 5.669 pts.

1913-14 -----52.800 pts.

Quotes voluntàries

Donatius variis

1910-11 ----- 1.309'60 pts.

1911-12 ----- 1.874'50 pts. ----- 123'50

1912-13 ----- 1.419 pts. ----- 286,80

1913-14 ----- 1.211'25 pts. ----- 995,72

Caixa general del Centre (sobrants)

1909-10 ----- 1.000 pts.

1910-11 ----- 1.500 pts.

1911-12 ----- 2.500 pts.

1912-13 ----- 1.700'55 pts.

1913-14 -----13.591'50 pts.

Interessos Caixa de pensions

1909 ----- 12'50 pts.

1910 ----- 30'37 pts.

1911 ----- 180'47 pts.

1912 ----- 348'71 pts.

1913 ----- 584'60 pts.

A tot el qual afegeix:

Producte d'un premi en la rifa organitzada per la

Societat de Dependents de Càdiz - - - - - 498'90

id líquid obtingut de les subvencions espe-

cialis de la Diputació i l'Ajuntament - - - - - 28.368'83

Lloguers - - - - - 4.840

Reintegrat pel "Círculo Ecuestre" - - - - - 147
 Venda llenya i desferres - - - - - 125.

La suma total d'aquestes quantitats a l'acabar l'exercici 1913-1914, comportava la quantitat de 127.407'80 pts.

L'augment en la subscripció de "cèdules del casal" (que era el nom de les accions a subscriure pels socis a partir de l'agost de --- 1912 -abans, d'acord amb les assemblees esmentades de gener de -- 1911, "obligacions"-), en l'exercici 1913-14, anava motivat per la reactivació de l'acció pro-casal a partir de l'estiu de 1912.

Els números de la "Revista Anyal" de 1911 -p. 166-, 1912 -p. 124-, i 1913 -p. 312-, detallen també la composició del Fons destinat a l'Edifici Social, cada curs.

- (115) "Revista Anyal", 1914, p. 184. V. també, "Acció", maig 1911, p. 1-2. Segons aquesta darrera, poc després, el 8 de març de 1911, hom acordava també d'amortitzar, d'una sola vegada, les 103 accions de 5 pessetes cada una, que encara quedaven pendents de l'emprèstec emès amb data del 1 de juny de 1906, ampliació del que s'havia -- acordat el 28 de desembre de 1903. La "Revista Anyal" esmentada, p. 184, equivocadament dona la data de 1909.
- (116) Memòria del Consell Directiu. Curs 1910-1911.- "Revista Anyal", -- 1911, p. 159.
- (117) Les Memòries del Consell Directiu que publica la "Revista Anyal" i els números de febrer, març, abril i maig de 1911 del butlletí "Acció", testimonien l'activitat i els afanys per "l'edifici propi" i criden els socis a la col.laboració. V. també nota 103 d'aquest capítol.
- (118) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 158.
- (119) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 159.
- (120) "Acció", octubre de 1912, p. 3.
- (121) Cada mes, a partir de l'octubre de 1912, "Acció" publicava els -- noms dels subscriptors, nombre d'accions -o "cèdules del Casal"- i quantitat que suposaven. Joan Bas i Soler, caixer de la Comissió Administrativa, la memòria esmentada a la nota 114, donava la xifra de quasi 1.300 cèdules subscrietes en acabar l'exercici 1913-14 de les 4.000 que hom havia emès. V. "Revista Anyal", 1914, p. 84.

- (122) "Acció", juny 1913, p. 1-2.
- (123) "Acció", juliol 1913, p. 4.
- (124) "Acció", juliol 1913, p. 4. Per la segona proposició, s'acordava - també de "facultar al President del Centre i a les persones per - ell designades per a firmar les escriptures necessàries tant per a dita compra com per a convenir amb el posseïdor de la hipoteca de 300.000 pts. que sobre dita casa pesa, la renovació del seu crèdit i la forma d'extinció d'aquest així com per a substituir en tot moment a l'acreeador don Francesc Simon i Font, per altre que ofereix més avantatges per al Centre".
- (125) La Comissió Administrativa, entraria en funcions quan el Centre - hagués pres possessió del nou edifici; la seva missió "a més de - tot el referent a l'administració, serà la de procurar la col.loca_{ci}ó de les cèdules". La comissió havia d'estar formada per sis mem_{br}es i el president del Centre; i dels sis citats, tres foren socis actius i els altres tres, protectors. V. els estatuts d'aquesta Co_mmissió a "Acció" de gener de 1914, p. 2-3.
- (126) Les cèdules eren "transferibles entre vius mitjançant l'aprovació del C. D. del Centre al traspàs" i tenien la "garantia de tot l'ha_{ver} del Centre". S'acordava, també, facultar al president del CADCI i a les persones per ell designades "per a fer ús de les quantitats import de les cèdules i del Fons de l'Edifici Social per a comprar mitjançant les oportunes escriptures, l'esmentada casa i extingir els crèdits que sobre la mateixa pesen". "Acció", juliol 1913, p. 4.
- (127) "El Poble Català" del 17 de juny de 1913.
- (128) "Acció", juliol 1913, p. 4-5. Id. "Acció", agost 1913, p. 2.
- (129) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 159.
- (130) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 159-160. També Alexandre Gali, a la seva obra inèdita, Institucions de cultura i moviment científic, artístic i literari de Catalunya del 1900 al 1936, manifesta la col.laboració de l'arquitecte Bassegoda que es prestà "a fer les - obres d'adaptació obrint un crèdit al Centre per més de 300.000 pts" (p. 275).
- (131) "Acció", octubre 1913, p. 1.

- (132) "Acció", desembre 1913, p. 2. NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 160.
- (133) "Acció", desembre 1913, p. 2: "La firma es realitzà enmig d'un entusiasme extraordinari de tots els presents. Al firmar nostre president, un "Visca Catalunya!" donat per un bon company i repetit per tots els presents, demostrà ben bé l'enlairada finalitat de la cerimònia".
- (134) "El Foble Català", 17 de novembre de 1913.
- (135) "Acció", desembre 1913, p. 2.
- (136) "Acció", gener 1914, p. 1. V. també els butlletins "Acció" dels mesos de febrer i març de 1914. El número del mes de març -p. 1.- posava com una de les circumstàncies "imprevistes" que havien contribuït a retardar les obres: "L'actual vaga d'obrers fusters, que ha impedit realitzar fins ara tota mena de treballs de dits obrers". El butlletí d'abril, finalment, anunciava que el trasllat es faria definitivament aquest mes.
- (137) "El Foble Català", 18 d'abril 1914.
- (137 bis) Secció Permanert d'Esports i Excursions. Apunts sobre l'actuació de la Secció.- "Acció", abril 1932, p. 34.
- (138) "El Foble Català", 20 d'abril de 1914: "El cap de policia, Sr. Tre-sols, digué que era una mida de seguretat -el canvi d'itinerari- -perouè a la mateixa hora se celebrava un míting anarquista i un altre de separatista."
- (139) "Acció", maig 1914, p. 2. V. també "El Foble Català", 20 de maig -- 1914.
- (140) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 161. També "El Foble Català" del 20 de maig 1914.
- (141) Amb data del 30 d'agost de 1913, Teresa Parellada i Atserias, Blanca Plana de Presas, Agnès Pallàs Castells i Pepita Pallàs Castells s'havien adreçat per escrit al president del CADCI: "Honorable Senyor: Dintre de poc, un fet trascendental pel nostre poble tindrà lloc. En la marxa ascensional de Catalunya (...) un punt lluminosíssim de molt temps ha, crida fortament l'atenció de tots els bons -- creients de sa santa causa, en el qual hi veiem tots, esperançats, l'estrella prodigiosa que ha de portar-nos victoriosament a la con-

secució del preuat anhel de sa lliberació definitiva. Fogar de -- bons patriotes, on nosaltres amb força delectança hi veiem treba-- llar agermanadament els nostres pares, els nostres germans, els nostres marits o els nostres aimadors, i en el que també esperem -- fruir el goig de veure-hi actuar els nostres fills, tal és el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, que -- vos tan dignament presidiu. Nosaltres, les dones catalanes, que -- per a res intervenim en la lluita pública, sentim fretura en nos-- tres cors per a contribuir amb quelcom a la magna obra patriòtica que s'està realitzant en el nostre poble i, particularment, en el Centre Autonomista de Dependents, que en aquest moment (...) va a obrir son casal (...) i (...) humilment, però plenes d'entusiasme, us oferim costejar, amb el concurs d'altres dames que també senten amor pel Centre, la bandera que a la façana del nou casal recordi a propis i estranys que en aquella casa i dins de sa llar, hi crema (...) el foc sagrat d'amor patri que, a l'abusar nostra terra tota, portarà l'anhelada alliberació".

Fuig i Esteve responia acceptant la iniciativa i, tot seguit, s'inicià la subscripció amb la quota única d'un ral amb un èxit del -- tot remarcable. V. la lletra a dalt esmentada a "Acció", octubre -- de 1913, p. 2. La transcripció de les subscriptores de la bandera ocupen també una part de la p. 2 i quasi tota la p. 3 d'aquest número. Segueix la llista de subscriptores a "Acció" de novembre de 1913 -p. 1 i 2-, id de desembre 1913, p. 1 i 2; id gener 1914, p. 3 i 4; id febrer 1914, p. 2 i 3; id març 1914, p. 2; id abril 1914, p. 2; i id maig 1914, p. 4. Bona part de les subscriptores eren fa-- miliars dels socis, però, també de "diferents indrets de Catalunya i fins dones filles i residents de la lliure Suïssa, i fins de -- Nord d'Amèrica". En total foren 1.336 les subscriptores. V. "Acció", juny 1914, p. 2. Encara la Comissió de Dames organitzaria un festi-- val al Palau de Belles Arts el 7 de desembre de 1913. V. "Acció", -- gener 1914, p. 4. També "El Poble Català", 27 març 1914.

(142) "Acció", juny de 1914, p. 2 i 3, i "El Poble Català", 20 de maig -- de 1914.

(143) "Acció", maig 1914, p. 3.

(144) "Acció", maig 1914, p. 3 i "El Poble Català", 20 de maig 1914.

- (145) BAS, J.- Organització de centres de dependents dins de El llibre del primer curs d'estudis comercials de Terrassa.- Terrassa, 1913, p. 90-106.
- (146) El Centre és conegut i és visitat. Així, a primers de maig de -- 1912, rebia la visita del catalanòfil Dr. Eberhard Vogel d'Aquisgran que era aquells dies a Barcelona per a presidir les Festes dels Jocs Florals, en les quals, en el seu discurs, esmentaria el Centre entre "la curta llista de les que en nostra ciutat hi troba més dignes de lloanga". V. "Acció", juny 1912, p. 1. També, -- "Acció" d'octubre de 1912, esmenta diverses visites fetes al Centre: Joan Serra, delegat del Casal Català de Buenos Aires "que -- fou portador d'una (...) lletra de salutació al Centre del president de l'esmentada entitat"; Carles Martí, president de l'Orfeó Català de la Gran Antilla i delegat de la "Asociación de Dependientes del Comercio de la Habana", el qual pronuncià una conferència sobre aquesta associació el 28 de juliol de 1912 i una segona el 15 de desembre del mateix any sobre "Els catalans a Cuba". V. -- el text d'ambdues xerrades a la "Revista Anyal", 1913, p. 7-34. El darrer número citat d'"Acció", assenyala, després, les visites de M. Bourge de Lió, i de Ramon Colominas, vocal de la Junta Directiva de la "Asociación de dependientes de comercio" de Puerto Rico. El setembre de 1913, rebia també la visita de Th. Bancel, professor de l'Escola Superior de Comerç de Montpeller i de l'Escola -- Pràctica de comerç de Certe, en viatge d'estudi subvencionat pel -- govern francès i que faria grans elogis del CADCI i, en especial, de les Escoles Mercantils Catalanes, les quals "com a institució -- d'ensenyament comercial complementari, degut únicament a l'esforç i esperit d'associació professional, deuen considerar-se com a model", tot afegint "que donaria a conèixer al seu país l'obra i el funcionament de les Escoles Mercantils Catalanes". V. "El Poble Català" del 13 de setembre de 1913.
- (147) Com algunes allocucions a la dependència i als caps de cases comercials referents a la campanya pel treball intensiu, informes de la Secció de Relació i Treball sobre el terme "dependència mercantil" i el projecte de llei de regulació de la jornada de treball, unes conclusions de la ponència per a l'estudi de les pensions sobre la vellesa, i un text en francès, L'apprentissage Commercial en

Catalogne, presentat a l'Exposició Internacional de 1914 a Lió, - text o "noticia" que va ésser premiat amb "diploma de Medalla -- d'or", apareguts a la "Revista Anyal" de 1914 i als que ja ens referirem.

- (148) Com les festes de repartiment de premis. Donat que, en recensionar les activitats i actes del Centre, usarem en abundància les fonts de la "Revista Anyal", ens abstenim de comentar més llargament i - detalladament el contingut d'aquesta publicació. Tanmateix, a l'apèndix fem una relació d'autors i temes de conferències transcriu- tes a l'esmentada "Revista Anyal".
- (149) V. capítol segon, p. 66.
- (150) "Acció", juliol 1910, p. 1-2. La caravana, seguí després a Paris i Brusel.les, retornant a Barcelona el 22 de juny.
- (151) "Acció", abril 1913, p. 3; "Acció" del mes de maig, p. 1-2. També "El Poble Català", 19 d'abril 1913.
- (152) "Acció", 1 de juliol de 1913, p. 1 i sqs.
- (153) "Revista Anyal" de 1912, p. 56. El discurs sencer, id, p. 51-58. V. també "Acció", febrer 1912, p. 1 i "Revista Anyal" 1914, p. 186, pel que fa a la vetllada en general.
- (154) Emilio Aragón hi dissertaria sobre Conveniencia de la emigración a Centroamérica.- "Revista Anyal", 1912, p. 59-62.
- (155) El discurs de Benjamín Giberga, a la "Revista Anyal" 1912, p.62-66.
- (156) "El Poble Català", 21 de juliol de 1910. L'esmentada biblioteca es- tava formada per les que havien pertanyut als professors Ebbinghaus i Zoller.
- (157) "Acció", 1 de desembre de 1910. "El Poble Català" del 12 de desem- bre de 1910, atacava també el servei militar obligatori: "els jo- ves de Catalunya reprobem enèrgicament el sistema actual de quin- tes per injust i antihumà i per això volem que s'implanti el siste- ma voluntari en nom de la humanitat i dels principis liberals i de- mocràtics". Encara, a primers de febrer de 1912, es faria una reu- nió de pares de família al CADCI per a "tractar de la nova llei - confeccionada pel Ministeri de la Guerra tergiversant la Llei de - Bases aprovada per les Corts". Hom hi acordaria d'adreçar "un mí- satge a les Corts protestant de l'obra anticonstitucional del Mi-

nistre de la Guerra", i el nomenament d'una comissió per a visitar les autoritats locals a fi de demanar el seu suport "per a defensar el que es creu de justícia". V. "Renaixement", 8 de febrer de 1912, p. 70. La mateixa qüestió del servei militar, motivà també una altra gestió prop de les Cambres de Comerç i Indústria, Foment del Treball Nacional, Lliga de Defensa, etc., pel fet que diversos dependents "es vegeren despatxats pels seus principals al tenir - que abandonar per algunes hores del dia els establiments mercantils per a dedicar-se a les obligacions militars". La resposta de les esmentades corporacions condemnava aquesta actitud dels patrons i, accedint al prec que els hi feia el CADCI, s'adreçaven "als elements que representen cada una, fent-los-hi veure el deure moral - en què es troben de reservar llurs llocs a aquells dependents que en compliment d'una prestació legal es vegin obligats a abandonar durant una part del dia el seu treball". V. "El Poble Català" del 20 de juny de 1913. Segons aquesta mateixa informació, el Centre - en agrair els citats comunicats corporatius als seus associats, -- fets públics a la premsa periòdica i en els seus respectius butlletins i publicacions, convidava aquelles corporacions a cooperar en "les gestions que es proposa emprendre per a portar aquesta qüestió al terreny de la seva resolució definitiva, és a dir a una reforma de la llei que eviti la repetició dels esmentats cassos. Al susdit efecte, se dirigirà el Centre als parlamentaris catalans per a què gestionin la reforma." "Mentre tal reforma no vingui -hom afegia- (...) si, com no és d'esperar, tals cassos es repeteixen, el Centre Autonomista de Dependents es reserva fer públics els noms d'aquells patrons que en el successiu recorressin a tants injustos -- procediments amb els seus dependents".

- (158) El primer se celebrà el 15, 16 i 17 d'abril, i entre els participants, Eladi Homs hi dissertà sobre "Les associacions de nois". V. aquesta ponència a "El Poble Català" del 19 d'abril de 1911. També "Cataluña", 29 d'abril 1911, p. 267-268. "Revista Anyal" 1914, p. 185. A més d'Eladi Homs, també estigueren presents com a congressistes Josep Noguera i Bas i Soler, president aquest darrer de la Secció d'Educació, i que duia la representació oficial del Centre. V. "Acció", maig 1911, p. 2. El segon es feu el 25, 26 i 27 de -- maig de 1912. En aquest segon, el Centre hi participà més activament; així "El Poble Català" del 9 de maig de 1912, comunicava que

els llocs d'informació i inscripció eren l'Ateneu Enciclopèdic Popular i el CADCI i que la delegació del Congrés a Barcelona es reunia tots els dissabtes al Centre. Joan Bas i Soler representava aquest darrer en aquella delegació. El Comité Executiu del Congrés encarregà al CADCI l'organització de la Comissió d'Estudis Mercantils, que fou formada per Rossend Serra i Pagés, Carles Boselli, Francesc Ribera i Rafael Fons. Els temes i els ponents de la secció d'estudis mercantils eren: 1. Orientacions econòmiques que caldria adoptar per les entitats culturals a fi de donar-los-hi vida i suplir les deficiències de l'ensenyament oficial, a cura de Ramon Rucabado; 2. Divulgació de la geografia en totes les seves branques com a base de cultura i especialment de la comercial, a cura de Rossend Serra i Pagés; 3. Divulgació de l'economia política com a base de la cultura comercial, a cura de Guifré Coroleu; 4. Avantatges de l'ensenyament mercantil per a les dones i com podrien realitzar-lo les societats culturals, a cura de Maria C. Torné. V. "Acció", maig de 1912, p. 2-3. Les conclusions d'aquests temes foren aprovats al Congrés per unanimitat i sense esmenes. V. "Acció", juny 1912, p. 3. Les ponències de Rucabado i Serra i Pagés i de Maria C. Torné es troben recollides, en les seves conclusions, a la revista "Cataluña" del 1 de juny de 1912, la qual també en transcriu de les altres seccions del Congrés. V. també els números de maig -p. 73-77- i de juliol -p. 49-52 del segon- del "Boletín del Museo Social".

- (159) V. "Revista Anyal", 1911, p. 156 i "Revista Anyal" 1912, p. 121. - "Revista Anyal", 1914, p. 184.
- (160) "Revista Anyal" 1914, p. 186. La decisió de formar aquest Cos de Delegats es degué a la iniciativa del soci Agustí Campanyà i Mas. "Fins avui -manifesta el Consell Directiu-, han estat bastants els socis que debent traslladar-se, han demostrat son veritable amor -al Centre continuant pertanyent-hi, en quals cassos el Consell Directiu, a l'haver-ne esment, els nomenava generalment sos delegats en el punt de sa nova residència; nomenament que rares vegades ha estat d'una eficàcia positiva, i no ho ha estat perquè cal reconèixer que tampoc anava acompanyat de les instruccions i medis d'assolir-la. Però, d'ara en endavant no serà així (...) el Consell Directiu prega a tots els socis que tinguin d'anar a viure a

fora de Barcelona, que segueixin formant part del Centre, acceptant sa delegació a la població on vagin sempre -naturalment- que no hi hagi ja Delegat. Serà injerència de dits Delegats, els següents extrems: a) Representar el Centre a les poblacions on visquin. b) Posar-lo en relació i contacte amb les societats que tinguin fins similars al que persegueixen totes i cada una de les nostres Seccions. c) Assistir en nom del Centre als actes, festes, etc., que organitzin i celebrin aquelles societats. d) Procurar obtenir de les mateixes sa intervenció i ajuda, per a què trobin empleu en sa població els socis del Centre que hi vagin o desitgin anar-hi amb dit objecte. En justa correspondència, el Centre tindrà igual consideració i donarà la mateixa ajuda als socis d'aquelles societats que vinguin a Barcelona amb un fi semblant. e) Posar en coneixement del Centre -ja sigui adreçant al C.D. o particularment a la secció més interessada- qualsevol fet que ocorreixi o cosa de què tingui esment i ens pugui interessar. En aital cas i quan el seu treball o indicació es cregui d'interès general, es publicarà a "Acció". f) Presentar cada any -dins dels termes que assenyali la Secció encarregada de publicar la "Revista Anyal"- un rapport, destinat a ésser-hi incluit, indicant el que ha dut a cap el Delegat, en nom i profit del Centre, afegint-hi totes aquelles dades, idees i suggestions que se le acudeixin i siguin d'utilitat a nostre estament. g) Rebre els socis i persones recomanades pel Centre donant-los tots els informes i dades que necessitin referents a la població o país en què visquin, a fi de facilitar-los-hi les seves tasques allí, o fer-los-hi agradosa la seva estada. Finalment, el Consell Directiu cooperarà a l'acció dels Delegats, facilitant-los-hi unes circulars redactades en la llengua respectiva dels països on resideixin, en les que es farà saber l'existència del Centre, la seva finalitat, nombre de socis, funcionament de les seccions i especialment del Registre de Col.locacions, que s'oferirà per a qualsevol demanda d'empleat, acabant en forma agradosa que predisposi a una bona consideració del Centre i del dependent català. Aquestes circulars aniran firmades pel Delegat respectiu i es distribuïran entre les cases importants de la plaça on radiqui. Es d'esperar que, amb tot això, (...) es facilitarà al nostre jovent el poder anar a passar tongades a l'estranger, instruint-se i adquirint coneixements que han de servir per al major desenrotlla-

ment del comerç català." -"Acció", gener 1912, p. 1-2. Cada mes - aquest butlletí aniria donant els noms dels diversos delegats i publicant les seves noves. Hom nomenaria delegats a Hamburg, Buenos Aires, Ginebra, Zuric, Colonia, Villa del Pilar (Paraguay), Lima, - San Juan de Puerto Rico, Alger, Rio de Janeiro, Madrid, Valladolid, Vincennes, Tanger, entre d'altres.

- (161) "El Poble Català" del 23 de maig de 1914.
- (162) "Revista Anyal" 1914, p. 188-189. La proposició per a obtenir la subvenció fou presentada pels regidors Ramon d'Abadal i Martí Matons a la Junta Municipal de Vocals Associats, on fou defensada - per Mir i Miró contra el regidor Domènech que la impugnava "donant mostres en ses paraules -aquest darrer- d'un absolut desconeixement del que és el nostre Centre i de l'obra que realitza". El Consell Directiu, l'endemà de l'acord, adreçà al regidor Domènech una lletra convidant-lo a visitar el Centre a fi que, davant de la -- realitat, li assenyales "els defectes de la mateixa o les causes - que motiven el judici emès per V. de què aquest Centre no compleix la finalitat social que correspon als dependents de comerç" car - ben segur s'apressaria a esmenar-los. V. "Acció", juliol 1913, p. 3.
- (163) V. Diccionari Enciclopèdic de la llengua catalana. V.IV, p.116-117.
- (163 bis) BAS, J.- Josep Puig i Esteve. "Acció", Juny 1932, p. 4-5
- (164) Segons Noguer i Comet que entrà al Centre el 1912.
NOGUER I COMET, R.- op, cit., p. 152-153.
- (165) "Revista Anyal", 1914, p. 179-180.
- (166) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p.155-156.
- (167) GALI, A.- op. cit., p.347.
- (167 Bis) BAS, J.- Josep Puig i Esteve.- art. cit, p.4-5
- (168) Ha mort Josep Puig i Esteve, a "La Veu de Catalunya", 11 de gener de 1931. També, a l'article necrològic de "La Nau" del 12 de gener del mateix any.
- (169) UNIO FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA.- op. cit., p. 19.
- (170) "La Nau", 12 de gener de 1931.
- (171) Ha mort Josep Puig i Esteve.- "La Veu de Catalunya", 11 de gener de 1931. V. més endavant el cap. 4, p.338 i sgs. Afegeix també ---

aquest article: "Com en el cas de Martí Matons, mort fa pòc, es pot proclamar com una gran virtut del digunt , que se sentia primer català que no idòlatra del fetitxisme republicà".

- (172) Articles citats de "La Veu de Catalunya" del 11 de gener 1931 i de "La Nau" del 12 de gener de 1931. V. també el proper capítol, p. 356.
- (173) Id "La Veu de Catalunya" 11 de gener 1931. GALI, A.- op. cit., p. 347.
- (174) Id "La Veu de Catalunya" del 11 de gener de 1931; id "La Nau" del 12 de gener 1931.
- (175) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. Art. cit., a "La Veu de Catalunya" del 11 de gener de 1931. BAS, J.- art. cit. "Acció", juny -- 1932, p. 7.
- (176) "Dels seus llavis -diu "La Veu de Catalunya" del 11 de gener de -- 1931- ni de la seva ploma mai no havien sortit atacs a cap grup i a cap personalitat catalanista". L'esforç perquè el Centre fos neutral en les lluites partidàries "fou causa, potser, -diu, per la - seva banda, "La Nau" del 12 de gener de 1931- que alguns elements sincerament adherits a un altre matís determinat, judiquessin amb severitat les facilitats donades per la propaganda de la banda opsada".
- (177) V. la Memòria llegida per Puig i Esteve a la Festa de Cultura, - celebrada amb motiu del cinqué aniversari del Centre, al Teatre Novetats el 29 de març de 1908, esmentada al capítol segon, p. 50-51. V. també l'article esmentat a "La Veu de Catalunya" del 11 de ge- ner de 1931.
- (178) L'article esmentat de Puig i Esteve obre un conjunt dedicat al -- CADCI a "El Poble Català" i que també aparegué a "La Veu de Catalu nya". V. aquest article traduït al castellà a "Cataluña" del 9 d'a bril de 1910. p. 220.
- (179) "El Poble Català" del 22 d'octubre de 1911.
- (180) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 159.
- (181) "Acció", juliol 1913, p. 4
- (182) "Acció", desembre 1913, p.2. NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 160.
- (183) "El Poble Català", 17 de novembre de 1913.
- (184) "Acció" de cada mes de juliol conté la relació de les diverses jun

tes.

- (185) V. capítol segon, p. 77.
- (186) GALI, A.- op. cit., p. 347.
- (187) GALI, A.- op., cit., p. 347.
- (188) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 218. V. el capítol proper, p. 303.
- (189) GALI, A.- op. cit., p. 350.
- (190) Sobre Rucabado, vegi's el capítol segon, p. 54 i notes 147 i 148.
- (191) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 164-165.
- (192) Al Consell General esmentat foren reelegits Puig i Esteve, Fons Ferreras, Sala Ricol i elegit Felip d'Hita i Morros (aquest darrer -- com a bibliotecari). V. "Acció", juliol 1914, p.2.
- (193) "Acció", juliol 1914, p. 2.
- (194) "Acció", agost 1914, p. 2. La relació que segueix és extreta d'aquest número d'"Acció".
- (195) Memòria del Consell Directiu. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 181-182. Aquest afer no motivà la renúncia de Puig a continuar amb la presidència -o a anar a la reelecció en la contesa següent-, com indica Noguer i Comet a les seves memòries -p. 165-, car aquell seguí dirigint el CADCI durant els cursos 1914-1915 i 1915-1916.
- (196) Les festes esportives consistiren, la de 1910 en jocs gimnàstics, fets al matí del dia 3 d'abril d'aquell any al pati del Centre -- ("Acció" maig 1910, p.1); la del 14 d'abril de 1912, a la tarda al camp d'esports esmentat del carrer Muntaner, es composà d'exercicis gimnàstics i atlètics, exercicis rítmics dels alumnes de les escoles del districte segon i sisé i un partit de futbol entre dos --- equips del Centre ("Acció", maig de 1912, p. 2); la del 13 d'abril de 1913 fóra una festa d'esbarjo i d'esport oferta, per la tarda, als delegats assistents a l'Assemblea de Dependents ("Acció", abril 1913, p. 2); la de 1914 vingué caracteritzada per la inauguració - del Club de Mar el 19 d'abril de 1914 i del nou casal; la de la tarda d'aquesta diada, al camp de carrer Muntaner, consistiria en diversos exercicis d'atletisme i en un partit de futbol entre diversos membres de l'equip "Barcino" del Centre ("Acció", maig 1914, -

p. 7-8.).

- (197) Les conferències fóren publicades a la "Revista Anyal" de 1910, - p. 7-47.
- (198) "Acció", maig de 1910, p. 1-2. Aquest butlletí, tot comentant els actes de l'aniversari, manifesta que aquests, " per sa importància foren notables" i tingueren "aquest any el doble atractiu de tenir per marc un nou eixamplament del nostre local, lo qual és signe de progrés, no obstant i per a fer notar que no foren concorregudes com era de desitjar. És precís que els mandrosos reflexionin sobre aquest punt, car és amb l'acció de tots plegats, que hem de dur a cap la nostra obra."
- (199) No hem trobat cap dada sobre la festa d'aniversari de 1911, ni al butlletí "Acció", ni a la revista "Anyal" ni a la premsa, cosa que ens porta a creure que alguna raó n'impedí la seva realització, -- potser la tasca intensa de tirar endavant la construcció d'un edifici social, a partir del gener de 1911.
- (200) "Revista Anyal" 1914, p. 186. "Acció", maig de 1912, p. 1-2. El discurs complet a la "Revista Anyal" de 1912, p.39. Més endavant farem referències al mateix.
- (201) "Acció", maig de 1912, p. 2. Al dinar, s'hi produïen, segons aquest butlletí, diversos parlaments "d'admiració i encoratjament vers -- nostra obra", pronunciats per Mas, Folguera, Quer, Cambra, que ha vien participat també a l'acte del matí, Guifré Coroleu, Xavier -- Gambús, Joan Bas i Puig i Esteve.
- (202) Així, "El Poble Català" del 10 d'abril de 1914, manifesta: "Nom-- broses seràn, com tots els anys, les entitats corals que demà visitaran el Centre per a cantar-hi les clàssiques caramelles".
- (203) "Acció", 1 d'agost de 1910, p. 2. La primera comissió esmentada era formada per Baldomer Prat París, Adrià Presas i Juli Bassols, i la segona per Antoni Roca, Francesc Lluch i Josep M. Magriñà.
- (204) "Acció" 1 de juliol de 1910, p. 2. L'ingrés al grup creat al si -- del Centre, adherit al Sanatori esmentat era voluntari per part - dels socis, els quals, d'ingressar-hi, havien de pagar una quota - de 5 o 10 cèntims mensuals segons volguessin beneficiar-se'n el sq

ci i la seva dona, solament, o bé aquests i els parents més propers (fills, pares i sogres). V. també "Revista Anyal" 1914, p. 183 i - 224. "Acció", 1 de novembre de 1910, p. 3.

- (205) "Acció", juliol de 1911, p. 1. L'assegurança, a més de voluntària, fóra sense limitació d'edats i mitjançant el pagament de quotes progressives a partir de l'edat que hom tingués en inscriure's. La comissió citada, per la seva banda, era formada per Antoni Caballer, Antoni Roca i Codina i Florenci Codina i Suñol, autor, aquest darrer, de la proposta que havia motivat l'acord, i president entrant i sortint de la Secció de Socors Mutus, respectivament, els dos primers.
- (206) "Acció", juny de 1912, p. 1. i juliol 1912, p. 1. La qüestió de l'edifici, com ja hem dit a l'apartat anterior, ocuparia un lloc cabdal i permanent a les memòries del Consell Directiu que es llegeixen als consells generals ordinaris. Així, en començar la Memòria del curs 1910-1911, el secretari general Rafael Pons diria que ---- aquest havia estat el "curs de les grans empreses. Cap altre com aquest, des de que existeix el Centre, ha intervingut tan intensament en la vida pública barcelonina, com ara que s'ha dedicat, amb totes les seves forces, a propagar i aconseguir la implantació de l'anomenat treball intensiu; cap altre com aquest, la seva vitalitat s'ha mostrat tan ufanosa, com ara que s'ha arriascat, amb tot el seu prestigi, a emprendre la construcció d'un casal propi (...), empresa hisendística, la segona, és el fruit de dos anys d'estudis, que es planteja com a nou i vigorós assumpte de realitat." V. Memòria del Consell Directiu. Curs de 1910-1911. - "Revista Anyal" 1911, p. 155. La Memòria del curs 1911-1912, llegida en el consell general del 30 de juny de 1912, fa igualment referència als esforços i dificultats trobades en aquelles dues "empreses". V. "Revista Anyal" 1912, p. 117-125.
- (207) "Acció", juliol 1913, p. 5 Rafael Pons, igualment, en la seva Memòria del curs 1912-1913, remarcaria la importància i el significat del canvi de casal i acabaria acomiadant-se del vell local del carrer Comtal. V. "Revista Anyal" 1913, p. 303-310. Al final del Consell del 29 de juny de 1913, a proposta de Puig i Esteve, hom acordaria de remerciar a Raimon d'Abadal, Pere Coromines i Jaume Carner "les atencions que constantment tenen pel Centre així com als fir--

mants i defensors de la proposició presentada a l'Ajuntament concedint l'esmentada subvenció" (V. p. 109 d'aquest capítol). "Acció" cit. p. 5.

- (207 Bis) "Acció", agost 1913, p. 3. Hom hi aprovà també una quota transitòria "de casal" de 0'50 pts. mensuals, per als socis que ingressessin a partir del primer de gener de 1914.
- (208) V. més amunt, p. 117-121. "Acció" juliol 1914, p. 2. Al costat de la qüestió dels jocs de cartes, fou presentada també una proposició sobre la "creació en el Centre d'una Secció, amb les oficines corresponents, de Comissions i Representacions Comercials". El Consell General, en principi, acceptava el projecte i acordava de "facultar al Directiu per a nomenar la ponència que estudiï àmpliament l'assumpte i sotmeti a un nou Consell general la manera de portarlo a la pràctica." Igualment, la Memòria del curs 1913-1914, llegida en aquest consell general, explicava les gestions i tasques fetes per a resoldre la qüestió financera de la compra del casal de la Rambla de Santa Mònica. També, en aquest consell, la Comissió Administrativa de l'Edifici Social, llegia el seu informe-memòria. V. "Revista Anyal" 1914, p. 71-87.
- (209) "Acció", maig 1911, p. 2; id juny 1911, p. 3; id juliol, p. 2. "Revista Anyal", 1914, p. 207-208. Hom establí un premi al mèrit, dos accèssits que consistien en una matrícula d'honor per al curs següent, i un premi a la constància a l'estudiant que més s'hagués distingit per la seva assistència -o "menys vegades hagi deixat d'assistir a la classe"-, entre els alumnes de cada assignatura. Els butlletins d'"Acció", generalment del mes d'agost, de cada any duïen la llista d'alumnes premiats. Pel que fa als premis, Joan Bas, en el parlament de la primera festa de repartiment d'aquells, diria que "els premis que havem concedit són modestos en sí, havent procurat que siguin tots obres de consulta i d'utilitat, i són modestos perquè en lloc de recórrer a buscar subvencions a entitats oficials i a particulars, hem preferit que siguin deguts solament a l'esforç de la Secció que vé a representar la guardiola de tots vosaltres que heu assistit a les classes, i amb la petita part sobrerada de les dues pessetes satisfetes per matrícula i per assignatura,

hem comprat els llibres que vosaltres, guanyadors dels concursos rebreu (...) i així no serà una corporació poderosa, no serà un magnat qui us honorarà, seran vostres companys qui us premien, sereu - vosaltres mateixos que també contribuïu a honorar-vos, i aixà a vos altres, guanyadors, us lligarà amb un lligam més ferm a aquesta casa". "Revista Anyal" 1911, p. 180-181.

- (210) Discurs del President de la Secció Permanent d'Educació i Instrució, Joan Bas. Distribució de premis, cit. a la nota anterior: "Revista Anyal" 1911, p. 179-180. Explicant els premis, Joan Bas manifestaria que s'havia creat el premi a la constància "perquè hem cregut que deu compensar-se la perseverància en unes Escoles que, com les nostres, la sola assistència a elles ja representa un esforç de la voluntat; perquè s'assisteix a elles després de tot un dia dedicat al treball, i tots sabem ja, desgraciadament, que la jornada del dependent en nostra terra no peca de lleugera" (p. 180). Més -- tard, afegia que hom havia instituit, també, "un àlbum d'honor en el qual s'hi consignarà el nom de tots (...) els qui hagin acabat el curs, amb l'ordre de qualificacions que cregui el professor s'han fet mereixedors pels seus avanços durant el curs, i aquest àlbum serà el constant consultor de la Secció encarregada del registre de col.locacions, perquè cada dia són més els comerciants que al Centre es dirigeixen en busca de dependents, atrets per la importància que van adquirint les nostres escoles, les que cada dia seran modificades fins que logrin adquirir aquell nivell de perfecció que tenen les similars a l'estranger, enfocant a això tots els nostres esforços, i per a donar-los-hi l'esplèndida instal·lació de què són mereixedors, anem a bastir el nostre palau, que l'estimarem tant perquè cada pedra representarà un esforç nostre" (p. 182).
- (211) Aquest final de la festa era explicat per Joan Bas en el discurs - que hem anat esmentant fins ara: "I, ara, companys permeteu-me que us exposi una idea del meu amic Pons, secretari general del Centre i professor de Teoria de Teixits de les nostres Escoles. Em deia -- que trobant-se fa dos anys a l'Alsàcia, va quedar sorprès en sentir a l'hotel un gran brogit, acompanyat de cants, riallades i en fi un sentiment general d'alegria que es desprenia d'una multitud; per a satisfer la seva curiositat, demanà a què obeïa tot allò, obtenint per resposta que era la celebració de fi de curs d'una de les esco-

les de la població, la qual convidava tots els seus alumnes i professors a una festa de confraternitat. Aquest costum, tan generalitzat a les Escoles i Universitats alemanyes i dels Estats Units, per què no podríem instituir-la entre nosaltres? ens deia a en Fuig i Esteve i a mi. I fou idea que ens entusiasmà pel que representa i que és necessària entre nosaltres i no podent fer un convit a tots els companys que han acabat el curs ha decidit el Consell Directiu reunir entorn seu després d'acabada aquesta festa tots els professors de les nostres Escoles i alumnes guanyadors de premis i accésits d'avui, i als guanyadors dels concursos de gimnàs, a una cosa molt modesta en sí, però corprenedora per la representació, tan modesta com beure's en comunitat un vas de cervesa; però tindriem una satisfacció immensa que els altres alumnes i tots els demés socis del Centre pel seu comote, s'hi ajuntessin a l'entorn nostre per a celebrar tots junts el felig terme d'un altre any de glòria per a les nostres Escoles, i al dringar els vasos, en aquell moment (...) refermaríem la fe en les nostres amistats i la fe en la nostra institució, i empesos per l'entusiasme de la nostra joventut, agafaríem tots plegats nou alè per a seguir treballant fermament i poder fruir ben aviat amb la realització completa de tots els nostres -- ideals de millorament, de redempció i de Pàtria." "Revista Anyal" - 1911, p. 182-183.

- (212) "Revista Anyal" 1912, p. 146-150. Pel que fa als participants en cada festa de repartiment de premis, a la de juliol de 1911, prengueren la paraula, Fuig i Esteve, Bas i Soler, Eugeni Vandrey pels professors de les Escoles, Antoni Sansalvador per la Diputació, i Joan Nualart per l'Ajuntament ("Acció", agost de 1911, p. 6-8. "Revista Anyal" 1914, p. 207-208). A la de 1912, els dos primers citats --- abans, Fèlix Foguet pels professors, Manuel Rius i Rius per l'Ajuntament, i Duran i Ventosa per la Diputació. A l'acabar l'acte, seguí l'obsequi d'un refresc; allí l'alumne Enric Nadal dedicaria la festa de l'endemà als seus professors i li contestaria el professor Coroleu en nom dels seus companys ("Acció", agost 1912, p. 3-5; "Revista Anyal" 1914, p. 211-212). En la festa del 5 de juliol de 1913, Puig, Bas, Narcís Rucabado, Puig i Cadafalch per la Diputació i Martí Matons per l'Ajuntament ("Acció", agost 1913, p. 3-5. "Revista Anyal" 1914, p. 215); Ferran Boter hi parlaria en nom dels profes-

sors (el seu discurs a la "Revista Anyal" 1913, p. 338-342). El 5 i 6 de juliol de 1913, hom feu també una "exposició íntima" dels "treballs procedents dels concursos celebrats a les classes a fi de curs". Pel que fa a la festa de 1914, si bé es dugueren a terme, normalment i com sempre, els concursos de fi de curs i la proclamació dels guanyadors, les obres d'habilitació forçaren l'ajornament d'aquella, segons ens refereix, Bas i Soler al seu discurs: V. "Revista Anyal" 1912, p. 198-203. A la mateixa "Revista Anyal", el discurs del professor J. Viñas i Campanyà (p. 204-206). V. més endavant la nota 742.

(213) V. nota 211.

(214) La festa de germanor del 7 de juliol de 1912, es composà d'exercicis de gimnàs i esgrima practicats per alumnes de les classes de gimnàs i esgrima; de ballets populars a cura de l'Esbart de Folclore de Catalunya, precedits d'una explicació prèvia, cadascun, del seu director Joan Rigall; i d'una audició de sardanes ("Revista Anyal" 1914, p. 212. "Acció", agost 1912, p. 5). La del 6 de juliol de 1913 consistí en una audició de sardanes i en un "refresc al que hi assisteixen els alumnes premiats i els professors" ("Revista Anyal" 1914, p. 215-216). Pel que fa a la que havia de celebrar-se el 1914, no sabem si s'ajornà com la de repartiment de premis, a causa de les obres del nou casal o no es feu. En tot cas no en trobem cap notícia ni al butlletí "Acció" ni a la "Revista Anyal".

(215) De les fogueres, que les revetlles de Sant Joan, encenen, conjuntament, les seccions de Propaganda Autonomista i d'Esports i Excursions, i a les quals férem esment al capítol anterior, en aquesta etapa solament coneixem la que es feu el 23 de juny de 1910. V. "Revista Anyal" 1914, p. 241; "El Poble Català" del 23 de juny de 1910. - Això no vol dir que alguna d'aquestes seccions o dependents del Centre no participessin en actes semblants organitzats per d'altres entitats o, si més no, hi fessin arribar la seva adhesió. Així, aquesta darrera és present a la foguera que encenen el 23 de juny de 1912, el grup de "La Devantera" a Sant Fere Màrtir. V. "Renaixement" 4 de juliol 1912, p. 320-321.

També el Centre participa en d'altres diades com l'"Aplec de la Sardana". Així al butlletí "Acció" de juliol de 1913, p. 7, hi llegim:

"Set anys fa que vé celebrant-se aquesta patriòtica festa i a la -- d'enguany que s'escaigué en un dia seré, plé de sol, hi estigué, - altra volta, ben representat el nostre Centre (el subratllat és nostre) per un bon nombre de socis que acompanyaren la nostra bandera, la qual fou rebuda amb un esclat d'aplaudiments que li tributà la - gentada que omplia de gom a gom la plaça del Funicular". L'Aplec es feia al mes de juny. El 12 de juny de 1914, els socis del Centre, - també, amb la seva bandera, es feien presents a "l'Aplec de la Sardana, celebrat a Vallvidrera, en honor de la Festa Nacional Catalana". V. "Revista Anyal" 1914, p. 249.

- (216) El Centre, fa també de seu de les reunions de la Comissió. Així, lle-
gin informacions o notícies en aquest sentit a "Renaixement" del 26
d'agost de 1911, a la mateixa publicació el 22 d'agost de 1912 que
informa que el CADCI, com a secretari de la Comissió Commemorativa
de la data de l'onze de setembre de 1714, havia "oficiat a La Lliga
Regionalista, recordant-li li correspon enguany cuidar-se de la re-
cepció de rams i corones que es disposen al peu de l'estàtua Rafael
Casanova" (p. 404); a "El Poble Català" del 5 de setembre de 1913 -
que informa de la reunió preparatòria de la comissió la qual "acor-
da d'excitar el zel de totes les entitats afiliades a les diferents
fraccions del catalanisme per a què, com sempre, no deixin de con-
córre a l'acte".
- (217) Segons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1910, cobrien l'està-
tua, 30 corones; segons "Renaixement" del 18 de setembre de 1911, -
més de noranta; segons la mateixa publicació del 19 de setembre de
1912, més de setanta, i en els dos casos cita els noms de les ent-
itats o particulars que fan les ofrenes, si bé la majoria de rams o
corones són d'entitats o agrupaments. De totes maneres, cada publi-
cació cita els noms dels oferents que li semblen més remarcables. -
Així "El Poble Català" del 12 de setembre de 1912 cita quaranta ---
cinc noms; "El Poble Català" del 12 de setembre de 1913 esmenta --
unes noranta ofrenes, mentre la Vanguardia del mateix dia solament
cita 27 noms; és difícil, doncs, de saber el nombre exacte de coro-
nes, però tots els comentaris ens assabenten, cada onze de setembre,
que els rams i flors cobrien l'estàtua del tot i que, al llarg del
dia, aquesta era punt de reunió de grups que, en alguns moments, ar-
ribaven a 200 o 300 persones ("El Poble Català", del 12 de setembre
1913). Cada comissió d'entitats o particulars era rebuda "amb frenè

tics aplaudiments, especialment la de l'Ajuntament de Barcelona en -
 què, a més de l'ovació que se li tributà, un dels nostres companys -
 feu sentir un Visca Catalunya! que fou unànimament contestat", infor-
 ma "Renaixement" del 18 de setembre de 1911. El "Cant dels Segadors",
 acompanyava igualment, diverses vegades, la jornada. L'ofrena del -
 Centre i la presència dels seus dependents, com sempre, mai faltava
 com ens ho il·lustren els butlletins "Acció".

- (218) "El Foble Català" del 12 de setembre de 1910. Martí i Julià, al ma-
 teix míting recriminaria a la dreta per "les seves conxorxes amb els
 cacics i el seu prurit d'afeblir totes les manifestacions catalanis-
 tes per por a les estridències. A l'esquerra, més ben dit, als que -
 formen dintre de l'esquerra, provinents del nacionalisme, els acusa
 d'anar plegats amb els que un dia es mostraren contraris als autono-
 mistes cubans i que no són més que desferres (...) dels vells par-
 tits, enemics tradicionals del catalanisme (...) i és (...) motiu -
 per a dubtar de què sigui cert que el comú denominador d'aquella si-
 gui nacionalisme, el fet de què siguin òrgans de la mateixa (de la -
 UFNR) diaris que no estan escrits en nostra llengua." V. també la re-
 censió a "Acció" d'octubre de 1910, p. 1-2.

El parlament de Puig i Esteve, per altra banda, és reproduït a la -
 "Revista Anyal" de 1911, p. 133-137.

- (219) "Jo estic convençut -diu Joaquim Delclós- que una manifestació com-
 posta de tots els catalans aimants de les llibertats de Catalunya, -
 seria imponent; i, si demà, al peu de l'estàtua d'en Casanova, ren-
 dint homenatge als màrtirs de la nostra pàtria, quedéssim despallats
 de les petites diferències que ens allunyen els uns dels altres, el
 fi que a tots ens mou el veuríem més apropat, i llavors en nostre es-
 perit hi tornaria a renèixer aquella fe, hi tornaria a renèixer ---
 aquell entusiasme, retornant-nos aquella esperança de què nosaltres,
 la generació actual, és la destinada a complir aquell llegat que fe-
 ren a les seves generacions venideres, els màrtirs de Catalunya que
 sucumbiren per la força, el dia 11 de setembre de 1714". V. "Acció",
 octubre 1911, p. 4. "El Foble Català" del 12 de setembre de 1911.
 El discurs de Delclós complet, també, a "Renaixement" del 11 de se-
 tembre de 1911, p. 367-368.

- (220) "Acció", octubre 1911, p. 5. El discurs de Francesc Rosell és repro-
 duït a "Revista Anyal" 1912, p. 109-111. "Vivim actualment -diu tam-

bé Rosell- en uns moments de greus lluites. Les lluites del carrer - enterboleixen les que un jorn uniren a tot el poble. Les multituds - segueixen als homes que les dirigeixen, purament per rutinariisme (..). Sens res que el fereixi el nostre poble no es mou, el nacionalisme - el guarda en el més pregon de la seva ànima com la cosa més estima- da; però, malauradament, no el practica. Que en fa d'anys que es pre- dica una mateixa cosa! I encara hi ha multitud d'infants que no con- corren a les escoles catalanes, multitud d'empreses mercantils o in- dustrials que, vergonyosament, per als que poden i deuen fer-ho, es- tan en mans de gent estrangera; les cases comercials i les botigues, quasi la seva totalitat, estan anunciades en una llengua, tan armo- niosa com vulguin, però que no és la catalana; i encara en el cor - dels homes adinerats de Catalunya hi ha aferrat l'egoisme vergonyós, que no saben desprendre-se'n per un moment, quan la Fàtria ho dema- na, per a realitzar obres magnes, per ajudar materialment als que - del res han creat grans coses (...). Nosaltres fem obra de joventut. Volem que els joves, que tan allunyats es mostren avui de les llui- tes polítiques i socials, vulguin prendre-hi part. Cal que la juven- tut catalana reconegui que la llibertat dels pobles no es conquereix discutint a les taules dels cafès: l'obra de llibertat ha d'ésser - nostra, dels joves (...). Joves amics, són molts els catalans que en- cara no senten el nacionalisme; són moltes les encontrades de Catalu- nya que no han sentit mai els predicadors del nacionalisme: perquè - no hem d'ésser nosaltres qui anem a convèncer aquells homes i a des- pertar aquells pobles? L'home té dret a la llibertat; i els qui llui- tem en aquesta casa li donem els medis per a ésser apòstol d'aquella (...) tenim nosaltres, els catalans, el dret a la llibertat, perquè nosaltres som una raça, i com que la característica d'aquestes està en els costums, en la llengua, etc. pobles de diferents costums i di- ferenta llengua no poden regir-se baix unes mateixes lleis, un ma- teix codi no pot limitar les llurs atribucions (...)."

(221) "Renaixement", 19 de setembre de 1912, p. 461-462. "El Poble Català", 11 setembre 1912. "Acció", octubre 1911, p. 6.

(222) "El Poble Català", 11 setembre 1912.

(223) "Acció", octubre 1913, p. 7. Aquest butlletí informa que no havent - estat possible de fer el miting de costum, volgueren organitzar una conferència històrica que no es feu per indisposició del que l'havia

de donar.

- (224) "El Poble Català", del 5 de setembre 1913. La lletra era signada - per la Unió Catalanista, Associació Nacionalista Catalana, CADCI, - "Renaixement", Associació Catalana de Beneficència, Lliga Espiritual de N.S. de Montserrat, Escola Catalana Mossèn Cinto, "El Foble Català", Foment Autonomista Català, Joventut Catalanista, Nets cels Almgàvans, Ateneu Obrer del Districte Tercer, Esbart Català de Dansaires, Casal Nacionalista Martinenc, Centre Federal Nacionalista Republicà del Clot, Ateneu Obrer Català de Sant Martí, Escola Coral Martinenca, Centre Nacionalista Republicà de Gràcia, Ateneu Gracienc de la UFNR, Lliga Regionalista de Gràcia, Centre Autonomista Català de Sant Gervasi, Ateneu Autonomista del Districte VI, Centre Nacionalista Republicà del Districte IV, i Esbart Folclore de Catalunya.
- (225) L'any anterior, responent també a una lletra semblant, signada per - diverses entitats, entre elles pel CADCI ("Revista Anyal" 1913, p. - 363), els regidors catalanistes havien demanat igualment que l'Ajuntament de Barcelona fes l'ofrena d'una corona l'onze de setembre, -- com la feu el 1911 (V. nota 217). Posada a votació la "urgència" -- d'aital moció, fou "rebutjada per 15 vots contra 12". V. La corona d'espines a "Renaixement" del 11 de setembre de 1912, p. 450-451; -- també, "Renaixement" del 5 de setembre de 1912, p. 429. El 1913 l'Ajuntament faria l'ofrena, la qual fóra rebuda entre grans aplaudiments segons refereix "La Vanguardia" del 12 de setembre de 1911.
- (226) "Acció", octubre 1913, p. 7.
- (227) Les Memòries de la Secció d'Educació i Instrucció, llegides a les - obertures de curs són transcrites íntegrament a la "Revista Anyal".
- (228) "Revista Anyal" 1914, p. 206.
- (229) En l'acte d'obertura del curs, del 21 d'octubre de 1911, hi prendri- en part, a més del president i secretari de la secció d'educació, - Eladi Homs, Martí i Julià, Pere Coromines, Josep Quer del Centre de Dependents de Sabadell, Duran i Ventosa per la Diputació, David Ferrer per l'Ajuntament, Joan Vallés i Pujals per la Lliga Regionalis- ta, Pere Serra pel Foment del Treball Nacional; i amb l'assistència també de Ramon Bassols del Centre de Dependents de Sabadell, Lluís B. Nadal dels Estudis Universitaris Catalans, Joaquim Uriach de la Cambra de Comerç, i Pere Prat i Josep Ribera de la Unió Industrial.-

"Revista Anyal" 1914, p. 209.

A l'acte del mateix caire del 26 d'octubre de 1912, a més del president i secretari de la Secció: Rafael Pons pel professorat, Ramon Monegal pels socis protectors, Ramon Bassols pel Centre de Dependents de Sabadell, Gustau Gili per la Cambra de Comerç, Ramon Roig i Armengol pel Foment del Treball Nacional, Pere Coromines, Garriga i Massó per la Lliga Regionalista, Martí i Julià, Martí Matons per l'Ajuntament i Antoni Sansalvador per la Diputació Provincial.

La festa d'obertura del curs 1913-1914 no va celebrar-se pel canvi de local, car hom creia que podria dur-se a terme pel gener o febrer en fer-se la presa de possessió del local, però aquesta darrera en aplaçar-se fins l'abril n'impedí la celebració. V. Memòria de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció. Curs de 1913-1914. - "Revista Anyal" 1914, p. 91.

- (230) "El Poble Català" del 24 d'octubre de 1910. Rafael Pons, a la Memòria del Curs 1910-1911, hi manifestava que l'obertura del curs (1910-11) havia donat novament ocasió "perquè diverses personalitats, fins llavors poc coneixedores de nostra obra educativa, n'haguessin esment i en quedessin admirats: sempre en semblants cassos, al despedir-se de nosaltres aquestes noves coneixences, oim lo mateix: No sabem que vostés fessin tant; i sempre nosaltres els contestem: Doncs encara que hem de fer molt més." "Revista Anyal" 1911, p. 155-156.
- (231) "Jo crec -diu el mateix Serra i Pagés- que aquesta entitat (el CADCI) està destinada a fer un gran bé a Catalunya: ha de formar el llevat de la nova Catalunya, empenedora, altra volta rica i plena, com els Jocs Florals formaren el llevat de la Catalunya romàntica, entregada als idealismes de la Renaixença". V. "El Poble Català" 24 d'octubre de 1910.
- (232) "El Poble Català", 24 d'octubre de 1910. "Acció", novembre 1910, p. 1-2. "Esta clar -s'hi diu en aquest butlletí darrer que amb tant de doll d'idees patriòtiques com se venia vessant des del començament de la festa, els aplaudiments no podien pas escassejar i en realitat tots els oradors sense excepció de cap, es vegeren interromputs diferents vegades en els seus discursos i a l'acabar fóren sorollosament ovacionats, però quan tingué lloc el parlament del senyor -

don Manuel Folquera i Duran que representava la Diputació Provincial, l'ovació fou tan grossa que arribà a prendre proporcions veritablement extraordinàries i en veritat és que el senyor Folquera -- estigué molt feliç en les seves paraules." (El subratllat és nostre).

El text de la Memòria de la secció d'educació i els discursos de Joan Bas, Eugeni de Vaudrey, en nom dels professors, i de Fuig i Esteve a l'obertura de curs, d'octubre de 1910, són transcrits a la "Revista Anyal" 1911, p. 172-178 i 184-194.

- (233) "El Foble Català" del 24 d'octubre de 1910. "I per això fer -diu - també Rahola-, uniu-vos, organitzeu-vos en federació o en una sola associació tots els dependents. Sortiu i sortim tots d'aquest isolament que afebleix totes les energies. Associeu-vos tots, ajunteu totes aquestes entitats disperses."

Pel que fa a Carneggie, aquest serà citat nombroses vegades i diversos cops pels animadors del CADCI.

- (234) "El Poble Català" del 22 d'octubre de 1911. Per a l'acte inaugural d'octubre de 1911 també "Acció", desembre 1911, p. 1-2. També "Renaixement" del 26 d'octubre de 1910, p. 439-440. Martí i Julià, per la seva banda, hi diria: "No repetiré els elogis de cada any sinó que (...) diré lo que hi trobo a faltar, i és que amb l'obra del Centre de cultura i patriotisme hi trobo un mancament d'acció social, ja que amb l'importància que té el Centre, podria encarrillar l'acció social de la nostra terra, avui tan desgavellada." Pel que fa a la festa de 1911, v. la Memòria de la secció d'educació, el discurs de Joan Bas i el d'Eladi Homs a la "Revista Anyal" 1912, p. 127-145.

- (235) "El Foble Català" del 28 d'octubre de 1912. Pel que fa a la festa d'octubre de 1912 també; "Acció", novembre 1912, p. 3-4; "Renaixement", 31 d'octubre 1912, p. 536; la Memòria, i els discursos de Bas i Soler i Rafael Pons -en nom dels professors a la "Revista Anyal" 1913, p. 323-337. El de Ramon Bassols del Centre de Dependents de Sabadell a "De la nostra vida", portanveu del Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell, desembre 1912, p. 1-2.

- (236) "El Poble Català" del 28 d'octubre de 1912.

- (237) "El Poble Català", 24 d'octubre 1910.

- (238) "Revista Anyal" 1912, p. 137. V. més endavant els apartats L'Acció nacionalista del Centre i Les seccions entre 1910 i 1914.
- (239) Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1913-1914.- "Revista Anyal" 1914, p. 116.
- (240) Memòria de la Secció P. de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1912, p. 177-178.
- (241) Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1911, p. 202-203.

Ja la festa dedicada a Àngel Guimerà el juliol 1909 no fou prou con-
 correguda de socis (v. nota 236 del segon capítol). La Memòria de -
 la Junta Directiva. Curs de 1909-1910, es queixava que les conferèn-
 cies no eren prou concorregudes. V. "Revista Anyal" 1910, p. 104. -
 Igualment la Memòria del curs següent es queixava del mateix, si bé,
 a continuació subratllava, "per a evitar falses interpretacions, que
 el fet de quedar mancades d'auditori algunes conferències no vol -
 dir, de cap manera, desviament ni tan sols indiferència dels socis
 vers el Centre, perquè el fet és, també, que quan es tracta d'as-
 sumptes de cabdal importància per a la nostra vida social, vostra -
 assistència no falla". V. Memòria del Consell Directiu. Curs de --
 1910-1911.- "Revista Anyal" 1911, p. 159. La Memòria esmentada del
 curs 1909-1910 indicava també com a raó de la falta d'assistència a
 les conferències, "les hores que ens veiem obligats a assistir a -
 nostre treball quotidià" que "ens impossibiliten de tot treball in-
 tel.lectual, fent-nos cercar en les poques hores que ens queden --
 lliures, lleugeres distraccions o fàcils converses". També influiria,
 ben segur, el tema i el renom del conferenciant.

- (242) "Acció", juny 1911, p. 6.
- (243) Eugeni d'Ors el 21 de desembre de 1909 feu la introducció; Ramon Ru-
 cabado, el 8 de gener de 1910 parlà sobre "Què és cultura?"; Juli -
 Bassols, el 26 de febrer, sobre "Coneixement de si mateix"; Eladi -
 Homs, el 12 de novembre, sobre "Paraules amigues als joves negoci-
 ants"; i Alexandre Galí, el 11 de març de 1911, sobre "L'escola i -
 la vida en l'educació integral de l'home. El cas de la Catalunya --
 d'avui". V. "Revista Anyal" 1914, p. 240. El text complet d'aquest
 cicle és a la "Revista Anyal" de 1911, p. 5-74.
- (244) El 30 d'abril de 1910 sobre "Quelcom de nacionalisme" en la que rei

vindicaria la necessitat de la unió en el nacionalisme. La conferència experimentà una assistència escassa de socis.- "Acció", juliol 1910, p. 8.

(245) El 14 de maig de 1910 sobre "El nacionalisme econòmic. La crisi d'ara". A la conferència "es condolgué de la separació que es pretén donar entre les nostres entitats econòmiques i el nacionalisme, essent així que tot és una mateixa cosa, doncs si el nacionalisme no estés lligat amb les qüestions econòmiques aquest deixaria d'ésser un ideal i llavors quedaria convertit en partit més dels que romanen en nostra Catalunya (...). Acabà el Dr. Martí recomanant a tots procuréssim unir ben fortament el nacionalisme amb les qüestions econòmiques, car fent-ho així, podríem donar sortida a les diverses mercaderies que per excés de producció no tenen cabuda en el mercat espanyol".- "Acció", juliol 1910, p. 8.

(246) El 26 de novembre de 1910 sobre "De catalanisme". "Acció", desembre 1910, p. 4. "Revista Anyal" 1914, p. 242.

(246 bis) Jordi Alemany en un article, Principis, el 15 de novembre de 1910, manifestaria: "Ésser catalanista no vol pas dir ésser conservador o liberal, monàrquic o republicà, avançat o retrògrad. No vol pas dir res de tot això i tot hi pot ésser comprés. Nosaltres, els obrers, ens cal meditarles aquestes paraules (...). Ésser catalanista vol dir ésser català i estimar la Pàtria Catalana; desitjar-li la seva llibertat, el mateix que en el polític, que en l'administratiu que en el judicial."

En un editorial titulat Lo que som, el mateix 15 de novembre de 1910, la Redacció insistia: "El nostre periòdic no és ni avançat ni retrògrad; ni de l'esquerra ni de la dreta, ni del mig. Venim a fer propaganda pura i exclusivament catalanista, prescindint de tota tendència i actuació política (...) car creiem sincerament que, com deia en Maragall, tots són prou necessaris per a la marxa ascendent i alliberadora de nostra pàtria. Mes dirà algú, candorosament, és possible que per sobre de vostra actuació catalanitzadora no porteu en vostre ideal una actuació de tendències polítiques que simpatitzin amb la Unió Catalanista, amb la Lliga Regionalista o amb el Centre Nacionalista Republicà? Contestem ingènuament. Sí. És innegable que els components de nostre periòdic tenen simpaties per l'actuació política, de la qual en fugim en el cas concret d'"Avant"; -

però també és innegable que aquests components representen no solament en conjunt les tres tendències esmentades, sinó que fins algun n'està distanciat de totes tres, encara que en el fons en el contacte, en el nervi de la idea que és el catalanisme, existeixi el contacte. I precisament perquè el que ens junta és el catalanisme, i perquè també en algunes d'aquestes actuacions esmentades queda relagat, injustament, a segon terme, l'actuació catalanista, per causes que no volem discutir, és pel que tenim la gosadia d'emprendre la publicació d'aquest periòdic dedicat netament a fer propaganda catalanista. No s'entengui, però, que venim a esmenar la plana a ningú. (...) no volem enfondir diferències ni volem esborrar procediments polítics. Cadascú que segueixi la via que més li plagui, treballant per Catalunya, car nosaltres creiem que el dia que la salut de la Pàtria ho exigeixi, les mans es juntaran a una mateixa obra sense diferenciacions i sense antagonismes. Hi ha una cosa més forta que l'amor propi dels homes: l'amor a la pàtria; i aquesta té la virtualitat de juntar els seus fills quan el perill s'apropa."

El 15 de desembre de 1910, Jordi Alemany en un article titulat Paraules serenes proposava de constituir "una Unió o Directori, netament catalanista, representatiu de totes les tendències que integrin el moviment català i per a allò que afecti a catalanisme i deixem que La Lliga, que la UFNR i que la Unió Catalanista, continuïn la seva actuació en les demés coses que afecten a la vida general dels pobles".

El número corresponent al 31 de desembre de 1910, informava que s'havia constituït "en aquesta ciutat, amb elements joves i representant entre totes les diferents actuacions del catalanisme, una comissió, aplec o lo que sigui (el nom no fa la cosa) per ajudar la tasca de revifar i aixecar l'esperit netament catalanista de la nostra terra (...). El primer acte sera donat el 14 de gener al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, entitat neutral en qüestions polítiques, fogar vivent de bons patricis i camp obert a totes les belles iniciatives. Després seguiran altres actes de propaganda en altres diferents entitats". Desconeixem si l'acte s'arribà a celebrar al Centre car no n'hem trobat cap dada.

(247) En el mateix editorial de comiat justificaven la desaparició d'"Avant": "A l'aparèixer Avant a llum, ens trovarem que ja havia sor-

tit Metralla i Renaixement ambdós portant en el fons el nostre mateix fi, si bé discrepant lleugerament en la forma i allò ens portà un descoratjament: tenim la convicció que els altres faran la tasca amb més abnegació i amb més profit, mes continuàrem endavant... i - per què no confessar-ho? La nostra voluntat ens ha fet traició i - hem comprés que no era possible actuar amb tota l'energia en dos - camps, sense perjudici dels dos. Hem comprés que el que suposàvem - seria un incís més de la lluita que venim sostenint pro Catalunya, ens absorbia per enter les energies que ens quedaven del treball manual i com anterior a "Avant" ja teníem la nostra tasca que entenem enlairada i de resultats positius per la Pàtria, i a més la feina - d'"Avant" altres ja la realitzen, ens quedem amb el primer."

(247 bis) Aquesta manifestació del delegat del CNR va motivar uns comentaris desfavorables de Grant i Sala i de Francesc Rossell a "Renaixement" del 11 de setembre de 1911, sota el títol, el del primer, de Triptic (p. 353-4), i el del segon, de La inoportunitat (p. 360-1). En aquest darrer, Francesc Rossell, hi escrivia: "El Doctor Martí Julià ens parlava dies enrera de què tant la dreta com l'esquerra no compleixen degudament com a tals; i precisament, amb l'aquiescència dels prohoms, una i altra es creuen complir radicalment com a tals, renegant de les manifestacions del catalanisme (...). Vivim en una època, que per fugir de tot acte que tinga caràcter de catalanisme a seques, la inoportunitat pren forma en el cervell dels nostres homes. Si fos possible aboliria aquest mot, però tinc la seguretat que a l'endemà el Sr. Alomar ja hauria inventat la nova paraula perifràstica. Deixem passar el temps. Dies de fortes lluites vindran, i tant la dreta com l'esquerra es veuran obligades a cercar el bàlsam de patriotisme que conserva la Unió Catalanista. Temps vindran i sens trigar gaire que uns i altres sentiran les conseqüències de les llurs conxorxes amb els elements essencialment antinacionalistes."

A aquests escrits replicava, el 21 de setembre, a la mateixa revista el delegat esmentat del CNR del Districte VI, en una lletra oberta a Grant i Rossell (p. 371-372) en la que assenyalava la seva creença que un míting en què hi participés la dreta i l'esquerra catalanes fóra "contraproduent". "També vaig dir que potser (i remarco aquesta paraula) podria resultar dit acte beneficiós pel catalanisme, però -

que això era discutible (i torno a remarcar), puig el més natural - seria que esdevingués un retrocés, car encara no està acabada l'obra de consciència catalana que estem realitzant, i l'ajuntament de la dreta i l'esquerra, encara que solament fos en un míting commemoratiu, s'interpretaria com una claudicació d'ideals" (...). L'obra del catalanisme no ha d'ésser el fer un partit d'elements que discrepen i discreparan sempre, sinó el fer de cada català un nacionalista, siguin les que siguin les altres idees que pugui tenir."

Aquesta lletra oberta fóra replicada per Grant i Sala en el mateix número del 21 de setembre (p. 372), tot subratllant que en la frase, motiu de la polèmica, ell no havia sentit aquell "potser", i afegia més avall: "Ja m'ha semblat després que vareu potser exposar massa espontàniament, impremeditadament, la vostra opinió, però, de moment, tant a mi com a la majoria dels reunits, que ens va produir l'efecte just, n'és bona prova els murmurs també espontanis amb què va ésser acollida la vostra afirmació".

Francesc Rossell, per la seva banda, contestava el 28 de setembre -- (p. 384-5), en un article titulat Els punts sobre les iii: "(...) Mai em convencereu -hi deia- amb el que dieu d'ésser contraproduent la celebració d'un míting commemoratiu d'una data de la nostra història. Fixeu-vos-hi bé que no parlem d'unió ni de dissolució de dreta i -- d'esquerra, sinó senzillament d'un acte commemoratiu (...) i encara que hi prenguessin part homes de l'una i de l'altra branca del catalanisme, fóra la cosa més lògica, perquè al cap i a la fi tots plegats tenim un ideal comú -l'autonomia- que sinó avui, demà forçosament tindrem d'unir-nos per conquerir-la. Què enteneu vos, desconegut amic, per l'obra de consciència catalana? i com podreu fer creure a ningú que un míting commemoratiu s'interpretaria com una claudicació d'ideals? Jo entenc fer obra de consciència catalana el catalanitzar el nostre poble, procurant que la catalanitat siga en totes les manifestacions de la vida, que no consisteix, com avui, per exemple, en llegir "El Poble" o "La Veu"; mentre la immensa majoria dels nostres comerciants anuncien llurs establiments en llengua no catalana; protegeixen empreses estrangeres; neguen els homes adinerats -- llur concurs a les grans obres de cultura, i envien, la immensa majoria també, llurs fills a escoles que no són pas catalanes. I què en direm de la segona pregunta que us faig? Claudicació d'ideals? Esteu equivocats; jo us vaig a parlar amb tota franquesa -soc home d'esquer

ra, i amb tot i creure en tots aquests actes que vos repudieu, no he abandonat mai els meus ideals liberals (...). Però, és que creieu - vos, bon amic, que la consecució de l'autonomia del nostre poble ha d'ésser obra exclusiva dels homes de la dreta o de l'esquerra? No - amic, no: en bona hora que existeixi una dreta i esquerra catalanes, però ben catalanes, enteneu? sense claudicacions de catalanisme (...). I finalment, discrepin o no dreta i esquerra, el dia que la Pàtria - ho demani deuen unir-se (...). Però jo estic convençut, convençudis- sim que jamai, mai, aconseguirem catalanitzar el nostre poble mentre la influència forastera hi predomini; i aquesta influència, sincer - amic, subsistirà eternament mentre l'esquerra i la dreta fassin con- xorxes amb elements d'enllà de l'Ebre que sempre procuren apropar-se a nosaltres, no per a fer més factible la consecució del nostre ide- al, ans al contrari, per a fer-lo impossible, predicant al nostre pò- ble idealitats radicalment oposades a les nostres."

- (248) "Acció", gener 1911, p. 3. "La seva fe catalanista -diu de Collell, secretari de la Secció de Propaganda d'ençà del juny de 1909- el -- feia incansable i el seu amor pel nostre Centre ens feia veure en - ell un jove dels que són una falaguera promesa per a continuar i ti- rar endavant la tasca començada per nostra entitat". La Membria de - la Secció de Propaganda del curs 1910-1911 també remarcava el seu en- tusiasme i activitat a favor del CADCI. V. "Revista Anyal" 1911, p. 202. El primer aniversari de la seva mort, la diada de cap d'any, la junta de la Secció de Propaganda, amb un petit grup de socis, visita ren la seva tomba i Francesc Rossell hi llegí una breu nota de re-- cord.- "Acció", març 1912, p. 4. V. el breu parlament de Francesc - Rossell a "Revista Anyal", 1912, p. 113-114.

(248 bis) V. més endavant, p. 153.

- (249) V. capítol segon, p. 59 i nota 130. "Acció", juny 1910, p. 2-3. "Re- vista Anyal" 1911, p. 141-152. El Concurs Lexicogràfic volia conti- nuar i completar el celebrat pel Centre Popular Catalanista de Sant Andreu. Els treballs havien de presentar-se en forma de llistes de - noms en ordre alfabètic, com en els diccionaris, o, millor, encara, pel sistema de cèdules o de paperetes, "seguint les instruccions que dóna el Dr. Alcover en la "Letra de Convit". Cada nom hauria "d'anar acompanyat de la seva definició i dels diferents sentits en què s'es- merci dins d'una mateixa professió.. Els treballs havien d'ésser inè-

dits i no podien coincidir tampoc amb cap de les definicions dels treballs presentats al Concurs del Centre de Sant Andreu, a punt de publicar-se en aquells moments. El jurat qualificador el formaven: Alcover, president, Josep Arañó, Domingo Aumatell, Joan B. Berenguer, Joaquim Cabot, Eudalt Canibell, Folguera i Duran, Mas Bagà, Puig i Esteve, Serra i Pagés, Joan Tarascó, Manuel Urgell i Pons Ferreras, secretari.

Pel que fa als 13 premis, aquests eren de l'Agrupació Catalanista -- del Casino Mercantil (75 pts) sobre borsa; de Viuda i fills de Francesc Cabot, industrials (50 pts), sobre joieria i plateria; de Carralt i cia., fabricants (100 pts), sobre indústries tèxtils de lli i càniam; del Centre de Dependents de Sabadell (50 pts), sobre tema lliure; del Col·legi de l'Art Major de la seda (200 pts), sobre indústries de la seda; del Gremi de Fabricants de Sabadell (50 pts) sobre indústries tèxtils de la llana; de Joaquim Horta, industrial -- (50 pts) sobre impremta; de J. Macià, industrial (50 pts), sobre -- joieria i plateria; de Joan Mas Bagà, fabricant (50 pts), sobre ma-- nyeria; de Matas i cia, fabricants (100 pts), sobre fabricació de -- teixits elàstics; de Viuda de Josep Miquel i Rius, industrial (100 -- pts), sobre relligat de llibres; de Nicolau Miralles, industrial, -- (75 pts) sobre litografia; de donant anònim (100 pts), sobre indús-- tries tèxtils de llana; de Joan Tarascó, industrial, (50 pts), sobre picatge de cartrons "Jacquard"; de Torres i cia d'Olot, fabricants -- (75 pts), sobre fabricació de productes ceràmics; del Consell Direc-- tiu del CADCI (50 pts) sobre comerç i comptabilitat; de la Secció -- d'Educació i Instrucció del CADCI (50 pts), sobre tema lliure; i de la Secció de Propaganda Autonomista del Centre, també, (50 pts) so-- bre tema lliure.

(250) Memòria del Consell Directiu. Curs de 1910-1911. - "Revista Anyal" - 1911, p. 158.

(251) Memòria del jurat qualificador. - "Revista Anyal" 1911, p. 145 i sgs. El secretari del jurat es dolia que sols dos treballs s'haguessin -- presentat per a millorar i completar aquells temes que havien estat objecte d'elaboració en el Concurs esmentat del Centre de Sant An-- dreu, i que alguns temes haguessin restat deserts: els de joieria i plateria, teixits elàstics, productes ceràmics i comerç i comptabili

tat; en canvi els de tema lliure havien estat força més concorreguts. Els autors de premis o accèssits eren Josep Gisbert, Melcior Calvet, Laureà Mialet, Josep Cliveras, Josep Sala, Antoni Careta, - Joan Morera, Torres Tomàs, Salvador Casamitjana, Torrent Roig, Martí Calvet, Albert Aldric, Gabriel Nogués i Josep Clot.

(252) Deia la mateixa Memòria del Consell Directiu, esmentada a la nota - 250, "Doncs bé, després de dos anys de treballs persistents, el concurs prou arribà a organitzar-se, i es recolliren premis en metàl·lic a Barcelona, a Sabadell, a Clot, en nombre de 18, i aquests premis sumaren la important quantitat de 1325 pts., i vingué el propi Mn. Alcover a presidir la festa de repartiment, i aquesta sala d'actes s'omplí de gom a gom; però el desig del Consell Directiu no es vegé satisfet, el lèxic comercial català restà sense aplegar, el tema de "comerç i comptabilitat" quedà desert. És aquest, un cas tan inaudit com inesperat i fins podriem dir imperdonable, per als moltíssims socis que positivament estan en condicions d'haver pogut prendre part en el concurs. El C.D. n'ha hagut greu contrarietat."

(253) "Acció", desembre 1913, p. 3.

(254) "Revista Anyal" 1914, p. 187. "Acció", desembre 1913, p. 3-4. El cos de col.laboradors quedava format per Pere Alier i Amar, delegat de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona; Camil Almuní, delegat de l'Aliança Industrial de Barcelona; Santiago Andreu i Barber de l'Associació de Patrons Blanquejadors, estampadors, tintorers i -- aprestadors; Josep Arañó, fabricant i membre del jurat del Concurs Lexicogràfic; Joan Arús i Colomer, de la Cambra Oficial del Comerç i de la Indústria de Sabadell; Ramon Batlle, professor i membre del jurat del Concurs Lexicogràfic de 1908; Daniel Blanxart i Pedrals, catedràtic i delegat de l'Escola Industrial de Terrassa; Camil Cots, catedràtic, de Barcelona; Josep Domíngó, del Col·legi de l'Art Major de la Seda; Pompeu Fabra, de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans; Joan Feu i Panyelles, catedràtic i vocal de la Comissió Organitzadora del Concurs Lexicogràfic de 1910; Domingo Giménez i Sentias, del Foment de la Sericultura Espanyola; Francesc March, fabricant, de Manresa; Manuel Masó i Llorens, catedràtic i delegat de l'Escola Industrial; de Vilanova i la Geltrú; Jaume --- Oller, de la Unió Industrial; Jeroni Oller, de l'Escola Industrial, de Barcelona; Venanci Falet, del Centre Industrial de Catalunya; Gu

mersind Feig, del Centre de Dependents de Sabadell; Rafael Pons i Ferreras, del CADCI; Ramon Pons, del Centre Popular Catalanista de Sant Andreu; Alfred Ramoneda i Jolder, catedràtic, de Barcelona, Emili Riera, catedràtic, delegat del Foment del Treball Nacional i membre del jurat del Concurs Lexicogràfic de 1908; Raimon Roca, catedràtic, de Barcelona; Pau Rodon i Amigó, catedràtic i delegat de l'Escola de Teixits de Badalona; Isidre Serra i Borràs, catedràtic, de Barcelona; Ramon N. Soler i Vilabella, de la Cambra Industrial de Barcelona; Joan Tarascó, industrial i membre del jurat del Concurs Lexicogràfic de 1910; Miquel Travaglia i Curtís, professor, de Barcelona; i Josep Viladevall i Mateu, de l'Associació Professional de Dependents de Mataró. Al capítol següent referim la conclusió d'aquest tema. V. p. 343.

- (255) "Revista Anyal" 1914, p. 184. "Acció", febrer 1911, p. 2. "Revista Anyal" 1911, p. 158.
- (256) Les proposicions de Folguera i Duran foren un nou element que estimulà els atacs que els mitjans de l'esquerra i els nacionalistes "purs" feien a Prat de la Riba. En efecte, la Diputació aprovà d'hisar la bandera catalana si bé junt a l'espanyola i amb l'acceptació d'una esmena d'Albó en la qual es feia constar que "l'enlairament de la bandera catalana no significava cap desafecte a Espanya, sinó, pel contrari, una nova afirmació d'amor a Espanya i a les demés regions germanes, representades totes elles per la bandera espanyola"; fou rebutjada la qüestió de la protesta per "l'actitud del Ministre d'Espanya a la República Argentina"; pel que feia a la cooficialitat del català, es reconeixia "solament el dret d'usar-se dita llengua en tots els actes i documents de la corporació de conformitat amb les lleis"; i era aprovat el dictamen de la comissió d'hisenda sobre la proposició de Folguera "encaminada a aconseguir la restitució de la personalitat autònoma de Catalunya amb plena autonomia administrativa. En ell se declara que la Diputació continuarà treballant per la reconstitució econòmica del Principat sens perjudicar la natural harmonia entre totes les regions i que es posaran els acords en coneixement del govern, de totes les diputacions i dels representants a Corts de Catalunya." V. "Gent Nova", de Badalona, 19 de febrer de 1910, p. 3. El text de les propostes de Folguera a "El Poble Català" del 11 de gener de 1910.

L'actitud de Prat en el fort debat que seguí a aquestes propostes obrí una viva polèmica. "Cent Nova", per exemple, el 26 de febrer - de 1910, manifestava, entre d'altres coses, "Si tots els catalanistes que varen votar contra les patriòtiques proposicions d'en Folguera fossin d'aquesta mena ("de la pasta d'en Plaja i l'Albó"), en faríem poc cas. Mes el catalanisme d'en Prat de la Riba no era pas d'aquests senyors. A ell sí que li donàvem un lloc d'honor en les nostres fileres; a ell sí que el seguíem com un capdavanter del nostre moviment... Mes avui tot ha canviat; la seva situació és ja -- prou clara per a no donar lloc a dubtes; la seva aliança amb els cacs, sistema Sostres és un fet no sols en les grans qüestions de càrrecs, sinó en les grans qüestions de catalanisme. Davant dels -- fets no hi valen sofismes. L'acord d'hissar la bandera catalana a la Diputació ha quedat desvirtuat amb el seu beneplàcit per una esmena espanyolista que l'Albó va escamotejar al lerrouxista Fich. La protesta contra l'agravi inferit a la bandera catalana a Xile i Buenos Aires, va quedar ofegada amb el seu vot. La llengua catalana, - ha quedat, gràcies a ell, a la Diputació, en el mateix estat d'abans i la cooficialitat rebutjada amb arguments que no mereixen ésser tinguts en compte (...). La part referent a l'autonomia administrativa va quedar també reduïda al no res, a una modesta descentralització per a l'ús de qualsevol província espanyola (...). Pel mateix motiu que no podem oblidar el que el Senyor Prat de la Riba ha fet per Catalunya, tampoc podem deixar passar sense protesta, actes que, al nostre judici, són una palesa negació dels ideals per ell mateix sostinguts. Consti, doncs, que en aquesta ocasió com en totes, estem sempre al costat dels que defensin integrament les doctrines nacionalistes, siguin quins siguin."

Els atacs contra Prat donarien lloc al manifest encapçalat per Maragall i signat per Ramon Picó, Francesc Mateu, Jacint Laporta, Narcís Oller, Eusebi Güell, Albert Rusiñol, Francesc Romani, Ribera i Rovira, Joan Alcové, Massó Torrens, Rubió i Lluch, Lluís Millet, Miquel i Planas, Claudi Omar, Sebastià Farnés, Bartomeu Amengual, Gustau Gili, César August Torras, Manuel Folch i Torras, Carles Jordà, R. E. Quintana i Josep Roig, En honor d'en Prat de la Riba, en el qual manifestaven que "La discussió que fa poc hi hagué a la Diputació Provincial de Barcelona sobre l'ús de la llengua i de la bandera catalana ha deixat en els cors un malestar que convé esvaïr de -

seguida. La lluita es concretà al capdavant en posar en dubte la lleialtat catalanista del president don Enric Prat de la Riba; i com que per damunt dels apassionaments promoguts amb tal ocasió hi ha l'interès suprem de Catalunya en servir els prestigis cabdals de la seva causa, siguin del costat que siguin, és menester que els homes que solen intervenir menys en l'ardència dels combats polítics, ens sentim més lliures d'aquells apassionaments (...) i (...) recordem als polítics més apassionats on està l'essència i la virtut del catalanisme, i convidant-los a fondre les passions naturals de cada moment en l'amor ferm i immutable a Catalunya, procurem unir-los amb tot el poble a nosaltres en un acte reparador del mal que a la pàtria pogués pervenir de les internes batalles. Aquest acte ens ha semblat que, pel cas, podria ésser la reimpressió per subscripció popular de l'obra de don Enric Prat de la Riba La nacionalitat catalana (...)." - "Autonomia", abril de 1910.

La Unió Catalanista rebutjaria de col.laborar a aquest homenatge perquè pretenia "reivindicar al senyor Prat de la Riba una perfecta conducta nacionalista, en les sessions de la Diputació Provincial en les que es discutiren les proposicions de nostre expresident D. Manuel Folguera i Duran, en les quals sessions el senyor Prat de la Riba s'oblidà de les doctrines per ell propagades i de les que ha sustentat sempre la Unió Catalanista" si bé la Junta Permanent de la Unió, en la seva comunicació, reconeixia "els mèrits que el senyor Prat de la Riba té contrets amb Catalunya i no li dol fer constar -- que si l'homenatge tingués un fi concret, referent als mèrits al·ludits, la Unió Catalanista s'hi adheriria creient complir un deure patriòtic." - "Gent Nova", 11 de juny de 1910.

(256 bis) "Acció", febrer 1910, p. 1-2. Tanmateix l'adhesió a Folguera i Duran no pressuposà, si més no oficialment, una actitud negativa enfront d'en Prat; i així, el CADCI apareix com una de les entitats que té una llista de subscripció per a la impressió de La nacionalitat catalana a la revista "Autonomia" de juny de 1910, p. 230.

(257) "El Poble Català", 5 d'agost de 1910.

(258) "Prescindint de les rellevants qualitats -diu també el mateix escrit- que tothom reconeix i ha admirat en el mestre Lamotte de Grignon; -- àdhuc i l'absoluta ignorància d'aquell senyor San José, de qui no coneixem cap títol ni cap mèrit; prescindint del desig que s'ha mani--

festat en sentit favorable i vehement envers el mestre Lamotte; malgrat el fallo d'un jurat competentíssim a favor del mateix mestre, jurat nomenat per l'Ajuntament amb majoria lerrouxista; no obstant l'acord de la Comissió de Governació, també amb majoria lerrouxista i també favorable a l'indicat mestre; contra tot sentit comú, contra tota lògica, contra tot respecte, la majoria lerrouxista de l'Ajuntament s'ha pronunciat contra el mestre Lamotte de Grignon i per a afavorir aquell senyor San José els mateixos que en la comissió de governació votaren a favor del primer, en la sessió municipal voten en contra."

- (259) "El Poble Català" del 8 d'agost de 1910 informa, per exemple, de diverses protestes, d'un gerent de dues cases de comerç, el qual s'adhereix al projecte del CADCI "d'un tancament general de portes", de la Unió Filarmònica de Barcelona, del Sindicat Musical, de l'Orfeó Bell Montseny. "El Poble Català" del 9 d'agost informa de l'adhesió a la protesta del Centre del Foment de la sardana i publica lletres de protesta de particulars. El 10 d'agost, el mateix diari segueix publicant escrits de protesta, col·lectius i individuals, adhesions a la postura del CADCI, etc. Igualment, segueix fent-se ressò de -- l'afer els dies següents. "El Poble Català" del 13 d'agost, assabentava de la constitució d'una comissió d'artistes per a empènyer la protesta, formada per Enric Granados, Domingo Mas i Serracant, Francesc Pujol, Joaquim Pena i Gaspar Brunet.
- (260) "La Veu de Catalunya", 18 d'agost de 1910. Més de 47 entitats hi eren representades en aquesta reunió que presidien Vidiella, Granados, Mas, Pujol, Pena i Brunet. V. també "El Poble Català" del mateix dia.
- (261) "El Poble Català" del 26 d'agost de 1910.
- (262) "El Poble Català" del 1 de setembre de 1910.
- (263) "El Poble Català" del 17 de setembre de 1910. "Acció", setembre 1910 p.1.
- (264) "El Poble Català" del 30 de juliol de 1911. L'abril de 1911, el CADCI també participava en una reunió d'entitats nacionalistes a l'Associació Nacionalista Catalana en la qual s'aprovaria la celebració de la Festa Nacional Catalana. Hom convocava la propera reunió de la comissió al CADCI. V. "Renaixement" del 22 d'abril 1911, p. 118.

- (265) "Renaixement", 5 d'agost 1911, p. 291-293.
- (266) "Renaixement", 5 d'agost 1911, p. 292.
- (267) Pere Pasqual, durant el míting faria referència al conflicte de les banderes al que ens referirem al capítol anterior: "Ahir era en --- Fuentes, un governador imposat pel centralisme, qui volent fer --- arriar les banderes catalanes de les nostres associacions i entitats, es veia envoltat per milers de banderes arborades arreu de la nostra ciutat".
- (268) El discurs íntegre de Francesc Rossell a "Renaixement" esmentat, p. 296-297.
- (269) La premsa catalana dedicaria a la qüestió espais abundants. Casals i Peypoch, col.laborador de "Renaixement" i soci del CADCI publicaria un article, en aquesta mateixa revista, el 29 de juliol 1911, p.281, titulat Ja hi tornem. En defensa del dret civil català. Comentant la mateixa qüestió, Alcàntara Gusart, també soci del Centre, escriuria, a la mateixa publicació el 19 d'octubre de 1911, p. 419, un altre es crit, titulat A les armes catalans que ens han declarat la guerra.
- (270) "El Poble Català", 5 d'agost 1911, Memòria de la Secció P. de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1912, p. 179: "Nosaltres creïem, efectivament, que la missió que el Centre deu realitzar és la de -- l'educació de les multituds en sentit patriòtic i cultural, i a això anàvem amb els actes que a més portem realitzats, com el míting de les Notaries, el primer celebrat a aquest objecte (...)"
- (271) "El Poble Català", 6 d'agost 1911. "Renaixement", 12 d'agost 1911, p.305-307.
- (272) Què ens tornem mesells?.- "Renaixement", 12 d'agost 1911, p. 307-308.
- (273) "El Poble Català" del 19 de novembre de 1911. Puig i Esteve, segons aquest diari, seia a la presidència, dalt de l'escenari. V. També "Acció", desembre 1911, p. 2. Puig i Esteve i Fons Ferreras, en nom del Consell Directiu havien signat la comunicació d'adhesió del CADCI a la Comissió d'Estudiants organitzadora del míting, publicada a "El Poble Català" el 18 de novembre de 1911.
- (274) "El Poble Català" del 19 de novembre de 1911. Cal assenyalar, d'altra banda, que Lerroix mateix s'havia adherit al míting.
- (275) "El Poble Català", 31 gener 1912. D'acord amb la resposta donada a

les interpel·lacions de Ventosa i Carner al Congrés.

- (276) Lo de les Notaries. Centralisme vergonyós. La solució! "El Poble Català" del 19 de febrer 1913.
- (277) "El Poble Català", 24 febrer 1913. "Renaixement", 27 febrer 1913, p. 103.
- (278) "Acció", març 1913, p. 2. Sobre aquest afer, vegi's també HURTADO, A.- op. cit., p. 230.
- (279) "Revista Anyal" 1914, p.185 i 243. El 1 d'agost de 1911 el Consell Directiu acordava que ell i la Secció de Propaganda acudissin per separat a la informació pública. El 9 d'agost de 1911, hom aprovava, al si d'aquella Secció, el treball a presentar per aquesta darrera.
- (280) "El Poble Català", 17 d'agost 1911.
- (281) "El Poble Català", 16 d'agost 1911. "Nosaltres, obrers, -hi deien, també entre altres coses- que coneixem la manca de medis en què es troba per a son desenrotllament la nostra pàtria, opinem que la -- unió de les quatre Diputacions catalanes formant un sol nucli, és d'una transcendència capitalíssima (...)"
- (282) "Revista Anyal" 1914, p. 244. "Acció", gener 1912, p. 5.
- (283) "El Poble Català", 15 de juliol de 1912. El títol complet era: "Les Mancomunitats al Congrés Espanyol. Posició dels partits polítics davant de la qüestió catalana. La Mancomunitat i la llibertat de Catalunya." A l'escenari seien personalitats de la UFNR i de la Unió Catalanista. Figuraven representacions i delegacions de la Unió Catalanista, CADCI, Ateneu Gracienc, CNR, UFNR de diversos districtes, diverses entitats polítiques de signe republicà, Centre Nacionalista Català de Balaguer i "El Poble Català"; ni "La Lliga" ni "La Veu de Catalunya" hi eren presents.
- (284) AINAUD, J.M.-JARDI, E.- Prat de la Riba: home de govern.- p. 111.
- (285) AINAUD, J.M.-JARDI, E.- op.cit., p.112. "El Poble Català", per exemple, des de molts dies abans hi dedicava moltes planes. La manifestació, certament, organitzada sense color partidista, reprenia el sentiment solidari.
- (286) "Acció", novembre 1913, p. 3.
- (287) AINAUD, J.M.-JARDI, E.- op. cit., p. 112

- (288) "Acció" novembre 1913, p. 5-6. "Acció", abril 1932, p. 40: "La Secció hi ha intervingut activament, ha format part de la Comissió Organitzadora i la bandera del centre, acompanyada d'un fort contingent de socis, ha acudit a la manifestació i ha provocat intenses ovacions al seu pas".
- (289) La lletra duia signatura del 14 d'abril de 1914.- "El Poble Català", 16 d'abril 1914.
- (290) Memòria de la Secció P. de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1912, p. 178.
- (291) Els nostres propòsits.- "Acció", gener 1912, p. 4. Hom hi declarava també:"(...) el propòsit que avui anem a portar a la pràctica no és més que un deure dels joves que dirigim aquesta Secció, puig que si com a propagandistes hi tenim una obligació, els estatuts nostres ens ho indiquen. Nosaltres anem a estendre a arreu del nostre poble, i amb col.laboració de les demés seccions (...), res més que l'obra altament educativa que en la nostra Barcelona, el Centre realitza. L'aspecte polític, l'aspecte social, l'aspecte educatiu. Volem anar a predicar al poble, i amb l'exemple de la nostra obra, Catalanisme, acció Social, Cultura. Volem anar a convèncer el poble de la noblesa i bondat de l'ideal nacionalista; de què els catalans tenim un deure ineludible, el de lluitar de tot cor per a l'alliberació de nostra estimada Catalunya, i de què l'home que no es preocupa del benestar del seu poble, és indigne de viure en el mateix. Volem -- anar a predicar al poble de Catalunya, que l'home que treballa pel pa que ens dóna vida, té dret a totes aquelles reformes que les necessitats de la vida li exigeixin (...). Amb l'exemple del nostre Centre (...) anirem a predicar arreu de Catalunya la creació d'escoles catalanes en quines a l'ensens que s'eduqui al poble, se li ensenyi a estimar a la Pàtria. Volem, en un mot, procurar la creació de centres similars al nostre." (El subratllat és nostre)
- (291 Bis) "Acció", febrer 1912, p. 4.
- (292) ROSSELL, F.- Memòria de la Secció P. de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1912, p. 178-179. A la mateixa Memòria del curs 1912-1913 ("Revista Anyal" 1913, p. 364), hi llegim: "Dins nostra Secció sempre ha predominat la idea de sortir per tots els indrets de Catalunya a propagar l'obra del Centre; a sembrar la llavor del

noble ideal que ens guia, a fer obra educadora i a l'ensem a fer pàtria; però quasi sempre hem topat amb dificultats que amb el -- temps seran vençudes, però que per ara han impedit nostres propòsits".

La ciutat en la que fracassà el projecte d'organització d'un míting, i a la que en concret es refereix el text, sembla que fou Terrassa. Efectivament, "Acció" de febrer de 1912, p. 4, anuncia la celebració "a mitjans d'aquest mes al Centre del Comerç de la industrial ciutat de Terrassa", del "primer míting de la campanya de divulgació de l'obra del Centre". I el mateix butlletí de març de 1912, p. 4, n'anunciava la suspensió, "fins a nou avís, a prec dels elements co-organitzadors de la susdita ciutat".

- (293) "Acció", maig de 1912, p. 5-7. "El Foble Català", 11 d'abril 1912.
- (294) Memòria del Consell Directiu.- "Revista Anyal" 1912, p. 122. "Mèrcès a aquell afortunat míting -diu també la Memòria-, podem dir que al celebrar el Centre les festes del XIX Aniversari de sa fundació tinguérem el goig immens de comptar entre nosaltres a uns nous germans, als companys de Mataró, per als quals les nostres festes degueren constituir un escaigut complement d'aquell míting, car sa celebració revestí una solemnitat encara no assolida per cap dels anteriors aniversaris i patentitzà clarament l'admiració que inspirem entre les corporacions i entitats amigues de més relleu".
- (295) "Acció", abril 1913, p. 4. Més tard farem referència a aquest cicle. V. la nota 780. La conferència de Bas, juntament amb les altres, fou publicada: Llibre del primer curs d'Estudis comercials de Terrassa.- Terrassa, 1913. La conferència de Bas, p. 90-106.
- (296) BAS, J.- Organització de Centres de Dependents, dins del llibre citat a la nota anterior, p. 105-106.
- (296 Bis) ALBÓ Y MARTI, R.- Barcelona caritativa, benéfica y social. V.II Barcelona, 1914, p. 230.
- (297) "Revista Anyal", 1914, p. 191.
- (298) "Renaixement", 19 de maig 1912, p. 236.
- (299) "El Poble Català", 6 de maig 1912.
- (300) "Renaixement", 19 maig 1912, p.236.

- (301) "El Poble Català", 6 de maig 1912.
- (302) "Renaixement", 19 maig 1912, p. 237
- (303) "El Poble Català", 6 maig 1912.
- (304) "Renaixement", 19 maig 1912, p. 237.
- (305) id nota anterior.
- (305 Bis) Membria del Consell Directiu.- "Revista Anyal" 1912, p. 122.
- (306) "El Poble Català", 14 de setembre 1912. L'article IX, esmentat, assenyala que "la lengua española es la oficial del Congreso; sin embargo cada miembro podrá hablar en su lengua nacional. En este caso, uno de los individuos de la mesa, se encargará de hacer un extracto en español".
- (307) "El Poble Català", 14 setembre 1912.
- (308) id nota anterior.
- (309) Foc abans de l'incident, Francesc Rossell havia escrit un article a "El Poble Català" del 28 d'agost de 1912, titulat A propòsit del X Congrés Internacional de Taquígrafia, en el que remarcava la importància de la taquígrafia. Després, "El Poble Català" hi dedicaria informacions: El del 14 de setembre ja esmentat, el del 15 publicava un article, titulat, A propòsit del X Congrés Internacional de Taquígrafia. La taquígrafia catalana, en què explicava el sistema de la taquígrafia catalana. Els següents dies hi seguiria dedicant espais.
- (310) "El Poble Català", 20 de setembre 1912. La lletra de Puig i Esteve, expressava disgust i sorpresa per la comunicació del secretari de la comissió organitzadora del Congrés. Puig atacava la interpretació que havia fet la comissió esmentada de l'article XIX del Reglament: "Claro está que quieren ustedes decir que la lengua oficial será la castellana, a la cual llaman ustedes española por autonomasia. Pero es que nuestra lengua, la catalana no es española? ¡ Ah ! seguramente que no se atreven ustedes a hacer francamente tal afirmación de separatismo. Pero no es eso. La lengua oficial del Congreso será la castellana. Admitido. Por eso, nosotros, cumpliendo estrictamente el Reglamento y para evitarles a ustedes la molestia de traducir

la Memoria de nuestro ponente se la mandamos en castellano. Lo que hay es que para defenderla, afirmamos que el citado artículo XIX del Reglamento, nos autoriza a hacerlo en catalán. Porque para nosotros catalanes, nuestra lengua nacional es la catalana. ¿Querian llevarnos ustedes a esta conclusión? Pues ya está. Con toda claridad y franqueza, con franqueza catalana, la sentamos (...)." Remarcava Puig que al Congrés, hom hi parlaria en alemany, francès, anglés, etc. "Encambio a nosotros, catalanes, no se nos quiere; a nuestra hermosa lengua, cuyas glorias no vamos a enaltecer porqué está muy por sobre de sus detractores, se la rehusa. ¡Separatistas! Separatistas! (...)" D'altra banda, interroga Puig, des de quan la llengua castellana és la llengua oficial de l'Estat? I segueix després: "Dice al final: No hay que decir que estaban totalmente descartados los dialectos (en els Congressos precedents). ¿Qué quieren ustedes decir con esto? ¿Qué el catalán es un dialecto? ¿Todavía eso del dialecto, señores? (...) semejante error puede tolerársele a un patán, pero es indigno de las luces intelectuales de ustedes (...). Reunida la Sección Especial de Taquigrafia (...) ha acordado y yo me honro en comunicárselo a usted, retirarse del Congreso, protestando de la interpretación centralista que dan ustedes al tantas veces mencionado artículo del Reglamento y haciendo pública su determinación para conocimiento de la opinión pública de nuestro país y de los señores asambleistas extranjeros que acudan al Congreso (...). Y no crean ustedes que por eso la taquigrafia catalana y nuestro sistema sufran detrimento. Una y otro progresarán con el avance constante del sentimiento de la personalidad viva e indestructible de Cataluña. Y en otro Congreso fuera de España, nos presentaremos para obtener el reconocimiento y el aval de los hombres de ciencia, que en nuestro Estado no podemos alcanzar hoy por ese espíritu unitario que todavía les domina a ustedes y que ha llevado a la ruina de España."

(310 Bis) "El Poble Català", 23 i 28 de setembre de 1912.

(311) "El Poble Català", 25 setembre 1912.

(312) "El Poble Català", 9 d'octubre 1912.

(313) Memòria de la Secció Especial de Taquigrafia.- "Revista Anyal" 1913, p. 344: "Immediatament -després d'haver adreçat el ponent el resum

del seu tema al secretari del Congrés, indicant que fóra llegit en català- els bons patriotes madrilenys ens escrigueren dient-nos que no s'admetien dialectes i, considerant el català com a tal, no es podia usar en les discussions que en el Congrés tinguessin lloc. El fet no era nou i per tant era previst: la continuïtat de la salvatge anticatalanitat d'aquella gent, el pedanterisme etern, i nosaltres preferírem quedar-nos a casa abans que ajupir-nos a la imbecil imposició dels mangonejadors dels Congrés. Ens creuàrem cartes que esdevingueren després públiques; la premsa de Barcelona i la --madrilenya comentaren el fet i nosaltres donàrem una conferència -- per a explicar les causes de la nostra retirada. I l'incident hauria finit ja aquí si no s'hagués donat el cas de què una fulla portantveu d'una societat de nostra ciutat no s'hagués pres la llibertat de comentar l'incident negant-nos raó i fins negant el fet. Això ens portà a una polèmica, però tot seguit l'abandonàrem perquè nostres contrincants, mancats de raó, tingueren de fer ús tot seguit de frasses mals sonants. I com que nosaltres ens precíem de -- de tenir cultura, i per consegüent de posseir bona educació, decidírem tallar tota discussió amb els que ens demostraven tenir manca -- de sentit ètic."

La fulla en qüestió, era "La Taquigrafia" de setembre-octubre 1912. L'article Después del Congreso. Impresiones y enseñanzas, manifestava, entre d'altres coses, "Otra ofuscación queremos desvanecer y es el infundio propalado, y del cual se hicieron eco algunos periódicos de esta localidad, de que el idioma catalán había sido rechazado por el Congreso. El día que estaba reunido el Congreso en pleno, después de aprobadas las conclusiones de las diversas secciones y haber hecho uso de la palabra los diferentes representantes extranjeros para expresar sus complacencias por el éxito del Congreso y dar las gracias por las múltiples atenciones recibidas, en lengua catalana habló el firmante de este escrito (Rafael Cardona i Mercadal), como representante de la Academia de Taquigrafia, siendo -- aplaudido y felicitado al acabar. Con estos aplausos y con las convincentes explicaciones que recibimos de la Comisión Organizadora queda desvirtuado del todo el equívoco de que nuestro idioma dejara de ser admitido en el Congreso". Després manifestava que "no nos -- explicamos aún la apatia de muchos profesionales que han dejado de

concurrir a las tareas del Congreso".

"Acció" de desembre de 1912, p. 4, replicava a aquest escrit, recordant com "El Imparcial" de Madrid, en el seu número 16.368, ha via publicat la lletra de Cortés, el secretari general esmentat de la Comissió Organitzadora del Congrés: "Per què, doncs -s'interroga "Acció"-, es té ara tan interès en negar una cosa que és innegable?" El que a la sessió de Clausura, un delegat s'expressés en -- llengua catalana, no volia dir res, afirmava "Acció", "davant" la negativa del secretari del Congrés a admetre el dialecto catalán" (...). ¿No comprèn l'home -l'articulista de "La Taquigrafia"- que tothom vegé la camama amb què a la fi volgueren reivindicar una -- ofensa irreparable? I el deplorable és que hi hagués un català que es volgués encarregar d'aquell paper, tan trist, de la comèdia. -- Per això, com a únic comentari al susdit article, sols li recordarem al seu autor, aquell aforisme que diu: "De lo sublim a lo ridícol sols hi ha un pas".

"Taquigrafia", de desembre de 1912, per la seva banda, replicava (p. 8): "Unos cuantos individuos pertenecientes a una sección especial (¡y tan especial!) de una entidad de esta capital y cuya capacidad y conocimientos taquigráficos quedan demostrados con la afirmación hecha por uno de ellos, en todavía reciente conferencia, de que todos los sistemas de Estenografía española usan paralelas, -- vienen, hace algún tiempo, procurando ocultar su ineptitud bajo la capa de un falso amor a Cataluña, haciendo cargos a quienes para nada necesitan sus lecciones, pues han dado mayores muestras que -- ellos de querer a la tierra que les vió nacer." Tot seguit qualificava de comèdia l'acte de retirar-se del Congrés, "encomendando, en cambio a otros, que fueran a defender lo que ellos no se atrevían" (...) ¡Y esas personas se atreven a calificar de ridícula farsa el hecho de hablar en catalán uno de los representantes de la Academia el día en que el Congreso celebró sesión plenaria (...)! ¡Fobrecitos!" I, seguidament, manifestava que "l'opinió imparcial" judicaria qui més havia servit Catalunya, si els uns, deixant d'anar al Congrés, o els altres que havien donat a conèixer l'obra de l'escola catalana de taquigrafia "fundada por aquellos catalanes llamados -- Serra y Ginesta y Aribau", i acabaven: "¡Ah! Conste que esta es la primera y última vez que perdemos el tiempo contestando las insulsecas de esos tan amables señores como insignes (?) taquígrafos."

Com hem vist, al començament de la nota, la Memòria de la secció de Taquigrafia, del curs 1912-1913, feia el judici prou explícit de l'estil d'aquesta resposta.

- (314) "El Foble Català", 10 juliol 1912.
- (315) "Acció", setembre 1912, p. 8. Anunciada, primer, per al 10 d'octubre s'aplaça per "imprevista absència" de Rovira. V. "Acció" d'octubre de 1912, p.6; i de novembre de 1912, p. 5.
- (316) "El Foble Català", 26 de novembre de 1912. En català manifestaria que la "millor denominació és jove (Boi), base de l'institució, i creient veure en el "scout", la selecció brillant del nostre jovent així com l'exemple vivent de les virtuts cíviques, vaig escollir la paraula bellíssima: Stel per a unir-la a la primera".
- (317) "El Foble Català", 26 de novembre 1912. "Jo crec que ben orientat el moviment dels jove-stels pot ésser utilíssim a Catalunya -manifestaria-, i àdhuc el crec indispensable si volem reincorporar el nostre poble a la perduda idealitat patriòtica i cívica. La manca de patriotisme és la causa del nostre atuïment espiritual. Els catalans no l'estimem prou a Catalunya per a sacrificar-nos per ella. El fracàs polític del catalanisme, no és més que el resultat de la carència d'ideals patriòtics (...). I jo crec que aquest ideal --- l'han de recollir i arbolar els nostres jovestels. La generació actual dóna la sensació d'un poble fallit. No té ideals, no té resistència, no té caràcter, ha mixtificat els sentiments ciutadans, revela una inhabilitat industrial i una absoluta manca d'iniciativa (...). Fem homes de negoci i d'ideals al mateix temps (...). Desvetllar aquestes energies, heus aquí la tasca dels jovestels catalans. Ens anem afeblint físicament (...). Aquesta feblesa física origina la por, que és la nostra característica (...). Els jovestels seran la nova força de la Pàtria. L'afebliment del caràcter. Aquesta és la causa principal de la nostra crisi social i patriòtica. Hem perdut l'orgull de catalans. Nosaltres rebaixem el nostre idioma, les nostres institucions, el nostre dret, la nostra política (...). Aquesta rehabilitació del caràcter l'han d'intentar els jovestels, no consentint cap transgressió, de sigui qui sigui, dels deures cívics (...)." El conferenciant remarcava, també, aquella "inhabilitat industrial i manca d'iniciativa", la "dependència excessiva dels catalans respecte dels estrangers", com a falles existents

tents i conclouia: "Sé que a Barcelona s'han organitzat dos grups de "jovestels". El primer de Catalunya va ésser el del CADCI. Jo voldria que totes les institucions de joves catalans s'hi transformessin aviat com a l'Anglaterra. El nostre poble es regenerarà per l'esforç de la joventut o restarà com una colònia explotada - pels forasters (...). Aquesta ha estat l'orientació seguida pels qui han constituït el primer grup de jovestels quals estatuts tinc presents. Els preceptes inquebrantables, que jo voldria que ho fossin de tots el futurs organismes semblants, són els tres següents: 1. Estimar Catalunya i la llibertat dels catalans. 2. No mentir. 3. No demanar."

(318) "Acció", desembre 1912, p. 5. Per l'afirmació de Ribera i Rovira a la seva conferència, segons la qual s'havien organitzat a Barcelona dos grups de jovestels i el primer de Catalunya al CADCI, hom podria creure que la xerrada de Rovira responia a la voluntat de consolidar el treball ja iniciat pels jovestels del Centre. Tanmateix, no trobem cap pista que ens permeti de conèixer aquesta activitat dels jovestels, abans de la conferència citada, i la nota esmentada d'"Acció" de desembre de 1912, dóna més aviat la impressió que l'organització dels jovestels era una conseqüència de la conferència de Rovira: El dia 23 (...) Ribera i Rovira va donar la seva anunciada conferència (...) exposant l'origen, desenrotllament i finalitat d'aquella admirable fundació que va divulgant-se ràpidament en totes les nacions civilitzades. (punt i a part) I - aquesta Secció que creu necessària una actuació ..." (segueix el text com és citat a la p. 151. Hom, en fi, parla "d'instituir aviat".

(319) "Acció", gener 1913, p. 6. Aquests eren els 10 punts del Decàleg: "1. La paraula d'un stel ha d'ésser de confiança. 2. L'Stel es fidel a la seva pàtria. 3. L'Stel és bon amic, lleial i honrat. 4. L'Stel és amic dels animals domèstics i no perjudicials. 5. L'Stel és tolerant i respectuós. 6. L'Stel és pulit i net. 7. L'Stel és estalviador i econòmic. 8. L'Stel és pur de pensament, de paraula i obra. 9. L'Stel és amic de tothom prescindint d'Estaments. 10. L'Stel farà per als demés el que per a ell voldria que fessin."

El 23 de gener, Ribera i Rovira, publicava un article sobre Els jovestels de Catalunya, manifestant que els jovestels havien de "formar una selecció, un agrupament genuí, nacional propi" i no podien

ésser confosos amb les "colles de jovenets exploradors que desso-
ta el cel de Catalunya fan voleiar una bandera que no és la barra-
da", amb la "colla de joventut organitzada sota el patronatge bu-
rocràtic".

- (320) "Acció", febrer 1913, p. 5-6. El Consell administratiu d'aquest grup era format per Joan Badimon, director; Francesc Codó, presi-
dent; Lluís Bartomeu, caixer; Josep M. Feliu, comptador; i Joa-
ouim Estrems, secretari.
- (321) "Acció", març 1913, p. 5. "Renaixement", 6 febrer 1913, p. 71:
"S'ha constituït al CADCI el grup jovestel "Canigó", qual fi no
és altre que la regeneració de la raça i el deslliurament i en-
grandiment de la Pàtria."
- (322) "Renaixement", 3 d'abril de 1913. L'aplec era organitzat per la -
Joventut Catalanista i entre les adhesions hi figurava la del CAD-
CI. V. també la Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Auto-
nomista.- "Revista Anyal", 1913, p.363. L'aplec a l'ermita de la
Salut de Sant Feliu de Llobregat era convocat amb motiu del vint-i-
un aniversari de la publicació de les Bases de Manresa.
- (322 Bis) Marcel Gabarró que està elaborant una tesi sobre l'escoltisme
català i que ha tingut la gentilesa de posar al meu abast el ca-
pítol dedicat als "jovestels", subratlla el paper pioner d'aquests
en la història de l'escoltisme a Catalunya i la seva durada breu,
de la qual no ha trobat gaires més dades que les exposades en el
present treball. El mateix Ribera i Rovira, al seu recull d'arti-
cles, titulat Nacionalisme, i que conté els estatuts dels jovestels
editat el 1917, reconeix que la "temptativa dels jove-
stels" va te-
nir "la durada d'un foc follet" (p. 104). Cita estreta del capítol
esmentat de la tesi de Marcel Gabarró. Aquest mateix estudiós es-
menta l'existència d'un fulletó de 15 planes, titulat Estatut dels
Jovestels de Catalunya, amb data de redacció del gener de 1913.
- (323) "Acció", abril de 1912, p. 4. transcriu el text de la lletra a --
l'Acadèmia Sueca d'Estocolm, traduïda al català del suec: "És tal
la influència -hi diuen- que ha tingut pel nostre poble l'obra de
tan estimat Mestre, que ha arribat des de les classes altes fins
al cor del més humil treballador (...). Per això, la nostra Insti-
tució, formada de més de 2000 obrers catalans que, amb el nostre

entusiasme i nostre amor a l'intel·lecte sostenim unes "Escoles Catalanes" a les que hi concorren més d'un miler d'obrers; la -- nostra institució fermament patriòtica i cultural, atenent a què l'obra de Guimerà ha traspassat les fronteres de Catalunya per a recórrer triomfalment per tot el món civilitzat (...) us preguem que tingueu en compte al concedir els premis corresponents al 1912, l'obra del mestre Guimerà, i (...) fareu un hermosíssim acte de justícia, a l'ensem que honorareu una raça, i una llengua, i un poble que és Catalunya, que sent ànsies de solemne glorificació mundial, amb la concessió del premi Nòbel, a aquell home que ha sapigut encarnar tan hermosament aquest ideal tan sublim, aquesta hermosa dèria, que és l'ànsia de tota nostra vida: la llibertat -- per als homes; la llibertat per als pobles." La lletra era signada pel president accidental de la Secció de Propaganda, J. Noguera i pel secretari de la mateixa, J. Anglada.

- (324) "Acció", octubre 1912, p. 3-4. Aquest acord responia a un "desig que ja l'any passat volíem satisfer". "Hem escollit els diumenges al vespre --subratlla "Acció"--, per creure que en tal dia cap per judici pot sofrir la vida social, ja que en ell l'animació al Centre és menor que els altres dies (...). El conveni que hem fet -- amb el Sindicat d'Autors Dramàtics Catalans, ens dóna a dit efecte, totes les facilitats i considerables avantatges." Tot seguit referia els preus convinguts que anaven d'una pesseta a 7'50. L'abonament es faria per sèries de quatre funcions, la primera de les quals havia de tenir lloc el 13 d'octubre de 1912. "Acció", novembre 1912, p. 2, informava de l'èxit de les sessions al Teatre Espanyol, tot remarcant que aquest, en el que anava de temporada, "estigué concorregudíssim, veient-se molts socis acompanyats de -- les seves distingides famílies. En els entreactes es convertia el Teatre i sobre tot els salons de descans, en una perllongació de la vida, sempre animada, del Centre." En vista d'aquest èxit, hom obria un altre abonament amb el Sindicat esmentat per quatre sessions més, a partir del 10 de novembre. V. també "El Poble Català", 6 d'octubre 1912.

(325) "Acció", abril de 1914, p.5.

(326) V. nota 75. d'aquest capítol. V. Memòria del Consell Directiu.

"Revista Anyal" 1913, p.307: "El Centre va adherir-se a aquella magna manifestació vivent del catalanisme en forma d'Assemblea Nacionalista a Tarragona, havent-hi concorregut amb delegats propis, acompanyats d'una grossa munió de socis". A la mateixa "Revista Anyal" (Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista), p.363. Segons "El Poble Català" del 20 d'octubre de 1912, participaren a l'Assemblea 1500 delegats i 326 entitats -si més no adherides-; entre aquestes, a més del CADCI, el Centre de Dependents de Sabadell i l'Associació Professional de Dependents de Mataró. V. "Renaixement", 24 d'octubre 1912, p. 515-525. Per a la Comissió Executiva, que es decidí de formar a l'Assemblea, i en la què hi havien d'estar representades totes les tendències del nacionalisme, hom nomenà, per les entitats culturals, a Puig i Esteve i Geroni Martorell, al Consell General de Representants de la Unió Catalanista, feta el 1 de desembre de 1912. "Renaixement", 5 de desembre 1912. Ja vàrem indicar a la nota citada, 75, el nul resultat pràctic de l'Assemblea.

- (327) "Revista Anyal" 1914, p. 246. "Acció", novembre de 1912, p. 5. En diversos números (abril 1913, maig 1914) hom publica la llista de subscripcions, que "Acció" de setembre de 1914 dóna per tancada.
- (328) "Acció", desembre 1912, p. 5. "Acció" de juny de 1914 (p. 11) asabenta que tots els qui s'havien apuntat a la subscripció oberta al Centre, podien passar per la Secretaria a recollir el volum d'articles de Martí i Julià.
- (329) El Centre participa en l'homenatge i en el Centre es recullen signatures (entre les entitats, hom en recull també a la Joventut Socialista -"El Poble Català" del 8 d'agost-). V. "El Poble Català" del 31 de juliol de 1912. El CADCI i les seccions d'Educació i -- Propaganda figuren entre les adhesions al "lunch" d'homenatge, al Mundial Palace, del 29 de desembre.- "El Poble Català", 30 desembre 1912.
- (330) "Acció", febrer 1913, p. 1
- (331) "Acció", març 1913, p.1. "Revista Anyal" 1914, p. 247.
- (332) Francesc X. Casas Briz, Antoni Palà, Josep M. Mallafre, Noguera i Comet, Andreu Nin i Claudi Ametlla, formaven la comissió organitza-

dora de l'homenatge, ofert amb motiu de la publicació del llibre Història dels moviments nacionalistes. "Renaixement", 6 de febrer 1913. El 13 de febrer tenia lloc el banquet. "El Poble Català", 14 de febrer 1913. Membria de la Secció Permanent de Propaganda Autònoma.- "Revista Anyal" 1913, p.363.

- (333) "Revista Anyal" 1914, p. 247.
- (334) "Revista Anyal" 1914, p. 247-248.
- (335) "Renaixement", 23 d'octubre 1913, p. 513-515. "Renaixement", 4 de desembre 1913, p. 576. "El Poble Català", 26 d'octubre 1913.
- (336) "Renaixement", 7 d'agost 1913, p. 368.
- (337) "Acció", setembre 1913, p. 1. El 21 d'agost de 1913, la bandera del Centre era posada a mig pal amb motiu de la mort d'ambdós.
- (338) "Revista Anyal", 1914, p. 248. "Acció", setembre 1913, p. 11, informa de l'ofici rebut de la Junta Organitzadora del V Centenari de la rendició del Comte d'urgell a Ferran d'Antequera a Balaguer i manifesta que la Junta de la Secció "desitja compartir i protegir en tot quan li sia possible l'esmentada commemoració". Aquests mots semblen traduir que l'acord de cooperar s'havia pres abans del 30 de setembre que assenyala la "Revista Anyal" de 1914, car el butlletí "Acció" apareixia a primers de cada mes. "Acció" d'octubre 1913, p. 7, transcriu la crida-proclama d'aquella Comissió Commemorativa. "Acció" de desembre 1913, i de febrer 1914, reproduïx llistes de subscripcions que es donen per tancades al mateix butlletí de Setembre de 1914 (p.11).
- (339) "Renaixement", 12 març 1914, p. 144. "Acció", març 1914, p. 6. Pel que fa a l'onze de setembre de 1914, vegi's el proper capítol, p.324 i sgs.
- (340) "El Poble Català" del 6 d'abril 1914, Al míting, Francesc Rossell, Rodergas, Grant i Sala, ocupen la presidència al costat de Martí Julià, Francesc Macià, Josep M.Roca, Folguera i Duran, Girons i Llagostera, Laporta, Colomer, Vidal i Valenciano, Vidal i Riba, Antoni Suñol, Casas Briz i d'altres. Al míting se sentirien crítiques a la Lliga i a la UFNR. Macià sustentaria les tesis de la Unió Catalana: "Per a arribar a aquest fi de la llibertat de Catalunya -diria entre d'altres coses-, jo crec precis que hi hagi entre tots

els catalans amor i germanor". Martí i Julià hi exposaria el programa de la Unió: servei voluntari, justa tributació, reconeixement de les reivindicacions obreres, oposició a la guerra, supremacia del poder civil.

Pel que fa a l'homenatge a Martí Julià: "Renaixement", 9 juliol - 1914, p. 331. Hi assisteixen del Centre, Antoni Roca i Codina, - Francesc Rossell, Joan Parellada i Vila, Joaquim Delclós i Dols, Frederic Barceló, Rodergas i Calmell; entre els noms que ens són coneguts com a pertanyents al CADCI.

(341) "Acció", juny 1914, p. 10. "Revista Anyal" 1914, p. 249. A la vetllada, J. Ferran Torras desenrotllà una conferència sobre la "Lírica de Mistral" i l'Esbart de Rapsodes de l'Ateneu Enciclopèdic Popular recità i cantà diverses composicions d'aquest poeta.

(342) Així, el 12 de març de 1910 es donava al Centre un recital de -- cant i piano a cura d'Adelina Serra i Francesc Figueras; el 16 - d'abril, un concert musical a cura de Josep Port, Francesc Montserrrat i Josep Oliveras (violí, violoncel.lo i piano); el 19 d'agost actuava el Cor Catalunya Nova; el 29 de setembre, es feia - una festa sardanista a cura de la cobla "La Principal Barcelonina"; el 5 de novembre, un concert musical a cura d'un quintet; el 11 de febrer de 1911, un concert de piano a cura de Lluís Segura; el 24 de març, una audició de sardanes; el 22 d'abril, un concert a piano i violoncel.lo a cura de les germanes Antònia i Aurèlia - Sancristòfol; el 28 de maig, un altre concert, a càrrec de P. Figueras i R. Farré (violí i piano); el 16 de desembre, novament un concert, a cura d'Agnés Ribas i P. Burgués, soci aquest darrer - del Centre; un nou concert, sota la direcció del soci Ll. Soler - el 3 de febrer de 1912; el 2 de març, un altre a "lieder" i piano a cura de Clotild i Càndida Palau; el 12 d'octubre de 1912, sota la presidència d'Apel.les Mestres i Carles Martí de l'Havana té lloc una Festa de la Dansa Catalana en la que hi participen l'Esbart Català de Dansaires i la cobla "La Principal Barcelonina", - sota la direcció el primer d'Aureli Campmany que feia precedir cada dansa d'una nota explicativa; el 16 de novembre, un recital musical, a cura de Teresa Raduà (violoncel.lista), Conxa Raduà (pi-

anista) i Enric Roig (violinista); el 22 de març de 1913, una audició de sardanes; el 21 de maig, Frederic Rahola fa una lectura de poemes del seu llibre "L'oasi"; el 24 de maig, recital de cançons a cura d'Adela de Cots i Verdaguer, acompanyada al piano per Josep Martorell; el 21 de setembre, audició de sardanes a cura de la cobla "La Principal Barcelonina"; el 19 de març de 1914, audició de sardanes, darrera festa celebrada per la Secció de Propaganda al local del c. Comtal amb una gran animació per aquest motiu.

Citem també la visita d'una nombrosa comissió de socis a la tomba de Lluís Manau, el 11 de desembre de 1910, amb un parlament de Joaquim Muntaner ("Revista Anyal" 1914, p. 242. El parlament de Muntaner a la "Revista Anyal" 1911, p. 123 i sgs); la recapta de diners en els actes de l'onze de setembre de 1911 a benefici de les víctimes de l'epidèmia que sofria la vila de Vendrell ("Revista Anyal" 1914, p. 244.) Membria de la Secció P. de Propaganda - Autonomista.- "Revista Anyal", 1912, p. 179-180); i la instauració d'un premi de 25 pts., el 8 d'octubre de 1912, per a l'alumne de la classe de català de les Escoles Mercantils, guanyador del primer premi en els concursos escolars de fi de curs ("Revista Anyal" 1914, p. 246).

- (343) La conferència es feu el 13 de febrer de 1910 acompanyada d'una projecció de diapositives.- "Revista Anyal" 1914, p. 240. El text complet a la "Revista Anyal" de 1910, p. 49-80.
- (344) El 25 de maig de 1910. "Revista Anyal", 1914, p. 241.
- (345) El 21 de gener de 1911. "Revista Anyal" 1914, p. 242. "Acció", febrer 1911, p. 3. "Acció", subratlla, tot comentant aquesta conferència: "Prescindint de la seva tendència política, sobre la qual el Centre ha d'ésser indiferent, podem ben afirmar que la conferència del bon company Serra i Moret és notable". El text complet, a la "Revista Anyal" 1911, p. 77-92; hom l'encapçala amb una nota aclaratòria, en el mateix sentit que l'esmentada abans: "Com és costum en aquest Centre, les opinions que sustenten els conferenciants són única i exclusivament seves. Ni el Centre ni la Secció Permanent de Propaganda Autonomista poden ni deuen sostenir criteri sobre els procediments o actuacions dintre del catalanisme. -- Dintre el nostre Centre hi figuren tots els matisos que constitu-

eixen el catalanisme, i si bé no hem negat mai a ningú la nostra Tribuna per exposar llurs punts de mira, tampoc, emperò, cap actuació ha d'atreure'ns. Dintre el Centre som únicament autonomistes.

"Si tenim en compte -hi diu, entre d'altres coses Serra i Moret- el migrat ús que fem dels nostres atributs diferencials per a afirmar la vida en una forma més i el propens que som a valer-nos del verb i d'elements d'altri per a manifestar-nos a la resta de la humanitat, trobarem explicable el que hi hagi qui cregui que el llevat -de català que li ha tocat per herència és un article negatiu que dificulta el seu accés a la humanitat. El que un ésser així se senti isolat i distanciat per un abisme de la resta dels homes és un sentiment molt posat en raó. A aqueix monstre li escau que digui - que vol ésser home abans que català. Essent fruit de l'aberració - li escauen totes les aberracions. La humanitat i la personalitat d'un poble deuen estar en relació molt directa si hem de judicar per Catalunya, on una i altra estan en estat incipient. I el llur paral·lelisme ens el confirmaria la comparació de Catalunya amb els pobles directors de la humanitat que són ara, com en tot el curs de la història, els pobles que més culte han rendit a la llur personalitat. És ver que aquí fa segles que fem de comparses innecessaris, llogant el nom, la màscara i l'abillament per a concórrer - al mercat universal a xopluc de la responsabilitat del veí, coneixent a l'home complet només que per referències, ignorant el valor de la personalitat, practicant durant sengles generacions un atemptat constant contra la vida general al cohibir en el més reculat del nostre ésser amorf totes aquelles caracteritzacions que ens són pròpies i les quals, seguint les lleis naturals, hauríem d'expandir i fortificar car són el més noble que tenim i en cert sentit són la nostra única vida possible. Perquè és aquesta la situació, és per el que es fa difícil comprendre el valor de la personalitat. No en tenim exemples ni en coneixem el tipus. En realitat estem - tan lluny de posseir aquesta força individual que quan veiem una - manifestació catalana misericordiosament tolerada diem que Catalunya avança. Avança amb l'aquiescència de l'enemic que és com dir que va dret al precipici. Si no visquéssim tan lluny de nosaltres mateixos sabríem que tot allò que no es guanya des de l'oposició i per imposició de la pròpia força no ens ha de fer cap profit i

és al capdavall el reconeixement explícit de la nostra impotència." I, tot fent una ben clara referència a política catalana preconitzada per La Lliga -si bé sense nomenar-la-, manifestava: "L'imperialisme català! Valenta frase en boca d'aquells que s'hi encaminen a través de detestables humiliacions i conxorxes polítiques! Catalunya avança per ells: avança envers la seva degradació i oblitació. Jo us dic que la personalitat no pacta, ni transigeix, ni necessita adoptar aquesta o aquella actitud. No necessita captar misericòrdia, ni sotjar oportunitats, ni imposar-se com un malfactor per sorpresa i aixopluc de la fosca. Sempre la veureu manifestar-se d'una fairsó rectilínia proclamant la intransigència com a base del seu ésser (...)." I assenyalava més tard: "Catalunya no hi és reconeguda en el concert universal perquè tampoc és reconeguda entre nosaltres. I Catalunya vol que la seva veu ressoni perquè té molt i molt per a dir (...). Mireu com en Diego Rúa anuncia el manament de la nació: Sigues ben bé tu i no un altre! Tu mateix! Fes-te la llei! Sigues una voluntat, un poder, un destí!(...). Heus aquí el programa de tots els qui capeixen el valor de la personalitat. Heus aquí el programa dels fills de Catalunya: fer que el món hagi de venir a nosaltres, fer que el món necessiti de nosaltres, fer que el món no pugui prescindir de nosaltres (...). Sigues tu mateix; tu i no un altre. Siga-ho a tot arreu i a totes hores: en el pensar, en el parlar i en l'obrar; en la ciència i en l'art, en la indústria i en el comerç, en la vida privada i en la vida pública. Ni la nació ni l'individu coneixen cap altre catecisme per a eixemplar el llur radi geomètric de puixança (...)" I cloïa la seva conferència: I el problema de la personalitat de Catalunya, com el problema de la personalitat de cada un de nosaltres, es conté en dos mots d'una irreductible contra-equivalència: o ésser o no ésser. O com deien uns homes purs i forts que han fet estol i han fet època: o tot o res."

(346) El 23 d'abril de 1911. "Revista Anyal" 1914, p.243. El títol complet era "Petits raonaments filosòfics sobre proverbis i adagis populars".-"Acció", maig 1911, p.4.

(347) El 14 de maig 1911. "Revista Anyal"1914, p.243. "Acció", juny 1911, p.6.

(348) El 2 de desembre de 1914. "Revista Anyal" 1914, p.244. Més avall

ens hi referim. "Acció", gener 1912, p. 5.

- (349) El 27 de desembre de 1911. "Revista Anyal" 1914, p. 244.
- (350) El 30 de desembre de 1911. "Revista Anyal" cit., p. 244.
- (351) El 10 de febrer de 1912. "Revista Anyal" cit., p. 245.
- (352) El 23 de març de 1912. "Revista Anyal" cit., p. 245. "Acció" abril 1912, p. 4. El text complet de la conferència a la "Revista Anyal" 1912, p. 5-22.
- (353) El 25 de maig de 1912. "Revista Anyal", cit., p. 245.
- (354) El 11 de juny de 1912. "Revista Anyal" cit., 246. El text complet a "Revista Anyal" 1912, p. 23-39.
- (355) El 25 d'abril 1913. "Revista Anyal" 1914, p.247.
- (356) El 12 de juny de 1913. El títol complet era: "El problema de l'habitació popular; organització de societats a l'estranger; plans a realitzar a Catalunya; cases per a empleats i dependents".-"Revista Anyal" cit., p. 248. "Acció", juliol 1913, p. 7. El text de la conferència, juntament amb d'altres estudis complementaris fou publicada sota el títol L'habitació popular. Cases i hotels per a obrers, empleats i estudiants, a Barcelona el 1914.
- (357) Les conferències de Roca i Codina, començaren el 25 d'abril de --- 1914 (V. "Revista Anyal" cit., p. 249). Les conferències que, en un principi havien d'ésser tres, esdevingueren un cicle que s'anà allargant pels mesos de maig, juny i juliol. Les recensions a -- "Renaixement", del 30 d'abril (p. 229), 7 de maig (p. 243), 14 de maig (p. 254-5), 21 de maig (p.267), 11 de juny (p. 301-302), 2 de juliol 1914 (p. 939). "Acció", juliol de 1914, p. 6 assenyala que la darrera havia de fer-se dins d'aquest mes de juliol.
- (357 Bis) El 25 de maig de 1914. "Acció", maig 1914, p. 6. Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1913-1914, "Revista Anyal" 1914, p. 115-116.
- (358) Memòria de la Secció F. de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1912, p. 177.
- (359) Memòria cit. nota 357 bis, p. 116.
- (360) Parlament de Don Manuel Folguera i Duran, glosant el tema de la -

Secció Permanent de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal" 1910
p. 35.

- (361) Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista.- "Revista Anyal", 1913, p. 362. Rafael Pons, per la seva banda, a la Memòria del Consell Directiu, del curs 1912-1913, declarava: "El Centre, amics meus, és una institució eminentment nacionalista, per temperament i per convicció. Sense caure en el fons de les lluites polítiques; sense deixar-se arrastrar mai per les que algunes vegades, desgraciadament, han abrindat entre les diferents branques que integren el catalanisme, nostra secció de Propaganda Autonomista -- aprofita totes les oportunitats que es presenten per a fer sa veu i sa influència en totes les qüestions que afecten a nostra Pàtria". "Revista Anyal", 1913, p. 307.
- I el mateix Pons, a la Memòria del Consell Directiu del curs 1913-1914, insistia novament sobre el tema: "Nostra actuació ha estat especialment notada en el sentit d'estreta amistat conreuada amb totes les branques del catalanisme, sense fondre's, però, mai, amb cap d'elles, sinó mantenint una absoluta independència (...)." - "Revista Anyal" 1914, p. 77-78.
- (362) V., per exemple, aquesta opinió a CARRERAS I PALET, J.- Un troc de la història de Catalunya. La vida i l'obra del que fou el CADCI. Text mecanografiat, p. 7. Al capítol següent ens hi tornem a referir. V. p. 301 i sgs.
- (363) Així, Isidre Molas, al seu llibre La Lliga Catalana, I, p. 87, - escriu: "La influència directa de la UFR en el món dels treballadors organitzats era més aviat escassa, bé que real. Es canalitzava principalment a través del CADCI (...). "El subratllat és nostre
- (364) "El Poble Català", 9 de gener 1911. Segons aquesta publicació, -- Puig va haver-se d'absentar de l'assemblea i va deixar encarregada la seva defensa a Fere Coromines. La ponència de Puig fou aprovada per unanimitat amb dues addicions (sobre el foment del ciclisme i de les associacions de tir).
- (365) V. p. 69 i sgs. Ja hem assenyalat la constància de Puig, Bas i Pons en els seus respectius càrrecs; aquesta coincidència al si de les mateixes juntes directives, anava acompanyada d'una estreta compenetració en la ideologia nacionalista, si més no aquesta

és clara en els textos i parlaments de tots tres.

- (366) V. la llista dels socis protectors i actius del Centre a "Acció", abril 1913, p. 14-24. Confrontant aquesta llista amb la llista de socis de La Lliga Regionalista del 15 de maig 1911, hem trobat - com a socis del Centre que ho eren de La Lliga, Josep Güell i Taragona, i Josep Rodon i Porta. Tanmateix, a part que la llista de La Lliga sigui de 1911, podia haver-hi més socis del Centre que - votessin aquella o seguissin la seva política, i que no estiguessin associats a La Lliga.
- (367) Per "El Foble Català" del 1 de gener de 1910 ens assabentem que - Lluís Manau i Francesc Curet i Pairet, socis del CADCI, eren membres del C.R. No hem trobat una llista de socis de la UFNR que - ens permetés de fer una confrontació, fora de les llistes de col·laboradors de "El Foble Català" o assistents a les diverses assemblees que són del tot insuficients per a aquella confrontació. -- Ja hem remarcat la pertinença de Puig a la UFNR.
- (368) D'acord amb els Estatuts, el caixer de la Secció Permanent de Socors Mutus havia d'ésser soci protector.
- (369) "Revista Anyal" 1914, p. 244. "Acció" de gener de 1912 subratlla: "L'anunciada conferència del Sr. Joan Cabré, membre de la J. D. de La Lliga Regionalista, havia promogut ja abans de celebrar-se -- grosses discussions. El conferenciant fou presentat pel Sr. Rossell, qui feu avinent a l'auditori, nombrosíssim per cert, que la tribuna del Centre és lliure i que per consegüent aquest no es fa mai solidari de les manifestacions dels oradors. I el senyor Cabré, amb paraula fàcil i amb multitud de detalls que li serviren per a afermar la seva argumentació anà desenrotllant l'anunciat - tema: les injustícies del sufragi universal en les darreres eleccions. Al finalitzar el Sr. Cabré, son interessant parlament, fou llargament aplaudit."
- (370) ARQUER I CLAFES, J.- El cap dret i el cor net.- "Renaixement", 19 de febrer de 1914, p. 100-101. Cal remarcar que l'autor era soci del CADCI.
- (371) Joaquim Torrent i Hostench fou vocal de la Junta de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista durant el curs 1910-1911; Francesc Rossell, era professor de taquigrafia catalana del Centre, -

vicepresident de la Secció Especial de Taquígrafia durant el curs 1911-1912, i president durant els cursos 1912-1913 i 1913-1914 de la mateixa, vocal de la Junta de la Secció de Propaganda el curs 1910-1911, caixer de la mateixa el curs 1911-1912; J. Delclos i Dols fou president de la Secció de Propaganda durant el curs 1911-1912; Antoni Roca i Codina fou president de la Secció de Socors Mutus durant els cursos 1909-1910 i 1910-1911, i president de la de Propaganda Autonomista, el curs 1913-1914; i Rodergas Calmell, si bé fou elegit en la junta general de la Secció de Propaganda del 10 de juny de 1914 no acceptà el nomenament ("Acció", agost - 1914, p.7), essent dels pocs càrrecs que no fou reelegit, després de l'incident referit a la p. 371 i sgs d'aquest capítol.

V. cites d'articles de socis del Centre, col.laboradors de "Renaixement" a les notes 68, 69 i 85.

El que queda ben clar, a la vista dels textos citats, del nombre de col.laboradors de "Renaixement" que eren membres del Centre i dels que hi ocupaven o hi havien ocupat llocs de responsabilitat, i, sobre tot, de les mostres d'aprovació que eren objecte les personalitats de la Unió Catalanista al Centre, concretament, Martí Julià i Folguera i Duran, és que el Centre englobava, certament, socis de diferent criteri polític, que reeixia a mantenir una convivència entre uns i altres i a seguir una línia nacionalista integradora i global, però que entre els socis més actius i assistents als actes, si més no, la influència més remarcable era exercida per la Unió Catalanista.

- (372) V. nota anterior. Francesc Rossell era col.laborador de "Renaixement", de manera assídua al llarg d'aquesta etapa, i el març de 1914 entrà a formar part de la Redacció d'aquella. V. "Renaixement" del 26 de març 1914. Rossell fou també president del Casal Nacionalista del Districte VI ("El Poble Català" 27 maig 1914). Francesc Rossell, juntament amb Francesc Curet, Rodergas Calmell, Alcàntara Gusart (socis del Centre) i d'altres formarien, l'octubre de 1914, la Joventut Nacionalista de Catalunya al si de la Unió Catalanista. V. "Renaixement", 22 d'octubre 1914, p. 546. Francesc Rossell, entre d'altres, publicava articles sota el tema Qüestions culturals i econòmiques. El 21 de maig de 1914, per exemple, publicaria un article titulat Lliurecanvistes! (p. 259-260) i d'oposició al proteccionisme tradicional i de reivindicació del lliure-

canvisme.

En un altre article, publicat a "Renaixement" el 30 de juliol de 1914 (p.379-380), Al marge d'una protesta, manifestava: "A nos--altres, nacionalistes de l'extrema esquerra, ningú no ens pot su posar posseïdors d'idees imperialistes, que nosaltres aspirem al màxim de llibertat per a la nostra pàtria i aquest mateix grau de llibertat econòmica i política, volem per a tots els pobles de la terra". "Seran les petites nacionalitats, serem nosaltres els nacionalistes -afirmava en un altre, D'esquena al passat- els qui - la portarem la civilització al món, realitzant la federació de tots els pobles de la terra. Serà el nacionalisme qui retornarà a tots els pobles les grandeses i exuberàncies pròpies dels pobles lliures".- "Renaixement", 10 novembre 1914, p.460. En un altre, titulat Escolteu joves, publicat a "Renaixement" del 22 de gener de 1914 havia afirmat: "La cultura ha de deixar d'ésser burgesa per a esdevenir popular. Tothom hi té dret al seu perfeccionament i a la possessió d'una major riquesa intel.lectual" (p. 52).

- (373) Segons manifestació que ens feu Cardús, antic president del Centre durant la segona república. V. l'obra de Rossell sobre el -- Doctor Martí i Julià, esmentada a la nota 69 d'aquest capítol.
- (374) "Renaixement", 9 de novembre 1911, p. 454-455.
- (375) Per exemple, després de l'Assemblea de Tarragona. V. nota 75 i 361 d'aquest capítol.
- (376) DELCLOS I DOLS, J.- Intransigents.- "Renaixement", 19 d'octubre 1911, p. 417-418). El mateix Delclos, publicava a "Renaixement", el 22 de gener de 1914 (p. 51), un article titulat No som negatius, som pràctics en què manifestava: "Els catalanistes que, malgrat tots els entrebancs i contratemps, hem permanescut immutats baix la bandera de la Unió Catalanista, seguidament som tractats de negatius, per aquells que a tothora, sense escrúpols de cap mena, mercadejant amb la causa de Catalunya, procuren encimbellar-se en profit propi (...); la gran causa que discutim per a la -- nostra terra, no és obra fàcil per a triomfar dintre una tempora da més o menys curta, o més o menys llarga, sinó que és obra --- d'anys i més anys. En canvi, girem els ulls vers els nostres de tractors, i fixemnos amb la gent que entra a formar a l'entorn - del catalanisme partidista i veurem que, en sa gran majoria, mi-

den la bondat i la lògica del catalanisme, segons el resultat --- d'unes eleccions i del triomf o derrota de qualsevolga regidor o diputat, de la comunió a la qual s'hi troben afiliats temporalment. Des de "Renaixement" hem tingut ocasió d'observar la diferència -- que hi ha entre la gent que seguidament entra i surt d'aquell catalanisme modern, a la gent que vé o torna amb nosaltres; ja que molts dels redactors hem passat les beceroles del catalanisme en aquelles entitats de la Unió que es deien Lliga de Catalunya, Centre Escolar Catalanista i Associació Popular Catalanista en quals entitats l'home que avui té quaranta anys i no és coneixedor de la tasca realitzada per elles, no és possible que senti el catalanisme amb l'abnegació que és menester per a contribuir a l'assoliment del triomf de Catalunya. Ho hem observat i ho observarem cada dia, perquè en les nostres llistes de subscripció hi venen acudint noms coneguts de temps, que perteneixen al gran nombre de gent que, com nosaltres, no han cregut mai amb l'evolucionisme pràctic, ahir i avui fracassat, i s'havien quedat a casa, durant la llarga època -- que amb la capa del Catalanisme, s'hi han fet tantes moixiganges."

(377) "Acció", abril 1932, p. 38.

(378) "Revista Anyal" 1912, p. 44.

(379) "El Poble Català", 17 d'octubre 1913.

(380) Així, per exemple, en dirigir-se el Centre a diverses entitats per què vulguessin nomenar representants per a formar una Junta Consultiva de les Escoles Mercantils Catalanes, el "Círculo de la Unión Mercantil" contestaria que "no puede delegar persona alguna al objeto que interesa, por el carácter político de la entidad (...) y de las Escoles Mercantils Catalanes, mediante las cuales, aquella tanto contribuye al desarrollo y fomento de la cultura." Comunicació que fou contestada amb una altra lamentant que aquell "Círculo" refusés la seva col.laboració a una obra, la del Centre, que aquella entitat mateixa reconeixia que era de "cultura". "El nostre Centre, que vos considereu té caràcter polític, seguia la resposta del Centre al president del Círculo, té per fi la defensa dels naturals interessos de llurs associats, sa educació i instrucció, i per tant la formació d'homes aptes i ciutadans conscients. És aquesta l'acció del nostre Centre, a la qual segons vos, els estatuts de la vostra associació no us permet intervenir."--"Acció", febrer

1910, p. 1.

- (381) Sobre els socialistes del PSOE i el nacionalisme català, V. CUADRAT, X.- La cuestión catalana y el PSCE, - "Perspectiva Social", 5. Barcelona, 1975, p. 129-157.
- (382) V. capítol segon, p. 62-65, i cap. tercer, p. 32.
- (383) V. p. 44-76.
- (384) BAS I SOLER, J.- Josep Puig i Esteve.- "Acció", juny 1932, p. 6.
- (385) V. capítol segon, nota 212.
- (386) "Revista Anyal" 1914, p. 250-251.
- (387) GALI, A.- op. cit., p. 274. "Revista Anyal" 1914, p. 251.
- (388) V. nota 96 d'aquest capítol.
- (389) "Acció", agost 1910, p. 7-8. Segons aquest butlletí, fins el 15 d'agost, havia d'estar exposat al tauló d'anuncis el projecte de reglament interior de la secció a fi que els socis poguessin "estudiar-lo", abans de la seva aprovació per la Junta general de la Secció. Aquesta se celebraria el 7 de setembre. V. "Acció" setembre 1910, p. 9, i "Acció", octubre 1910, p. 7. El 29 de desembre del mateix any, finalment, el reglament interior fóra aprovat per l'autoritat governativa.- "Revista Anyal", 1914, p. 252.
- (390) "El Poble Català", 28 d'agost 1910. "Acció", setembre 1910, p. 10-11.
- (391) "El Poble Català", 15 de setembre 1910. J. Clots i Corts, hi publica una lletra oberta, A mos companys de treball, mossos del comerç i de la indústria, en la qual narra aquesta reunió. L'Autor subratlla que els mossos són "també dependents del comerç i de la indústria, puig de l'un o de l'altre dependim" i respecte del projecte de constituir una associació de mossos, creu que "el millor i més convenient per a nosaltres, és ingressar en el Centre que ens reuní i demostrà que s'interessava per nosaltres de la manera tan desinteressada com ho efectuà, cosa que no podrà desmentir ni negar cap dels companys que assistiren a l'acte. Enfortint una entitat que ja actualment és innegable que és forta, es pot aconseguir d'obtenir les reivindicacions a què, dintre del treball a --

què ens dediquem tenim dret. Constituint una nova associació no aconseguirem més que ajudar a la formació de capelletes, capelletes que sols serveixen per a fer del tot inútil els desitjos i demandes de millorament que per a nostra classe se sol·licitin i el de dividir els treballadors que, per pertànyer o dedicar-se a un mateix ram, haurien d'estar fortament units. És ma creença que quantes més societats existeixin, més dividits estarem; és per a evitar això el perquè sòc partidari que abans de crear-la nova, - ingresem a qualsevol de les societats existents, sempre i quan tinguin relació amb el comerç i la indústria. El crear societats divideix, el acoblar-se tots en una enforteix (...)."

La lletra sortia el mateix dia que havia estat anunciada la celebració de la reunió següent de mossos.

- (392) "Acció", octubre 1910, p. 8. L'aplaçament fou comunicat pel mateix Sordas en començar la reunió, si bé "aprofità la vetlla -- per a exposar la conveniència de la propagació de la reforma de les actuals hores de treball, i explicà amb tots els detalls necessaris i d'una brillant manera, el que és el Centre, com pensa, com sent en el que és vida econòmica, política i socialment."
- (393) "Acció", octubre 1910, p. 8 "El Poble Català" 26 setembre 1910. També "El Poble Català" del 29 de setembre 1910 anuncia una nova reunió, convocada per la junta interina organitzadora de l'Associació de mossos i cobradors per al 29 del mateix mes.
- (394) "Acció", desembre 1910, p. 5. Els elegits per a aquests consells gremials eren, per al de l'engrós, Anfós Galí i Coll, president; Josep Fernández, vocal primer; Josep Güell, vocal segon; i Josep Erviti, secretari. Per al de l'escriptori, Josep Rivalta, president; Jaume Ferrer, vocal primer; Ramon Forcada, vocal segon; i Marià Vendrell, secretari. Per al del detall, Josep Cruxent, president; Enric Valls, vocal primer, Manuel Rius, vocal segon; i J. Sarret, secretari. Per al de Viatjants i Corredors, Miquel Bayona, president; Frederic Juandó, vocal primer; Ramon Orríols, vocal segon; i Juli Bassols, secretari. Per al de Fàbrica i Taller, Salvador Sellés, president; Josep Roca, vocal primer; Antoni Calvet, vocal segon; i Manuel Sabé, secretari.
- Després de les votacions la Junta de Govern de la Secció de Rela-

ció i Treball restà formada per Josep Bordas, president; Baldomer Prat i Paris, vocal primer; Francesc Casademon, vocal segon; Felicità Elias, caixer; i Josep M. Feliu i Codina, secretari, més els presidents de cada gremi com a vocals nats, pel mateix ordre que hem seguit en esmentar els consells gremials.

Tanmateix pel que fa al Consell Gremial del Gremi del Detall, el 30 de desembre es procedí a una nova elecció per la renúncia de la major part dels elegits. El Consell restà format, després de la nova elecció, per Enric Valls, president; Victor Riera, vocal primer; Lluís Feliu, vocal segon; i Antoni Verdaguer, secretari. "Acció", gener 1911, p. 4, i febrer 1911, p. 4.

"Revista Anyal" 1914, p. 252. "El Poble Català", 21 i 22 de novembre 1910. Aquest darrer subratlla l'"èxit extraordinari", -- l'elecció "nodridíssima" dels gremis d'escriptori i magatzem i l'entusiasme regnant.

(395) "Acció", desembre 1910, p. 5.

(396) "Acció", desembre 1910, p. 5. Els butlletins del Centre convidaven a omplir unes caselles en les quals hom demanava la filiació dels socis, el nom de la casa on treballava, els anys d'antiguetat, el càrrec que hi ocupava i el gremi al qual pertanyia. Les dades havien de servir per a fer el cens de la dependència "de -- grandiosa necessitat per a un bon registre de col.locacions". "Acció", gener 1911, p. 4-5. "Acció", febrer 1911, p. 4.

(397) "Acció", febrer 1911, p. 4.

(398) "Acció", abril 1911, p. 4. El reglament fixava la composició del Consell Gremial dels gremis alhora que recomanava que el càrrec de vocal segon recaigués en un meritori o aprenent; el Consell -- era facultat per a cobrir les vacants que es produïssin al seu -- sí, llevat de la del president que havia d'ésser elegit en la junta general de gremi; els consells havien de reunir-se dues vegades al mes i, en sessió extraordinària, a proposta del president o de dos membres del Consell; tot membre del Consell que faltés a quatre juntes seguides, s'entenia que dimitia; els consells, solament podien acceptar proposicions signades per socis inscrits en els seus respectius gremis; els presidents dels consells ha-- vien de donar compte de les proposicions a la primera sessió que

celebressin i ésser resoltes, a ésser possibles, a la mateixa sessió; els consells gremials podien contestar i resoldre totes aquelles proposicions que es referissin al gremi, "sense previ examen de la Junta de Govern de la Secció", i cas d'ésser de caire general havien de presentar-se a la primera reunió que fes la Junta de la Secció esmentada; pel que feia als consells generals de cada gremi, aquests havien de reunir-se un cop a l'any, de manera ordinària, amb la funció, entre d'altres, de renovar els consells i resoldre les "proposicions presentades amb 48 hores d'avançat", i, extraordinàriament, "a petició del president o dos membres del Consell del Gremi, a petició de la Junta de Govern de la Secció, i "per proposició, exposant l'objecte i firmada per la meitat més un dels socis inscrits en gremis"; els socis, per la seva banda, podien recórrer a la Junta de Govern de la Secció per a "l'alçament dels acords que hagi pres el Consell del Gremi, sobre les proposicions presentades per aquells", sempre que ho demanessin "les dues terceres parts dels inscrits al mateix, devent-se fer per escrit i exposant les raons; tot soci, també, podia presentar proposicions a la Secció; les convocatòries a consell general extraordinari havien d'ésser fetes per escrit, amb indicació de l'objecte del mateix i "repartides possiblement a domicili dels inscrits al Gremi"; les atribucions de cada càrrec eren les mateixes que els corresponents de la Secció de Relació i Treball; els socis estaven obligats a inscriure's als gremis que els hi correspongués "segons la seva actuació en el comerç o indústria"; pel que feia a les votacions hom procedia d'acord amb el que assenyalaven els estatuts del Centre sobre aquesta qüestió; i el càrrec de president del gremi es renovava cada any i la resta del consell cada dos i tots els càrrecs eren reelegibles.

(399) Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball. Curs 1910-1911.- "Revista Anyal" 1911, p. 209.

(400) Josep Rafols i Camí, president de la Secció d'Organització i Treball el 1942 ho remarcava el 3 d'abril de 1932 a les Festes de l'Aniversari.- "Acció", juny 1932, p. 20. Pel que fa al Gremi de Viatjants i Corredors, aquest, de fet, no s'estructuraria definitivament fins l'abril de 1916. V. "Acció", abril 1932, p. 32. V.

el capítol següent, p. 122 i sgs.

- (401) "¿Qui de nosaltres s'orientaria a ésser dependent de comerç d'un ram determinat, sabent per endavant que sobrava personal i que - per aquest motiu la soldada era escassa? O a l'inrevés, ¿qui tenint desig de dedicar-se al comerç no s'especialitzaria vers --- aquell ram on el personal fos més reduït, on per tant hauria de trobar més recompensat el seu treball? És ben cert que es fa necessari aplegar com més aviat millor el cens de la dependència de Barcelona, no pas una cosa ideal que en l'estat d'inconsciència de l'estament fóra difícil assolir, però sí prou eficaç per a de terminar aqueixa regularització de personal; tant més necessari quant més avanci la lluita comercial que obligarà sovint als pro ductors a canviar de tàctica i de procediments, i aleshores sobrarà personal per unes coses i en mancarà per altres. El Cens donaria la mida, sinó justa, ben acostada a la realitat." V. Secció Permanent de Relació i Treball per son president Adrià Presas. "Revista Anyal" 1911, p. 207.
- (402) Al mateix parlament, esmentat a la nota anterior, Adrià Presas re marcava que "no es concebeix que en una ciutat de la importància de la nostra, mercantilment, no pugui saber-se de manera indubtable el nombre de treballadors d'un estament o classe, quan a l'es tranger en ciutats de menor categoria comercial els posseeixen complerts." V. revista cit., nota anterior, p. 206. Al capítol - primer, d'altra banda, ja assenyàvem aquesta falta de dades.
- (403) "Acció" de novembre de 1910, p. 7, informa de reunions del 10, 11, 12, 13 i 14 d'octubre de 1910, de dependents dels gremis de magatzem, escriptori, despatx al detall, corredors i viatjants, fàbrica i taller, i mossos i cobradors, les quals en ésser pocs els so cis presents s'hagueren d'aplaçar per a l'objecte que havien estat convocades, si bé hom aprofità l'avinantesa per a fer el cens de la dependència, el qual "es continuarà els dies de les juntes gremials". Igualment les caselles que, freqüentment, "Acció" re produïa i que hem esmentat abans, havien de servir també per a - la formació del cens (V. nota 396). V. també, per exemple, "Acció", abril 1911, p. 5; "Acció", maig 1911, p. 4 que demana que els so cis omplin els butlletins que el cobrador del Centre els lliurava amb el rebut del mes amb la mateixa finalitat; "Acció", juny 1911,

p.7 reiterava el prec que els socis s'inscriguessin al cens. Tanmateix, "Acció" de desembre de 1912, assabenta que la Secció per a poder prendre part a les eleccions a la Junta Local de Reformes Socials, "ha format un cens professional de dependents, en el qual hi han inclosos més de 10.000 electors" (p. 6).

- (404) El 9 de juny, segons informa "Acció" de juliol de 1911, p. 5, hom acordava a la junta general ordinària de la Secció de Relació i Treball, de crear un secretariat -per al nomenament del qual la junta quedava en llibertat d'acció- "per a la Borsa del Treball - de la qual la Secció aviat s'haurà d'encarregar". La Secció Permanent de Socors Mutus, per la seva banda, informava a "Acció" --- d'agost de 1911, p. 9, que el registre de col.locacions passava a ésser de la incumbència de la Secció Permanent de Relació i Treball.
- (405) "Acció" desembre 1911, p. 5. El primer mes de funcionament es produïren "40 demandes de col.locació i 25 ofertes, obtenint el satisfactori resultat de col.locar 15 socis". Pel que fa al secretariat, "Acció" de març de 1912, p. 6 esmentava els noms de Valls i Marill.
- (406) Així Adrià Presas al parlament esmentat a la nota 401, "Revista - Anyal" 1911, p. 206. "Acció" de gener 1912, p. 6, feia tres recomanacions: que es divulgés el registre de col.locacions, que es renovessin cada mes les demandes inscrites al mateix i que s'aportessin totes aquelles ofertes de patrons de les quals hom en tinguéssim sment. També "Acció", març 1912, p. 6; "Acció", abril 1912, p. 5, "Acció", maig 1912, p. 7. FELIU I CODINA, Josep M.- Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball.- "Revista Anyal" 1913, p. 368-370: el seu comès era "procurar feina al qui no en té, proporcionar una plaça o millor col.locació per al qui es creu poc remunerat pels seus serveis o pels seus coneixements, interessar als qui estiguin en bones condicions per la seva molta pràctica, per la seva especialitat de treball, a una oferta mes avantatjosa de la que cisfrutin." També "El Poble Català" del 12 de juliol de 1912, reproduïx la lletra de la Secció de Relació i Treball als socis, la qual els recomana que es prenguin interès en la tasca - de fer del Registre de Col.locacions una veritable Borsa del Treball establerta al Centre; la lletra es dolia que aquella tasca no

podia avançar perquè els socis "amb ben poques excepcions, semblen negar-se a donar la filiació de llurs coneixements, tant reiteradament demanada". La lletra assegurava el secret de les dades que hom aportés i per tant no es podia "admetre la por a veure's perjudicats en les seves feines actuals". "Més aviat sembla -afegeixen- que els nostres consocis no s'han adonat de la importància - que inclou per a l'interès de tots un Registre o Borsa de Treball ben organitzada (...)."

- (407) PONS, R.- Membria del Consell Directiu.- "Revista Anyal" 1912, p. 120. "Així, -afegeix- si al soci a qui s'ofereix la col·locació - li convé el canvi de casa, ho aprofita i llavors es compleix un - d'aquells fins socials de nostra institució, que és el millora-- ment del dependent. Avui (juny de 1912), contra el que succeïa -- anys enrera, es dóna molt sovint el cas d'ofertes que no es poden atendre, per no tenir a qui proposar. Durant el curs, aquestes - ofertes deixades d'atendre són unes vuitanta més i sens dubtes no han quedat inateses perquè veritablement no hi hagi algun soci al qui haurien pogut convenir, sinó que és perquè no se'l coneix"; - amb aquest fi Rafael Pons insistia en la necessitat que els socis omplissin uns fulls en distribució entre els socis.
- (408) "Acció", juny 1912, p. 7; "Acció", juliol 1912, p. 4-5.
 "Acció", agost 1912, p. 7; "Acció", desembre 1912, p. 6.
 "Acció", abril 1932, p. 18. "Revista Anyal" 1914, p. 255.
- (409) "El Poble Català", 8 de febrer 1912 i 11 de febrer del mateix -- any; "Renaixement", 13 de febrer 1913, p. 81; "Revista Anyal" -- 1914, p. 256. El text complet de la conferència de Rúiz Castellà a "Revista Anyal" 1913, p. 143-148. Rúiz Castellà subratllava el paper de les borses de treball com un dels mitjans per a combatre l'atur forçós. "Aqueixa malaltia social -l'atur-, no es desenrotlla pas solament entre la gent de fàbrica, els qui es dediquen a les feines més pròpiament industrials, entre els ambients pura-- ment obrers, sinó que es desenrotlla també entre les demás ocupacions i empleus, fins en els genèricament anomenats de la depen-- dència mercantil en les seves diferents especificacions i demás - treballs propis de la classe mitjana; amb el ben entès de que ordinàriament el problema dins d'aquesta classe, és de més difícil resolució. Donat l'exagerat obrerisme de nostres dies, es tenen -

completament oblidats els deures socials envers les altres classes, especialment envers els anomenats obrers d'americana o empleats habitualment en el comerç, la indústria i en les professions derivades, quals problemes els esperonen amb tanta o major intensitat. A més de què refiant-se de què aqueixa classe d'ocupacions es busquen i obtenen per relacions particulars, ningú no s'ha recordat - d'organitzar degudament el servei de col.locacions per a les mateixes."

- (410) Pel que fa al curs 1911-1912, sols coneixem els totals de les ofertes, demandes i col.locats. FELIU I CODINA, J.M.- Memòria de la Secció P. de Relació i Treball.- "Revista Anyal" 1912. Segons "Acció" de juliol de 1912, s'havien tingut en el darrer curs 214 demandes de col.locació (la Memòria abans citada n'esmenta 213), 160 ofertes de treball (176 segons aquella Memòria), i 80 col.locats (idèntic nombre segons la Memòria). Donat que "Acció" esmenta la Memòria llegida per FelIU i Codina i que la diferència és petita i deguda, probablement, a un lapsus, esmentem a dalt les xifres de la "Revista Anyal".

Pel que fa als 80 col.locats, 60 eren socis "cessants", segons la "Revista Anyal" esmentada, i 20, socis que havien sol.licitat de "millorar en el treball".

- (411) El quadre és extret de la Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball. Curs de 1913-1914. Llegida per FelIU i Codina.- "Revista Anyal" 1914, p. 118. FelIU i Codina, comentà la significació d'aquestes xifres: "Direu amb irreflexió que la nostra gestió no ha estat acompanyada d'èxit: per 241 ofertes en el curs passat, -- sols n'hi ha hagut 105 en el present", tanmateix, assenyalava, FelIU i Codina "l'any actual, amb menys ofertes, ens ha estat el millor (...); les xifres d'aquest any són les veritablement aproximades al nostre desplegament col.lectiu, les més acostades a la nostra manera d'ésser en el sentit professional. Ho comprendreu, dient-vos que en el curs anterior, de les 24 ofertes concorregudes a la nostra borsa en sobraren 110 i aquestes foren: 71 places ofertes per a meritoris, 30 places ofertes per a aprenents i 9 places ofertes per a mossos; fixeuvos que totes elles són alienes a l'entès de Dependents del Comerç; els meritoris i aprenents que tenen poca edat, d'acord amb l'equivocada significació que es dóna avui a la seva feina, treballen ja quan poden fer-se socis del Centre;

els mossos tenen prou esplèndides les seves societats especials, a les quals els patrons, en necessitar un professional hi acudeixen amb la seguretat de què els atindrà. El nostre caball de batalla el constitueixen la Dependència d'Escriptori, de Magatzem i de Detall. Concretant-nos, doncs, a aquestes classificacions ben pròpies, la nostra Borsa de Treball pot ben aspirar a un paper més important, que l'aconseguirà si amb interès i sàbia insistència - perseverem en el nostre propòsit, dedicant-hi seriosa i meditada campanya. I sobre les actuals xifres certes i ben orientades augmentarà bon xic més del què ho ha fet enguany la proporció dels nostres companys col·locats."

(412) V. p. 40 d'aquest capítol.

(413) "Acció", febrer 1912, p. 5; "Revista Anyal" 1914, p. 255; "El Poble Català", 28 de gener 1912. L'Associació segons Martí Julià i la referència que en donava "El Poble Català", la formaven, per una banda, els qui volien i demanaven el compliment de les lleis socials perquè en minvar "els dolors del humils tranquilitzen les multituds proletàries", són les persones "aimants de l'ordre, del veritable ordre social"; per una altra banda, el sector dels que "podríem dir neutres o del centre, que sense preocupar-se de la finalitat progressiva de les lleis socials, creuen que aquestes -- s'han de dictar i arrelar per a evolucionar", i un tercer grup, el d'"aquells que tenint ideals de radicalismes socials, creuen que el millor i més humà mitjà de la transformació de la constitució social, el constitueixen les lleis". Per això els uns reclamen més aviat el compliment de les lleis existents i els altres noves lleis. noves reformes socials, però, uns i altres s'hi troben bè dintre l'associació, perquè aquesta s'inspira en la tolerància, en el respecte mutu i un sol, però poderós negoci lliga a tots els seus components: la bondat". Martí Julià explicaria també el caire internacionalisme tot indicant com els obrers "s'han convençut de què la seva força depèn d'aquest internacionalisme que fa que el proletariat arreu de la terra se solidaritzi i s'organitzi com un sol cos". En aquest sentit es mostraria "satisfet de què Catalunya entri en aquest corrent internacionalista". Manifestà el seu interès pels "nostres proletaris els quals no ha oblidat mai en les seves campanyes nacionalistes, convençut de què el nacionalisme no pot --- ésser oposat a les reivindicacions societàries, al desig de millo-

rament de les classes proletàries, ans al contrari, és un moviment guiat pel mateix sentit deslliurador;".

El dia abans d'aquesta conferència, "El Poble Català" anunciava - que el Grup Català de l'Associació per a la protecció legal dels treballadors, constituït el 9 de desembre de 1911, projectava la celebració de diverses conferències divulgadora dels seus objectius, la primera de les quals era la que es donava l'endemà, 25 de gener de 1912, al CADCI. N'havien de seguir d'altres, durant - els propers dies, el local de diverses societats obreres, al carrer Guàrdia a cura de Noguer i Comet, i al local d'Acció Social - Popular, a cura de Miquel Sastre. Hom en preparava també per a donar a l'Ateneu Enciclopèdic Popular i a l'Ateneu Obrer, alhora -- que s'anunciava la possibilitat de fer-ne una a l'Ateneu Barcelonés a cura de Francesc Layret, vicepresident del Grup.

- (414) V. nota 1 del primer capítol. El text complet de l'informe a "Revista Anyal" 1914, p. 145. També el publica el "Butlletí del Museu Social" d'octubre de 1912, p. 206. "El Poble Català" del 26 de juliol de 1912 es refereix a la reunió de la Secció de Relació i Treball, en la qual es resolgué de concórrer a la informació --- oberta per la Cambra de Comerç -el parer de la qual havia estat - demanat per l'Institut de Reformes Socials- sobre la "Significació i límit" del terme "dependència" "per a resoldre jurídicament alguns assumptes plantejats en el Cos Legislatiu". V. també FELIU I CODINA, J. M.- Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball.- "Revista Anyal" 1913, p. 374.
- (415) "Revista Anyal" 1914, p. 255. "Acció", març 1912, p. 5, transcriu el text complet de l'informe. V. més endavant, p. 194 i sgs.
- (416) "El Poble Català", 3 de novembre 1912. "Acció", novembre 1912, p. 5. V. més endavant, p. 230 i sgs.
- (417) V. la Memòria de la Secció de Relació i Treball, cit. a la nota - 414 i publicada a la "Revista Anyal", 1913, p. 374: "(...) com a conseqüència d'un programa de govern social que volia emprendre el malaguanyat ex president del Consell de Ministres don Josep Canalejas Méndez (...) se'ns envià un qüestionari detalladíssim respecte a la situació social i col·lectiva dels Dependents, vàrem - completar-lo de quant es demanava i a més dels ideals que sobre - determinades qüestions nosaltres teníem."

La resposta s'adreçà durant l'agost de 1912. "Acció", setembre - 1912, p. 8.

- (418) "En ocasió d'una entrevista -manifesta Feliu i Codina a la mateixa Memòria esmentada a la nota anterior- del President de l'Institut de Reformes Socials amb el president del Consell, en la qual tractaren de l'obra social del Govern, redactàrem una extensa comunicació al primer de dits senyors, interessant-li la més curta temporada d'inactivitat i remarcàrem novament els nostres ideals en quant a l'horari del treball, a l'internat, al salari, etc., - etc."
- (418 bis) Rafael Pons a la Memòria del Consell Directiu. Curs de 1910-1911.- "Revista Anyal", 1911, p. 164-5, manifestava: "Una tasca que en l'avenir haurà de realitzar la Secció de Relació i Treball, es procurar aconseguir la intervenció del Centre en la Junta Local de Reformes Socials. Avui, amb el respectable nombre d'associats que tenim, ja ens correspondria aquesta intervenció i per a entrenar-se sobre la manera d'aconseguir-la, el Consell Directiu es decidí a prendre part a l'elecció de vocals obrers per a dita Junta, que ha tingut lloc durant el curs i si bé, com ja esperàvem, la votació no fou favorable als nostres candidats, la impressió rebuda ha estat immillorable, i ens fa esperar que amb la deguda preparació i amb l'experiència adquirida aquesta vegada, no serà gens impossible aconseguir un complet èxit en una altra."
- (419) "Acció", desembre 1912, p. 6. Memòria cit. nota 414, p. 374.
- (420) Memòria cit., nota 414, p. 374. "Acció", març 1913, p. 7, esmenta l'article 7 de la llei del 22 de juliol de 1912, segons el qual el tribunal industrial era l'únic organisme competent per a resoldre "las reclamaciones civiles que surjan entre patronos y obreros, o entre obreros del mismo patrono, sobre incumplimiento o rescisión de los contratos de arrendamiento de servicios, de los contratos de trabajo y de los de aprendizaje", "los pleitos que surjan en la aplicación de la ley de Accidentes del trabajo sometidos hasta ahora, provisionalmente, a la jurisdicción de los jueces de primera instancia. El contrato se supone siempre existente entre todo aquel que da trabajo y el que lo presta, a falta de estipulación escrita o verbal, se atenderá el tribunal a los usos y costumbres de cada localidad en la respectiva clase de trabajo."

I l'article 8, segons el qual, quan "se suscite juicio ordinario en virtud de reserva de derechos, en él entenderà el Tribunal industrial, si el asunto es de su competencia, con arreglo al artículo anterior, o el juez de primera instancia, en el caso -- del artículo 32."

- (421) "Acció", abril 1913, p. 11, subratllava el "resultat altament -- satisfactori i difícilment igualat per cap altra societat obrera barcelonina" que suposava la presentació d'aquelles 2.300 paperetes; de la mateixa manera que havien palesat l'interès dels so-- cis del Centre.
- (422) Membria de la Secció de Relació i Treball cit.- "Revista Anyal" 1913, p. 375.
- (423) Membria de la Secció de Relació i Treball cit. "Revista Anyal" 1914, p. 122.
- (424) "Acció", abril 1913, p. 11-12.
- (425) Membria cit. nota 423, p. 122-3. "Acció", abril 1914, p. 5.
- (426) PUIG I ESTEVE, J.- En pro del treball intensiu. "El Poble Català", 23 d'abril 1910: "(...) Treballant set hores seguides, amb una petita interrupció de 15 minuts per a menjar un xic, sense deixar, només suspendre el treball, s'eviten les molèsties i despeses -- d'energia i s'estalvia el temps que exigeixen dos o tres entrenaments, la feina es beneficia en quantitat i qualitat i el dependent no es veu obligat a recomençar un treball del qual està descentrat, estant encara subjecte a una digestió que forçosament -- es dificulta o perjudica. I ara no cal entrar en les raons que -- podríem dir-ne d'ordre secundari encara que ben positives, com -- són l'estalvi de llum, no tenir de treballar amb llum artificial, el fet de què, terminant el treball a les quatre o a les cinc -- de la tarda, el dependent podria viure fora de Barcelona, estalviant lloguers, guanyant en bons aires i comoditats, i que podria fer vida de societat, tenint hores per a tot, per a dedicar a la família, per a instruir-se, per a cultivar-se físicament, per a divertir-se, per a conrear amistats, etc., etc., que de tot això n'és tan digne de fruir el dependent com qualsevol altra persona (...). Els patrons hi guanyarien amb la qualitat i la quantitat de treball i l'estalvi de llum artificial. Els dependents hi ---

guanyarien en estalvi d'energies, en majors comoditats en el treball, en minva d'hores ocupades i en guany de temps per a dedicar al descans, al cultiu de la intel·ligència i a l'esplai del cos i de l'esperit."

- (427) PUIG I ESTEVE, J.- art. cit., "El Poble Català", 23 d'abril de 1910. "Fou per a nosaltres motiu de joia immensa -escriu- el saber que en el ram de banca i borsa hi han individus que integren les seves directives que cobegen la idea de la implantació del treball intensiu, i moltíssim més a l'enterar-nos de què la dependència - d'aquells despatxos emprenia la defensa de la reforma amb coratge i emesa per la prufja del millorament que van a aconseguir." Pel que fa a l'acció empresa en el ram bancari a favor del treball intensiu, "El Poble Català" del 29 de maig de 1910 informa del parer favorable de la Junta nomenada pels delegats de més de 500 dependents bancaris de 14 cases de banca de Barcelona amb motiu de la informació oberta pel Col·legi de "Corredors Reales de Comercio de Barcelona", en una lletra titulada Pel treball intensiu. J. Clots i Corts, soci del CADCI, per la seva banda, el 7 de juny de 1910, publicava un escrit sobre el treball intensiu en el qual esmentava l'ajut ofert pel Centre als dependents de Banca i Borsa en les seves gestions pel treball intensiu i propugnava l'associació i la necessitat de superar l'individualisme, integrar les associacions de dependents i de no crear-ne de noves amb pocs membres.
- (428) "Acció", juliol 1910, p. 1. La reforma es proposava per als dependents d'escriptors i magatzems a l'engrós, però no per als dependents al detall.
- (429) "Acció", juliol 1910, p. 1. "Revista Anyal" 1914, p. 181-182. "El Poble Català", 26 de maig 1910.
- (430) "Revista Anyal" 1914, p. 139-141. "La Catalunya" del 25 de juny de 1910, p. 401-402 reproduïx l'al·locució en castellà.
- (431) Al·locució als caps de cases comercials.- "Revista Anyal" 1914, p. 142-144. "La Catalunya" del 2 de juliol de 1910, p. 416, el reproduïx igualment. V. també "El Poble Català", 14 juny 1910.
- (432) "Revista Anyal" 1914, p. 181-182.

- (433) "Acció", juliol 1910, p. 1.
- (434) V. p. 461.
- (435) "Acció", agost 1910, p. 6. "Acció", setembre 1910, p. 9.
- (436) "Revista Anyal" 1914, p. 251. "Acció", setembre 1910, p. 10. Rius i Zanuy parlà en contra de la reforma, mentre que Morató i Font, i Feliu i Codina ho feren a favor, així com també Carbó que no era soci del Centre però que usà "del dret que li concedia la nostra tribuna lliure".- "El Poble Català", 5 d'agost 1910.
- (437) V. p. 162 - 163. "El Poble Català" del 25 d'agost de 1910 i del 11, 15, 18 i 22 de setembre del mateix any. Francesc Casademont, el 4 d'agost de 1910, publicava també una petita columna, Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. Pel treball intensiu, la qual recordava la reunió del 28 de juliol i l'activitat del mes. "El Poble Català" del 10 d'agost de 1910, informa -- també de la marxa de la campanya.
- (438) "Acció", octubre 1910, p. 7-8. "El Poble Català", 16 de setembre 1910.
- (439) "Revista Anyal" 1914, p. 252. "El Poble Català", 28 setembre 1910.
- (440) "El Poble Català", 26 de setembre 1910. "Acció", octubre 1910, p. 8.
- (441) "Acció", octubre 1910, p. 8. "El Poble Català", 18 de setembre -- 1910. "El Poble Català" del 16 de setembre del mateix any, remarca també les nombroses adhesions rebudes: "arriben ja a milers", hom hi diu.
- (442) "Acció", novembre 1910, p. 7.
- (443) "Revista Anyal" 1914, p. 252. "Acció", novembre 1910, p. 7.
- (444) Paral·lelament als esforços de la campanya, especialment en els seus moments intensos, els estius de 1910 i 1911, els periòdics -- reproduïen escrits favorables i contraris a la reforma. Així "El Consultor Mercantil e Industrial" del 16 de juliol de 1910 duïa -- un article favorable titulat El trabajo en los escritorios mercantiles signat per Fernando Maristany i reproduïa un escrit també favorable per a la reforma publicat el 1894. El mateix diari, el 1 d'agost de 1910 reproduïa l'informe del Foment del Treball Na-

cional del 1902 que defensava aquella reforma. La "Crónica Mercantil" del 1 de setembre de 1910 publicava també un article, signat per F. de A. Fortuny, titular El trabajo intensivo que subratllava els avantatges de la innovació. La revista "Cataluña" del 13 de maig de 1911, publicava un article, signat per Francisco Casademont, soci del CADCI que defensava igualment el treball intensiu i esmentava l'acció del CADCI en aquesta qüestió (p. 291-292). Ramon del Estany s'hi manifestava a favor en un article a "Renaixement" el 1 de juliol de 1911, p. 234-235 i remarcava que "la -- consecució d'aquesta reforma és un gros triomf per al nacionalisme i per tant un gros triomf per al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, sustentador dels ideals nacionalistes". Els diaris, per una altra banda, reproduïen lletres dels -- seus lectors sobre aquest tema. V., en aquest sentit, les notes de Luis Costa i F. Farré titulades El trabajo intensivo a "La -- Vanguardia" el 29 d'agost de 1911, favorable la darrera a la modificació de l'horari de treball; en un altre sentit, la "Crónica -- pericial mercantil" el 1 de juliol de 1913, comentant les dificultats de la comissió propulsora del treball intensiu per a reeixir en la seva tasca, proposava l'horari intensiu per a la tarda, de 2 a 9 del vespre, en un article, El trabajo intensivo, signat per R. Ferse. Igualment es produïren escrits en contra del canvi en l'horari de la jornada de treball. D'aquesta manera, el periòdic abans esmentat, "El Consultor Mercantil e Industrial", reproduïa també els escrits desfavorables que motivà l'informe abans esmentat del Foment del Treball Nacional del 1902 i que en aquelles dates havia publicat aquell com els escrits inserits el 16 d'agost de 1910 i el 1 de setembre del mateix any. "El Consultor Mercan-- til e Industrial", el mateix 1 de setembre de 1910 publicava un article de Federico Climent Ferrer, titulat El Trabajo intensivo, en el qual manifestava el seu escepticisme envers l'acció dels -- promotors de la reforma i el seu possible èxit, així com sobre la viabilitat d'un treball intensiu en les tasques que comportaven -- un esforç mental considerable o en les botigues que exigien un -- treball més extensiu que intensiu pel caire especial que calia donar a la venda de productes a clients -- si bé cal assenyalar que el CADCI no el propugnava precisament per al comerç al detall--.

La "jornada de diez a cinco -ho afirmava-, aun con la media hora de descanso cenital, resultaria excesivamente fatigosa para los trabajos de contabilidad y cálculo que, digan cuanto se les antoje a los teorizantes, no es fisiológicamente posible continuarlos sin alivio año tras año durante siete horas al día"; l'articulista enfi considerava la necessitat de no trencar el costum establert i de no posar-se "en remedos de extranjería" (p. 130-131). Citem també, El trabajo intensivo, a "La Vanguardia" del 26 d'agost de 1911, que combatia la reforma i subratllava les dificultats --- d'emotllar el nou horari al sistema de menjades que es feien al país, i s'interrogava també sobre si fóra "higiénico" un "esfuerzo cerebral realizado durante ocho horas sin más descanso que --- treinta minutos" en els treballs "puramente mentales". Aquestes mostres, entre d'altres, juntament amb les notes i informacions de la campanya que publicaven els diaris ens il·lustren sobre el procés d'aquesta i els arguments favorables -que hem vist desenrotllats a l'article abans esmentat de Puig i Esteve (nota 426)- i contraris que palesaven, aquests darrers, el pes de la tradició i del costum establert de feia anys més que no raons profundes. L'escepticisme sobre la viabilitat del treball intensiu s'afegia també sovint com reconeixirien els mateixos dirigents del Centre i com reflectia, per exemple, un dependent, Plàcid Roses en un escrit, titulat Del treball intensiu. Un vot en contra, publicat a "El Poble Català" del 1 de novembre de 1910. Aquest manifestava - que la reforma solament serviria per a perdre hores de descans, - car es reduiria a mitja hora el temps per al dinar mentre que no existia cap garantia que hom plegués a l'hora estipulada i que la jornada no s'allargués igualment sense control com venia fent-se fins aleshores, i manifestava la seva esperança que la reforma no s'acomplís.

"El Poble Català", especialment, conté una bona mostra d'escrits sobre la reforma i d'informacions sobre la marxa d'aquesta; així, ultra les cites fetes i a esmentar més endavant, assenyaalem "El Poble Català" del 12 de juny de 1910 que publicava un article de B. Escofet, El treball intensiu i la reglamentació d'hores de treball el qual, a més de la reforma, preconitzava la unitat de totes les associacions de dependents i la necessitat de mantenir-la ---

després de la campanya pel treball intensiu. Carles Feliu, publicava un escrit a "El Poble Català" del 22 de setembre de 1910, titulat - Els dependents de comerç i el treball intensiu en els despatxos; algunes consideracions generals que explicava les característiques del treball intensiu, subratllava els seus avantatges i negava que oferia altre inconvenient que el que pogués venir de l'adaptació i del canvi de costum però que desapareixeria "amb un xic de bona voluntat", indicava la forma d'organitzar el treball intensiu, els obstacles a vèncer, subratllava com oferia també avantatges per a les dones i assenyalava la tasca a fer per a obtenir aquesta reforma. J. Riera i Colom, en un altre article sobre la mateixa qüestió, dirigit als caps de les cases comercials i publicat a "El Poble Català" del 19 de novembre 1910, presentava, primer el CADCI amb les seves Escoles Mercantils Catalanes i les seves activitats esportives per a defensar tot seguit la necessitat del treball intensiu. Joan B. Feig, dependent, signava un escrit de suport al Centre i a la campanya a "El Poble Català" del 15 de gener 1911. B. Escofet, també, un altre cop, defensaria el treball intensiu en un article dirigit Als dependents de comerç, el 1 d'abril de 1911 a "El Poble Català".

- (445) Malgrat les adhesions rebudes, la reforma en la pràctica avançà poc el 1910, el que motivaria la continuació de la campanya l'any següent. Pel que fa a la implantació efectiva, tenim esment d'algunes cases que establiren el treball intensiu; així la Casa Andreu Iglesias a partir del 1 d'agost de 1910, segons "El Poble Català" del 27 de juliol del mateix any i "per via d'assaig"; "Acció" de febrer de 1911, per la seva banda, ens assabenta que la revista "Mercurio" -- l'havia establert des d'aquell mateix mes (p. 4).
- (446) FELIU I CODINA, J.M.- Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball. Curs 1910-1911.- "Revista Anyal" 1911, p. 209. "Acció" de febrer de 1911, p. 4, anunciava el proper començament de la nova campanya a favor del treball intensiu "amb importants actes de propaganda que s'anunciaran oportunament, quan s'hagi espargit la nuvolada de vagues que travessa la ciutat nostra".
- (447) V. p. 162-163.
- (448) FELIU I CODINA, J.M.- Memòria cit., nota 446, p. 209.
- (449) "Acció", abril 1911, p. 5.

- (450) "El Foble Català" del 15 de març de 1911 duia les convocatòries de la Secció de Relació i Treball per a reunions dels dependents de magatzem i escriptori del gremi de la sederia per al mateix dia 15, i dels gremis de panyeria, cereals i filadors de cotó per a l'endemà, dia 16. "El Foble Català" del 17 de març de 1911, duia la crònica de la reunió del dia 15 i anunciava reunions dels gremis de vidre i cutis per al 20 del mateix mes i d'agents de duana i ferreteria per al 22. "El Foble Català" del 27 de març de 1911, es referia a l'èxit de les -- reunions fetes aquella darrera setmana així com a l'entusiasme que hi regnava i n'anunciava de noves per al dia 27 de març, de dependents -- comissionistes i de camiseria; per al 29 del mateix mes dels perta-- nyents als gremis de tapissos i catifes i curtits; i per al dia 30, -- també del mateix, per als dependents dels gremis de maquinària i anex es.
- (451) "Acció", maig 1911, p. 4. "El Foble Català", 5 de maig 1911.
- (452) "Acció", juny 1911, p. 6. "El Foble Català", 17 de maig 1911.
- (453) "Acció", juny 1911, p. 6. "Acció", juliol 1911, p. 4.
- (454) "El Foble Català" del 16 de juny de 1911 publicava la convocatòria i el mateix diari del dia 23 de juny de 1911, en feia la recensió; a la reunió hom acordava "per unanimitat fer constar l'adhesió de la majoria confirmada pels plec de signatures obtingudes dels dependents de Banca a la modificació del treball intensiu".
"Acció", del mes de juliol 1911, p. 5 esmentava que hom havia cele-- brat al Centre, a les darreries de juny "dues grans reunions de depen-- dents de Banca per a tractar del treball intensiu, acordant-se el re-- constituir la comissió de delegats de Banca de l'any passat per a què continuï les seves tasques fins a un fi concret".
- (455) "Acció", juliol 1911, p. 4-5. "El Foble Català", 25 de juny 1911. -- "El Diluvió", 26 de juny de 1911.
- (456) "Revista Anyal" 1914, p. 254.
- (457) Joan Bas en la festa de distribució de premis del curs 1910-1911, sub-- ratllava com "són poques les energies que resten després de deu hores dedicades al treball intel.lectual, per a assistir a les nostres clas-- ses i fer a casa els treballs de preparació necessaris; per això som nosaltres esforçats paladins del treball intensiu, perquè fent la ma--